

An Introduction to Classical Armenian

Robert W. Thomson
Mashtots Professor of Armenian Studies
Harvard University

CARAVAN BOOKS
DELMAR, NEW YORK

927/795
71/B 105646/97
K
FR

6
fsu
514

t46

An Introduction to Classical Armenian

First Edition 1975
Second Edition 1989

Published by Caravan Books
Delmar, New York 12054-0344, U.S.A.

©1975, 1989 Caravan Books
All rights reserved.

Printed in the United States of America

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

Thomson, Robert W 1934-

An introduction to classical Armenian.

Bibliography: p.

1. Armenian language, Classical--Grammar.

I. Title.

PK8023.T48 491'.992'5 75-11834

ISBN 0-88206-009-0

Preface

This textbook is an introduction to classical Armenian. It has the limited aim of presenting the elements of that language in a graduated fashion in English and is not intended as a complete reference grammar. It was originally designed as the backbone of a first-year course in classical Armenian, but hopefully it will also be of service to the student who is working alone.

The basic purpose of this textbook is to aid students who wish to read texts in classical Armenian. The emphasis is therefore on reading, although suggested exercises for translation into Armenian are given in the first eleven lessons. These lessons are not all of the same length; rather I have attempted to group related matters in order of increasing complexity. To help in the problem of the division of syllables with the unwritten vowel *ə* (ə) I have added a section on *Consonantal Clusters*.

Most of the reading matter for the lessons has been taken from the passages in Antoine Meillet's chrestomathy, for the references in his vocabulary to the relevant passages in his grammar will be of value to the beginner. The passages at the end from six early Armenian authors have been selected for their intrinsic interest, even if their style is not of the easiest. To encourage students who do not have easy access to dictionaries of classical Armenian, a complete vocabulary of all the words in the passages for reading has been included. But it will be necessary for the student to be able to refer to Meillet's or to Jensen's grammar for more detailed information on certain points.

I am happy that this textbook has been of sufficient use that a second edition has become necessary. So I have taken advantage of the occasion to make several improvements, to correct typographical errors, and to add a vocabulary of the English words used in the exercises. But the general plan of the book remains the same.

PREFACE

In the preparation of the first edition of this book (published in 1975) I was indebted to Genevieve Jones, David Utz, Michael Stone and Carol Cross. Over the years numerous students and colleagues have made further suggestions and comments. Since at the time I was not planning a revised edition, I regret that I cannot cite everyone by name. But I trust that they will all accept this general statement of thanks. I am particularly grateful to Norman Mangouni, who accepted the textbook for publication in the first place and has now encouraged this revised edition.

ROBERT W. THOMSON

February 1989

Contents

9	Basic Reference Works
11	The Armenian Alphabet
16	Vocalic Alternation
22	LESSON I Nouns with invariable stems Present indicative of the verb "to be"
29	LESSON II Demonstrative suffixes Present indicative and imperfect of verbs in <i>huf</i> The negative
35	LESSON III Nouns ending in a vowel Present indicative and imperfect of all verbs
40	LESSON IV Nouns ending in a consonant plus <i>p</i> or <i>η</i> Prepositions
47	LESSON V Aorist indicative

CONTENTS

54
LESSON VI
Nouns with variable stems in -*ā*
Adverbs

60
LESSON VII
Demonstrative adjectives and pronouns
Personal pronouns
Irregular nouns

65
LESSON VIII
The Subjunctive

71
LESSON IX
Interrogative pronouns and adjectives
Relative pronouns
Indefinite pronouns

77
LESSON X
Participles

82
LESSON XI
Reflexive and intensive pronouns
Possessive pronouns and adjectives
Reciprocal pronouns
Collective pronouns
Distributive pronouns

89
LESSON XII
The Imperative

CONTENTS

94
LESSON XIII
Numbers

100
LESSON XIV
Comparison
Superlative adjectives

104
LESSON XV
Time
Temporal clauses

109
LESSON XVI
Uses of the infinitive

113
LESSON XVII
The conjunction *h-p-h*
Conditional clauses

116
Consonantal Clusters

122
TEXTS

Gospels

Matthew 28
Mark 2
Mark 14

Ezra

CONTENTS

Agat'angelos

Koriun

Eḏiṣē

Movsēs Xorenac'i

P'awstos Buzand

VOCABULARY

164

Armenian-English

259

English-Armenian

Basic Reference Works

GRAMMARS

The most useful book for beginners is Antoine Meillet, *Altarmenisches Elementarbuch* (Heidelberg: C. Winter, 1913; rpt. Delmar, N.Y.: Caravan Books, 1980); it is clearly organized and has an excellent vocabulary that serves as an index. (The chrestomathy and glossary in this book include all of Meillet's texts and vocabulary.) More detailed is Hans Jensen, *Altarmenische Grammatik* (Heidelberg: C. Winter, 1959), which is much better for syntax. A useful companion volume is Jensen's *Altarmenische Chrestomathie* (Heidelberg: C. Winter, 1964), in which the glossary serves as an index to the grammar. In French, there is now Martiros Minassian, *Manuel pratique d'arménien ancien* (Paris: Librairie Klincksieck, 1976). The most comprehensive grammar in Armenian is that of Hrač'eay Ačaryan, *Liakatar K'erakanut'yun Hayoc' Lezvi*, 6 vols. (Erevan: Armenian Academy of Sciences, 1954-65). More concise is Ašot Arseni Abrahamyan, *Grabar Jernark* (Erevan: Haypetusmankhrat, 1958), which contains texts with notes and a glossary into modern Armenian. Also useful, though aimed at students of comparative Indo-European, is Antoine Meillet, *Esquisse d'une grammaire comparée de l'arménien classique*, 2n ed. (Vienna: Imp. des Pp. Mechitaristes, 1936); it has a full index.

ETYMOLOGY

The most comprehensive work is the *Hayerēn Armatakan Bačaran* by Hrač'eay Ačarean (Erevan: State University Press, 1926-35). It is now been reprinted in four volumes (Erevan: State University Press, 1971-79). More accessible is Heinrich Hübschmann, *Armenische Grammatik, Erster Teil: Armenische Etymologie* (all published) (Leipzig: Breitkopf und Härtel, 1897; rpt. Hildesheim: Georg Olms Verlag, 1962). For a review of recent work, see

BASIC REFERENCE WORKS

Robert Godel, "Diachronic Armenian," in *Current Trends in Linguistics*, ed. Thomas Albert Sebeok, vol. 6 (The Hague: Mouton, 1970), pp. 139-159.

DICTIONARIES

The basic reference dictionary with extensive quotations from original texts is G. Awetik'ean, X. Siwrmëlean and M. Awgerian, *Nor Barġirk' Haykazean Lezui*, 2 vols. (Venice: San Lazzaro Press, 1836-37; reprint, Erevan: State University Press, 1979-81), entirely in Armenian, Greek, Latin and Turkish. Very useful, but without such extensive quotations is Emmanuele Ciakciak, *Dizionario Armeno-Italiano* (Venice: San Lazzaro Press, (1837), in Armenian, Turkish, and Italian. In English the best dictionary for classical Armenian is Mathias Bedrossian, *New Dictionary Armenian-English* (Venice: S. Lazarus Armenian Academy, 1875-79; rpt. Beirut: Librairie du Liban, 1973). (All these are the works of the Mechitarist Fathers at San Lazzaro.) More easily available at modest cost is Ioannes Miskgian, *Manuale Lexicon Armeno-Latinum* (Rome: Typographia Polyglotta S.C. de Propaganda Fide, 1887; rpt. Louvain: Institut Orientaliste, 1966).

* * *

For details of studies on the Armenian language and on Armenian literature see Gerhard Deeters, *Armenisch und kaukasische Sprachen*, with contributions by Gerhard Deeters, Georg Renatus Solta, and Vahan Inglisian, *Handbuch der Orientalistik*, sec. 1, *Der Nahe und der Mittlere Osten*, vol. 7 (Leiden: E. J. Brill, 1963). A large literature, mostly historical and theological, quickly developed in the classical idiom (*grabar* the written form < *gir*). Even as late as the early nineteenth century books were being written in a classicizing style. But this textbook deals with written Armenian as found in the earliest writers.

* * *

ABBREVIATIONS

M = Meillet, *Altarmenisches Elementarbuch*
J = Jensen, *Altarmenische Grammatik*

The Armenian Alphabet

The Armenian alphabet, still used today, is an excellent medium for the expression of classical Armenian (though some problems arise in modern Armenian). With rare exceptions each letter had only one sound, and most sounds were represented by one letter. The alphabet is based on the principle of the Greek alphabet: writing goes from left to right, vowels are represented by separate letters; and the extra letters for Armenian sounds not found in Greek are intercalated into the order of the Greek alphabet. The precise origin of the form of many of the letters is obscure, though Greek models seem to have been widely used. But the important thing to note is that the Armenian alphabet was a deliberate invention and was not the result of a long evolution. And there is no evidence that Armenian was ever written in a different alphabet before the time of Maštoc', who invented the script ca. A.D. 400.

The letters used in the fifth century were uncials; the minuscule forms developed in the eleventh century. All printed books now use forms close to the medieval minuscule (*bolorgir*) for the text and the earliest forms only for capitals. The letters of the alphabet were also used for numerical purposes.

The Armenian alphabet originally had 36 letters:

U.C.	l.c.	Name	Transcription	Numerical Value
Ա	ա	ayb	a	1
Բ	բ	bcn	b	2
Գ	գ	gim	g	3
Դ	դ	da	d	4
Ե	ե	eč'	c	5
Զ	զ	za	z	6
Է	է	ē	ē	7

THE ARMENIAN ALPHABET

Ա	Ա	ct'	օ	8
Բ	Բ	t'o	ւ'	9
Գ	Գ	žē	շ	10
Դ	Դ	ini	ի	20
Լ	Լ	liwn	լ	30
Խ	Խ	xē	ք	40
Վ	Վ	ca	ց	50
Կ	Կ	ken	կ	60
Հ	Հ	ho	հ	70
Ձ	Ձ	ja	յ	80
Ղ	Ղ	†at	†	90
Ճ	Ճ	čē	չ	100
Մ	Մ	men	մ	200
Թ	Թ	yi	յ	300
Ն	Ն	nu	ն	400
Շ	Շ	ša	ժ	500
Ո	Ո	o	օ	600
Չ	Չ	č'a	չ'	700
Պ	Պ	pē	պ	800
Ջ	Ջ	jē	յ	900
Ռ	Ռ	ra	ր	1000
Ս	Ս	sē	ս	2000
Վ	Վ	vew	վ	3000
Տ	Տ	tiwn	տ	4000
Ր	Ր	rē	ր	5000
Թ	Թ	c'o	ց'	6000
Ի	Ի	hiwn	ւ	7000
Փ	Փ	p'iwr	պ'	8000
Ֆ	Ֆ	k'ē	կ'	9000

The vowel /u/ is represented by լ on the pattern of the Greek ou

THE ARMENIAN ALPHABET

After the twelfth century the letter Օ օ (ō) was used to render the diphthong աւ (aw), while Ֆ ֆ (f) was introduced to render the foreign sound /f/. Օ is often found in printed texts of classical Armenian but does not represent the original sound.

The Greek ω was often represented by ով, e.g. Մովսես, which is today pronounced *Movses*.

(Note the ligatures with վ: վհ, վէ, վի, վն and also վն and հւ > հ.)

The consonantal structure of Armenian may be schematised on the following lines:

	VOICELESS		VOICED	
	<i>Unaspirated</i>	<i>Aspirated</i>	<i>Unaspirated</i>	<i>Aspirated</i>
<i>*Occlusive</i>				
Labial	պ	փ	բ	-
Dental	տ	փ	դ	-
Guttural	կ	ֆ	գ	-
<i>Affricates</i>				
s series	ծ	ց	ձ	-
š series	ժ	չ	ջ	-
<i>Sibilants</i>				
s series	ս		զ	
š series	շ		ժ	

* On the shift in pronunciation of these consonants in modern Armenian see E. Benveniste, "Sur la phonétique et la syntax de l'arménien classique. I, La mutation consonantique et les dialectes modernes," *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, vol. 54 (1959), pp. 46-56.

THE ARMENIAN ALPHABET

	VOICELESS	VOICED
<i>Fricatives</i>		
Labiodental	-	վ լ
Guttural	խ	-
<i>Nasals:</i>	մ, ն	
<i>Liquids</i>	լ, դ, ր, ռ	
<i>Laryngeals</i>	հ	

Vowels

There are six full vowels in Armenian:

ա	/a/
ե	/e/
է	closed e; it also represents earlier հ + յ
ի	/i/
ո	/o/
ու	/u/

There is also a semi-vowel in Armenian, ը, which is rarely written save in initial position for monosyllables and compounds derived therefrom: e.g. ընդ (with), ընկեր (companion). It was, however, the most common vowel in spoken Armenian, which has many open syllables. It is printed in modern texts only when polysyllabic words are hyphenated. Thus մնամ (I remain) is pronounced /mənəm/, while բռնչուներ (birds) can be hyphenated բռն-չուներ. See further the Appendix: *Consonantal Clusters*.

There is a very common preposition in Armenian, ի plus acc., loc., or abl., which when followed by a word beginning with a vowel becomes inseparable յ: thus ի սրտի (in the heart) but յ աւանի > յաւանի (in a town).

THE ARMENIAN ALPHABET

Diphthongs

այ	/ay/
աւ	/aw/ traditionally pronounced /av/ before vowels and in final position
եա	/ea/
եւ	/ew/ traditionally pronounced /ev/ before vowels and in final position. Note that the spelling իւ for էւ is widely found: միւս for մէս (another), իւղ for էւղ (oil). See further <i>Vocalic Alternation</i> 6 below.
իւ	/iw/ traditionally pronounced /iv/ before vowels and in final position. This diphthong often renders the Greek υ in proper names, e.g. Փռիւզիս Phrygia (but Կիպրոս Cyprus).
ոյ	/oy/

N.B. ու is always /u/ and is not a diphthong.

Triphthongs

եայ	/eay/
եաւ	/eaw/
իււ	/iaw/

Stress

The question of stress is very important in Armenian because it leads to significant changes in the vowels in many words. Armenian words are always stressed on the last *full* syllable. Thus քաղաքի (city) /k'aták', k'aták'í/ but ստաղ (star) /ástət/ մտնումն (study) /usúmən/.

Some adverbs and a few other compound words have stress on the first syllable, e.g. հրապէս (as) /órpēs/, but nevertheless the following rules for vocalic alternation also apply to them.

Vocalic Alternation

In many cases when the stress shifts from the stressed syllable of a stem to an ending or other element added to the stem, the formerly stressed vowel either drops or is changed. The following rules apply throughout Armenian.

1. ի / zero (or ը)
սիրտ-սրտի	(heart) (hyphenated սրտ-տի)
գիր-գրարան	(writing- the written language)
թիւ-թում	(number)
ելից-լցի	(he filled - I filled)

Exceptions:

- a) initial ի before single consonants:

իծ-իծի	(snake)
իմ-իմն	(mine - of me)

But:

ինչ-ընչի	(something)
իզ-ըզի	(desire)

- b) final after single consonants:

ձի-ձին	(horse)
մի-միասն	(united)

But:

ձրի-ձրն	(free), for it is dyosyllabic
---------	-------------------------------

- c) the following:

հիմն-հիման	(foundation) [but սկիզբ-սկզբան (beginning) etc.]
------------	---

ինքն-ինքան	(self)
հիւսիս-հիւսիսոյ	(North)
ինչպէս-ինչպիսի	(how - such)
հինգ-հինգերորդ	(five - fifth)
	[but հնգից, gen. of հինգ]
նիք-նիքեկ	(sleep - to sleep)

VOCALIC ALTERNATION

2. ու / zero (or ը)
բազում-բազմի	(many, much)
մուտ-մտանեմ	(entrance)
որում-յորմէ	(to whom - from whom)

Exceptions:

- a) Initial ու in monosyllables (not merely before single consonants):

ուս-ուսոյ	(shoulder)
ուխտ-ուխտի	(covenant)

[sole exception is

ունչ-ընչոյ	(base)]
------------	---------

- b) when the stressed ու is followed by a semi-syllable:

ուստր-ուստեր	(son)
ունկն-ունկան	(ear)
ուլն-ուլան	(neck)

- c) in hiatus:

ձու-ձուոյ	(egg)
մեղու-մեղուի	(bee)

[note the curious

ուրջու-ըրջուի	(step-son)]
---------------	-------------

- d) there are a few irregularities:

հուսկ-հուսկից	(last)
քուն-քնոյ	
but քունեկ	(sleep)
շուրջ-շրջեմ	
but շուրջանակի	(around)

3. է / ի

սէր-սիրոյ	(love)
էջ-իջի	(he descended - I descended)
որպէս-որպիսի	(as, such)

Sometimes an alternation է / ի is found:

աղուէս-աղուեսու	(fox)
եղէգն-եղեգան	(reed)

and in names: Ներսէս-Ներսեսի etc. [But there is wide variation in the spelling of proper names.]

VOCALIC ALTERNATION

Cf. also տեր-տիրել but տեաւոք, տերութիւն (lord ...)

4. nj / ni
 լոյս-լուսոյ (light)
 ցոյց-ցուցի (he showed - I showed)
 [But note քոյր-քու-քոյր etc. (sister)]

5. hu / h
 սենեակ-սենեկի (room)
 սիրեաց-սիրեցի (loved)
 [But note
 ընկեցի-ընկեց (fell)]
 also hu / h
 հրեայ-հրի (Jew)
 քրիստոնեայ-քրիստոնեի (Christian)
 and hu / h
 միայն-մենաստան (alone - hermitage)

6. hu / hi
 հոլ-իւղոյ (oil)

This alternation is sometimes found in old MSS, but more often it is not noted; thus the spelling հոլ is very common.

OTHER VOWELS AND DIPHTHONGS DO NOT CHANGE WHEN THE STRESS SHIFTS.

Consonantal alternation

1. p / n
 p before ւ normally changes to n: e.g.
 լեան-լիրի (mountain)
 բանամ-բարձի (I lift)
 դուն-դրան (gate)

VOCALIC ALTERNATION

But not every n before ւ reflects an original p: e.g.
 նուն-նան (pomegranate)
 քուն-քնի (load - cf. քեփ I carry)

However, this rule is not absolute: e.g.
 ձեռն-ձեռի (hand)
 ձեաւոք (prisoner)
 քոյր-քու (sister)
 վերին-վերնոյ-վերնագիր etc. (upper, above, title)

Note also երեք (three) but եռապատիկ etc. (triple)

In reduplication a dissimilation n > p occurs:

բառ (word)
 but բարբառ (dialect)
 գրգիռ (defiance)

2. h / zero

Words with h in initial position lose h when in combination:

հեծ but հեծեծի (sigh)
 հով-զովանալ (refresh)
 ի հետ-յետ (following)

A few words occur with or without initial h :

հոգի-նոգի (soul, spirit)
 հսկայ-սկայ (giant)

3. ւ (վ) / p in the Instrumental case:

ազգաւ (nation)
 քերանով (mouth)
 but after տ, ք, դ:
 տրամք (man)
 քեքք (sister)
 աստեղք (star)

4. Dissimilation: gg > ug (except in monosyllabic stems)
 սիբցից-սիցիցես (I shall love...)
 but ցուցից-ցուցցես (I shall show)

The spelling of many words in classical Armenian is uncertain, especially the combinations ւկ, ւտ, ւպ which alternate with ւգ, ւդ, ւբ in the MSS. The problem of such consonantal shifts in medieval Armenian, however, is not our concern here. Cf. J. Karst, *Historische Grammatik des kilikisch-armenischen*, Strassburg 1901, reprinted Berlin 1970.

Compounds

There are many suffixes used to build up words in Armenian, too many to list here. For a discussion see the chapters in Meillet and Jensen. But it is worth noting two points.

A. Verbs are widely built from nominal stems:

- բագաւոր-բագաւորիւմ (king - reign)
 սէր-սիրիւմ (love)
 կամբ-կամբիւմ (wish)

B. When two stems are combined the vowel -ա- is inserted if the second stem begins with a consonant: e.g.

- բահանայ (priest) + պետ (head, chief) > բահանայապետ (highpriest)
 մայր (mother) + քաղաք (city) > մայրաքաղաք (capital, metropolis)
 Հայկ (Haik) + ազն (race, nation) > Հայկազն (=Armenian)

Note that the combination ք + ա becomes ք:

- քարի (good) + կամ (wish) > քարեկամ (friend)

This does not occur after a monosyllable:

- մի (one, single) + միտ (mind) > միամիտ (sincere)

Punctuation

In addition to the comma and period, several special signs are used in Armenian:

- Բռք, ` , marks a pause somewhat less than a comma.
 Պարոյկ, ^ , is the question mark; it is placed over the accented syllable of the interrogative word.
 Շեշտ, ' , used
 a) as an accent for stress, as in exclamations
 b) to distinguish homophones: e.g. մի ոտ; մի one ում O! ում who? աւն take; աւն towards

Abbreviations

Abbreviations are common in manuscripts, but in printed texts they are usually confined to holy names. E.g.

Աժ = Աստուած	(God)	ԱՅ = Աստուծոյ
Յս = Յիսուս	(Jesus)	Յի = Յիսուսի
Քս = Քրիստոս	(Christ)	

Lesson I

In Armenian there is no distinction of gender. So the personal pronoun **նա** means *he, she* or *it*. There are special feminine words, of course (*woman, wife*, etc.), and a special ending — **ուհի**, though the latter is rarely used in classical Armenian, except in personal names. But there is no *grammatical* distinction between masculine, feminine and neuter.

There are no special declensions for adjectives in Armenian. They fall into various categories and are declined like the corresponding nouns.

The declension of nouns and pronouns is the most difficult aspect of classical Armenian. There are several different declensions and many irregularities. Nouns may be divided into two large categories: those which add suffixes to the form of the Nom./Acc. singular in order to form the other cases, e.g. **գետ-գետոյ** (river), etc.; and those which alter the Nom./Acc. form, e.g. **մասն-մասին** (part), etc. The first group may end in a consonant, e.g. **բառ** (word), or in a vowel, e.g. **հոգի** (spirit). The second group end in a consonant.

In Armenian there are seven cases (Nominative, Accusative, Genitive, Dative, Locative, Ablative, Instrumental) and two numbers (singular and plural). There is no Vocative case (except for foreign words taken over in the vocative case, e.g. **Պետրոս**) and no dual. Generally all forms are predictable if the Nom. sing. and the Gen. Pl. are known (but see Lesson VI).

The *Nominative* case is used for the subject of all sentences (transitive, intransitive and passive), and in certain cases for the predicate of a predicative sentence.

The *Accusative* case is used for the object of most verbs. When the object is definite a **q-** is prefixed to the noun; when the object is

LESSON I

indefinite this **q** is omitted. In the singular the Nom. and Acc. are always identical save for the personal pronouns: e.g. **նա** (I), **ես** (me).

The *Genitive* case is used to indicate the possessor, and is often used for the subject of a clause with participles (Lesson X) and infinitives (Lesson XVI).

The *Dative* case is used for the indirect object (and in some verbs for the direct object, but without prefixed **q-**).

The *Locative* case is used to indicate the place where some action takes place or some object is located.

The *Ablative* case (with a preposition) is used to indicate the place from which a movement is started, or a person by whom an action is performed. It also has a partitive sense.

The *Instrumental* case is used to indicate the instrument by means of which some action is performed. In certain circumstances it is used for the predicate of a predicative sentence.

In addition to these general meanings, there are many special uses of the different cases — especially with various prepositions. These will be introduced in the course of the following lessons.

NOUNS WITH INVARIABLE STEMS

This group of nouns can be divided into two sub-groups: those which end in a consonant and those which end in a vowel. In the former sub-group there are four declensions according to the vowel of the Genitive plural (and Instrumental singular): **ու, ի, ու, ո**.

LESSON I

	u vowel	ի vowel	ու vowel	ն vowel
<i>Singular</i>				
Nom.	ամ (year)	բան (word)	ծով (sea)	քերան (mouth)
Acc.	ամ	բան	ծով	քերան
Gen.	ամի	բանի	ծովու	քերանոյ
Dat.	ամի	բանի	ծովու	քերանոյ
Loc.	ամի	բանի	ծովու	քերան
Abl.	ամէ	բանէ	ծովէ	քերանոյ
Instr.	ամաւ	բանիւ	ծովու	քերանով
<i>Plural</i>				
Nom.	ամբ	բանբ	ծովբ	քերանբ
Acc.	ամս	բանս	ծովս	քերանս
Gen.	ամաց	բանից	ծովուց	քերանց
Dat.	ամաց	բանից	ծովուց	քերանց
Loc.	ամս	բանս	ծովս	քերանս
Abl.	ամաց	բանից	ծովուց	քերանց
Instr.	ամաւբ	բանիւբ	ծովուբ	քերանովբ

Note the coincidence of forms: *Sing.*; Nom. and Acc.; Gen. and Dat.; *Plural*: Acc. and Loc.; Gen., Dat. and Abl. These coincidences do not occur in the pronouns.

Nouns ending in *-աւյ* are declined as follows: *հրեաւյ* (Jew), Gen. *հրի*; pl. *հրեաւյբ, հրից, etc.*

Some words in classical Armenian are found declined in more than one way. E.g. *հանդերձ* (garment) has Instr. *հանդերձիւ* in some texts and *հանդերձով* in others. And *մեղ* (fog) has Gen. *միգի* but Instr. *միգով*. Such confusions grew worse in time as the *u* declension attracted nouns originally of other declensions and as medieval scribes became ignorant of the proper declension of classical words.

LESSON I

Note that ablatives are generally derived from the locative where this has a special ending, see Lesson III. But many nouns of the *-ու* group have an ablative in *-ուէ*. E.g. *սպաս* (service):

Nom.	սպաս	Plural as <i>ծով</i>
Acc.	սպաս	
Gen.	սպասու	
Dat.	սպասու	
Loc.	սպասու	
Abl.	սպասուէ	
Instr.	սպասու	

So also *զարդ* (ornament), *խրատ* (advice), etc. See M §51a.

There are two kinds of exceptions in classical times to the four declensions above:

1. Proper nouns of the *u* declension have *ւյ* in the Gen., Dat., Loc., Abl. singular: e.g. *Tigran*

Nom.	Տիգրան
Acc.	Տիգրան
Gen.	Տիգրանայ
Dat.	Տիգրանայ
Loc.	Տիգրանայ
Abl.	Տիգրանայ
Instr.	Տիգրանաւ

2. Many nouns of the *n* declension have a special ending *ի* for the Locative (to distinguish this from the Accusative):

Thus	մեղ	middle, inside
	ի մեղ	Accusative (Locative)
	ի միցոյ	Ablative
but	ի միցի	Locative

LESSON I

PRESENT INDICATIVE The verb "to be"

	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
1st person	եմ	եմք
2nd person	ես	եք
3rd person	է	են

Note the endings: -մ, -ս, -յ (և + յ > է), -մք, -յք (և + յք > էք), -ն; these are found in the present indicative of all verbs.

ADJECTIVES

Attributive adjectives remain undeclined if they precede the noun, but are declined if they follow the noun: e.g.

	արդար բարեկամի	of a just friend
	սուրբ հրեշտակք	holy angels
but	բարեկամք մեր	new friends
	իշխանաց իմաստնոց	of wise princes

PREDICATIVE SENTENCES

The order of the sentences in Armenian is free, with the stressed words first. If the predicate is an adjective it is in the Nominative and it remains singular even with a plural subject, unless it follows the copula. But this rule is not a rigid one, cf. M §145.

E.g. ազատ են Հայք The Armenians are free
 but վարդապետք են իմաստունք teachers are wise
 (which could also be վարդապետք իմաստուն են,
 or են վարդապետք իմաստուն)

LESSON I

VOCABULARY

Note that some nouns are only found in a plural form, or have somewhat different meanings in the singular and plural. Beware of vocalic alternation!

ազատ-աց	free
ազգ-աց	family, nation
* Աստուած-ոց	God
աշակերտ-աց	pupil, disciple
աշխարհ-աց	world, land
արդար-ոց	just, righteous
բան-ից	word, saying
բարեկամ-աց	friend
գլուխ-ոց	head (Gen?)
դիւր-աց	easy
դժուար-աց	difficult
† զարբ-աց	army
ընկեր-աց	companion
թագաւոր-աց	king
թիւ-թույ	number
իմաստուն-ոց	wise (Gen?)
իշխան-աց	leader, prince
լաւ-աց	good
† խաւք-ից	speech
ծառայ-ից	servant, slave
Հայ-ոց	Armenian
† հաւատք-ոց	belief, faith
հին-ոց	old (Gen?)

* In medieval Armenian stressed *u* alternates with zero; as the name of God is always abbreviated in MSS to ԱԾ, Gen. ԱՅ, the post-classical Աստուծոյ is now used in printed texts. But *աստուածոց* "gods."

† Note that these nouns are usually found only in a plural form.

LESSON I

Հոռմ-ոց	Roman, Byzantine
Հրեայ-ից	Jew (Gen?)
հրեշտակ-աց	angel
եշտաբխտ-ից or -աց	true (Gen?)
մեծ-աց	large, great
նոր-ոց	new
Պարսիկ-աց	Persian (Gen?)
Պարս-ից	Persians
պիղծ-ոց	impure (Gen?)
սուրբ-ոց	pure, holy, saint (Gen?)
վարդապետ-աց	teacher
վկայ-ից	martyr (witness)
* տկար	weak
բահանայ-ից	priest
Քրիստոս -ի, -իւ	Christ

Personal pronouns are not necessary except for emphasis:

I am a pupil: աշակերտս եմ, You are king **քագաւորս ես**.

Exercise: Form combinations and sentences.

E.g. A free nation. Nations are free.
 A difficult word. Words are difficult.
 Of a wise Persian. Of wise Persians. Persians are wise.
 Just kings are good servants of God.
 A martyr of the true faith. True martyrs of the faith.
 To the holy angels. An army of holy angels. A holy
 army of angels.

* տ- is a negative prefix found only in a few words; more productive is the prefix ան-; see the many examples in the *vocabulary* below.

Lesson II

Demonstrative suffixes

In the previous lesson no distinction was made between definite and indefinite uses of nouns. There are no separate definite particles in Armenian, but there is a threefold series of demonstrative suffixes; these often serve the purpose of distinguishing between definite and indefinite substantives. The suffixes are:

-ս	this (what is near to me, cf. <i>hic</i>)
-դ	that (what is near to you, cf. <i>iste</i>)
-ն	that (what is near to a third person, cf. <i>ille</i>)

E.g. աշակերտս a pupil; աշակերտքն the disciples; գեղեցիկ է աշխարհս this (i.e., the present) world is beautiful.

The ն form is the most common; the ս and դ forms indicate a specific emphasis or a change of subject.

Note that ambiguity is sometimes possible:

աշակերտս = աշակերտ + ս, or is it the accusative plural?

Cf. also forms such as այսսս, evil spirit, + acc. pl. + ս)

The use of demonstrative suffixes in compound expressions

Proper names do not usually take demonstrative suffixes.

(Շապուհ) քագաւոր Պարսից	(Shapuh) king of the Persians
Արշակ արքայ	Arshak the king
երկիրն Հայոց	the land of Armenia
արեւմբ Աստուածոյ	God's law

LESSON II

With adjectives: when an adjective qualifies a noun only the noun takes a suffix:

հին քաղաքն the old city
վկայն սուրբ the holy martyr

With a proper name:

Նորն Երուսաղէմ the new Jerusalem

But this is not a rigid rule.

e.g. միւս Մարիամն the other Mary

With Genitives: when two (or more) dependent nouns follow each other the demonstrative suffixes usually are added to the last noun (except for proper names). But the usage in classical Armenian is flexible.

E.g. քարեկամ քաղաւորին the king's friend
(see further J §449)

Note the use of -դ in Vocatives:

Քրիստոսդ O Christ!
գեղեցիկդ O beautiful one!

Adjectives as Substantives:

Adjectives and participles can also take these demonstrative suffixes when used substantively.

E.g. չար միտք an evil mind
but չարն the evil one, Satan, or Evil hypostatized
առաքեալ* sent; առաքեալքն the apostles
ազատքն the nobility (as opposed to the artisans and peasants)

PRESENT INDICATIVE OF VERBS IN "EM"

The present indicative of all verbs in Armenian is formed by adding to the stem of the infinitive a characteristic vowel plus the

* On participles see Lesson X.

LESSON II

endings already given for հմ etc. Thus for verbs whose present indicative has the vowel հ we have the following paradigm:

	Singular		Plural
1.	սիրեմ	(I love)	սիրեմք
2.	սիրես		սիրէք
3.	սիրէ		սիրեն

Note that it is misleading to categorize verbs by the vowel of the infinitive, in this case հլ, because verbs whose present ends in հմ also have their infinitive in հլ. Therefore dictionaries list verbs under the present indicative (first person singular) rather than the infinitive.

IMPERFECT

The imperfect is formed by adding to the present stem the characteristic vowel plus the following suffixes: ի, իր, յր, աք, իք, ին.

Thus for սիրեմ we have the following paradigm:

	Singular	Plural
1.	սիրեի	սիրեաք
2.	սիրեիր	սիրեիք
3.	սիրէր	սիրենն

The imperfect of հմ is: եի, եիր, էր; եաք, եիք, եին.
In medieval times հ before a vowel was widely changed to է; but forms such as էի, սիրէին etc. are not correct in classical Armenian.

SIMPLE SENTENCES

Intransitive sentences are formed with the subject in the nominative: հրեշտակն իջանէ the angel is descending.

LESSON II

Transitive sentences are formed with the subject in the nominative, the direct object usually in the accusative, and the indirect object in the dative. If the direct object is definite a *q* is prefixed to it (only in the accusative):

գիրեշտակն տեսանիին	they saw the angel
հրեշտակ տեսանիին	they saw an angel
զբանս հրեշտակիին	we revealed the angel's words to
յայտնեաք իշխանին	the prince.

However, a number of verbs have their direct object in the dative (without *q*)

աշխարհին Հայոց տիրէ	he rules over Armenia
ծառայն թագաւորին սպասէր	the slave served the king

Note that *լսեմ* (I hear) has the dative for the person heard and accusative for the thing:

աշակերտն վարդապետի. *լ*ակ the pupil hears (or obeys) the teacher

But աշակերտն զվարդապետի the pupil was listening to the teacher's words
բանսն լսէր

(Note that the *q* can be repeated զվարդապետի զբանսն լսէր)

THE NEGATIVE

The negative for statements of fact is *ոչ*, or *չ*- prefixed directly to the verb. Thus

վարդապետն իմաստուն չէ	the teacher is not wise
գիրեշտակն չտեսանիին	they did not see the angel

(The negative for prohibitions, wishes and final clauses will be discussed later.)

LESSON II

VOCABULARY

ասեմ	I say
աւտար-աց	strange, foreign
բայց	but
բերեմ	I carry, bring
բնակեմ	I inhabit (+ <i>ի</i> * + Loc.)
գրեմ	I write
ելանեմ	I go out + (<i>ի</i> * + Abl.)
երկիր պագանեմ	I worship (+ Dat.) <i>lit.</i> kiss the earth
և	and
լսեմ	I hear/obey Acc./Dat.
կոչեմ	I call
հալածեմ	I persecute, expel
հրամայեմ	I command
յայտնեմ	I reveal
պահեմ	I guard, keep; fast
սիրեմ	I love
սպանանեմ	I kill
սպասեմ	I serve(+ Dat.)

Exercise: Make sentences using these verbs and the nouns and adjectives from Lesson I. (Use the Imperfect for past tenses.)

Note that "Armenia" etc. is rendered by "the land of Armenians," and that "Persian king," "Byzantine priests," etc. is rendered by "King of Persians," "priests of Romans (or Greeks - *Յոյն, Յունաց*)," etc.

E.g. The nation of the Armenians was not free.
The Persian king was persecuting the servants of God.
The pupils heard the speech and they obeyed the teacher.

* On this preposition see Lesson IV.

LESSON II

The land of Armenia is not large, but the Armenian army serves no foreign prince. (i.e., does not serve a)
 The martyr's words were just, but the impure companions of the Persian king killed the holy one.
 An angel revealed to the disciples the true faith.
 The Byzantine priests worship Christ.
 The army of the Byzantine king was guarding the friends of the Persian princes.
 With righteous faith the holy disciples were going out and killing the Persian king's servants.

Lesson III

Declension of Substantives with invariable stems ending in a vowel

In Lesson I we noted the declension of nouns with invariable stems which end in a consonant. There were four groups, distinguished by the vowel of the genitive plural (and instrumental singular). There are also two groups of nouns (and adjectives) with invariable stems which end in a vowel, always *-ի*, the *n* group and the *u* group. The latter has a special ending for the locative *-ոց* and for the ablative derived therefrom *-ոցէ*.

The *-n* and *-u* groups are declined as follows:

<i>Singular</i>	<i>n</i> group	<i>u</i> group
Nom.	հոգի (spirit, soul)	տեղի (place)
Acc.	հոգի	տեղի
Gen.	հոգւոյ	տեղւոյ
Dat.	հոգւոյ	տեղւոյ
Loc.	հոգի N.B.	տեղւոց
Abl.	հոգւոյ	տեղւոյ, տեղւոցէ
Instr.	հոգւով	տեղեաւ
<i>Plural</i>		
Nom.	հոգիք	տեղիք
Acc.	հոգիս	տեղիս
Gen.	հոգւոց	տեղեաց
Dat.	հոգւոց	տեղեաց
Loc.	հոգիս	տեղիս
Abl.	հոգւոց	տեղեաց
Instr.	հոգւովք	տեղեաւք

There are not many nouns of the *հոգի* type; but there is a large group of adjectives, also used as substantives, derived from *place names* with the suffix *-ացի*, which have Gen. pl. in *-ւոց*.

LESSON III

E.g. Աթենացի-Աթենացոց (Athenian, man from Athens)

Curiously, nouns with suffixes -ացի *not* derived from *place names* belong to the տեղի type. E.g. դրացի-դրացեաց (neighbour, cf. դուրբ door).

To the տեղի type belong many Armenian proper names, and adjectives derived therefrom: E.g. Արշակունի, Արշակունեաց (Arsacid).

Note that proper names of the -ունի type have Gen., Dat., Loc. and Abl. in -եաց. E.g. Տիգրանունի-Տիգրանուհեաց, Instr. Տիգրանուհեաւ. (For further problems with *foreign* names see J §140.3.)

The present indicative of all verbs

In Lesson II we noted the present indicative of verbs of the -իմ type. There are also verbs where the 1st person singular ends in -իմ, -ամ, -ում or -ում. The conjugations are formed by adding to the stem of the infinitive the appropriate vowel plus the endings given in Lesson I. Thus for սիրիմ, լամ, հեղում and գում (the only verb in this category) we have:

<i>Singular</i>			
1. սիրիմ (I am loved)	լամ (weep)	հեղում (pour)	գում (exist)
2. սիրիս	լաս	հեղոս	(գոս)
3. սիրի	լայ	հեղու	գոյ
<i>Plural</i>			
1. սիրիմք	լամք	հեղումք	(գումք)
2. սիրիք	լայք	հեղուք	(գոյք)
3. սիրին	լան	հեղուն	գոն

LESSON III

It is important to note that the infinitive of all verbs ends in -լ preceded by the characteristic vowel *ե, ա, ու* or *ո*. Verbs whose present indicative is in *իմ* or *իս* both have *իլ* for the infinitive. Only in post-classical times was the ending *իլ* used for the *իս* verbs.

Verbs in *իմ* which are transitive have an intransitive and passive forms in *իս*. Thus սիրիմ I love, սիրիս I am loved; or ժողովիմ I gather (transitive), ժողովիս I come together.

Note, however, that many verbs only exist in an *իս* form. E.g. խոսիս I speak, կամիս I wish. And on the other hand, not all *իմ* verbs are transitive; thus լնիմ I am silent.

Verbs in *ամ* and *ում* have no separate forms for transitive, intransitive or passive in the present and imperfect indicative. Thus

ամբանամ	I lift something; I raise myself; I am lifted
լուանամ	I wash; I have a bath
հեղում	I pour; I flow.

The Imperfect

In the Imperfect there is no distinction between the *իմ* and *իս* forms. The various verbs are conjugated as follows:

<i>Singular</i>			
1. սիրեի	լայի	հեղուի	-
2. սիրեիր	լայիր	հեղուիր	-
3. սիրէր	լայր	հաղոյր	գոյր
<i>Plural</i>			
1. սիրեաք	լայաք	հեղուաք	-
2. սիրեիք	լայիք	հեղուիք	-
3. սիրեին	լային	հեղուին	գոյին

LESSON III

There is, therefore, no formal distinction between active and passive in the Imperfect. Only for the 3rd person singular of *իմ* verbs was such a distinction made in post-classical times, a form (*սիրիւր*) being coined in contrast to (*սիրէր*).

The infinitive is used after numerous verbs: e.g.

<i>կամիմ</i>	I wish (to do something)
<i>կարեմ</i>	I am able (to do something)
<i>սամ</i>	I have someone (Dative) do something
<i>թողում</i>	I allow someone (Dative) to do something.

The infinitive is also used to indicate purpose, especially after verbs of motion, when the subject is the same in both clauses:
գայր յայտնել զաւետիսն he came in order to reveal the news

VOCABULARY

<i>աննիմ</i>	I do, I make
<i>անում</i>	I take, I receive
<i>աւետիք-եաց</i>	news
<i>բազմիմ</i>	I recline, (sit) at table
<i>բարի-եաց</i>	good
<i>գիմի-ւոց</i>	wine
<i>գնամ</i>	I go
<i>դառնամ</i>	I return
<i>զարմանամ</i>	I wonder, am astonished
<i>թշնամի-եաց</i>	enemy
<i>թողում</i>	I leave, allow (+ Infin.)
<i>կամիմ</i>	I wish, want (+ Infin.)
<i>կարեմ</i>	I can, am able (+ Infin.)
<i>հեղում</i>	I pour, flow
<i>հոգի, ոգի-ւոց</i>	spirit, soul

LESSON III

<i>հոգ-ոց</i>	care, worry
<i>հոգամ</i>	I take care, worry
<i>որդի-ւոց</i>	son
<i>ունիմ</i>	I have, hold
<i>տարի-եաց</i>	year

Exercise: Practice declining or conjugating these words, and then make sentences using these words plus those in all previous vocabularies.

E.g. The king's son heard the good news but did not wish to return.

The teacher's wise sayings were revealed to the king and he was astonished.

The princes' sons poured the wine and the princes sat at table.

The king summoned the army and went out in order to expel the enemy.

You were unable to keep the good commandments.

We allowed the martyrs' companions to preach the true faith.

The Armenians do not worship the Persians' god.

You were weeping because a foreign army is ruling over Armenia.

Lesson IV

Declension of Nouns and Adjectives ending in a consonant plus *p* or *h*.

Most of these nouns and adjectives belong to the groups whose stems are variable (cf. p. 22). First we should note that *some* nouns, and *all* adjectives, of the *-ni* type have an *p* in the Nom./Acc. singular which drops in all other forms.

E.g.	Nom.	մեղր	(honey)
	Acc.	մեղր	
	Gen.	մեղու	
	Dat.	մեղու	
	Loc.	մեղու	
	Abl.	մեղուէ	(cf. above)
	Instr.	մեղու	

Such nouns are usually singular, e.g. աւր (wool), ծաղր (laughter). Note that արսաււր (tea) and ծունք (knee) are not declined in the singular, the plural forms (արսաւուք and ծունգք) being used for the Gen. etc.

But note the plural of adjectives of this class:

	<i>Singular</i>	(small)	<i>Plural</i>
Nom.	փոքր		փոքունք
Acc.	փոքր		փոքունս
Gen.	փոքու		փոքունց
Dat.	փոքու		փոքունց
Loc.	փոքու		փոքունս
Abl.	փոքուէ		փոքունց
Instr.	փոքու		փոքումք

However, all nouns ending in *h* and most of those ending in *p* retain these consonants as part of the stem. They form the declined cases by inserting an *h* between the penultimate and final consonants and adding the usual endings (with consonantal alternation in the Instr.). Thus:

<i>Singular</i>				
Nom.	ոսկր	(bone)	աստղ	(star)
Acc.	ոսկր		աստղ	
Gen.	ոսկեր		աստեղ	
Dat.	ոսկեր		աստեղ	
Loc.	ոսկեր		աստեղ	
Abl.	ոսկերէ		աստեղէ	
Instr.	ոսկերք		աստեղք	

<i>Plural</i>			
Nom.	ոսկերք		աստեղք
Acc.	ոսկերս		աստեղս
Gen.	ոսկերաց		աստեղաց
Dat.	ոսկերաց		աստեղաց
Loc.	ոսկերս		աստեղս
Abl.	ոսկերաց		աստեղաց
Instr.	ոսկերաւք		աստեղաւք

We may also add here the declension of nouns ending in a diphthong plus *p*:

	<i>Singular</i>	* (source, fountain)	<i>Plural</i>
Nom.	աղբեր		աղբերք
Acc.	աղբեր		աղբերս
Gen.	աղբեր		աղբերաց
Dat.	աղբեր		աղբերաց
Loc.	աղբեր		աղբերս
Abl.	աղբերէ		աղբերաց
Instr.	աղբերք		աղբերաւք

LESSON IV

* Note that իւ is often found for հւ (աղբիւր). See *Vocalic Alternation 6*.

Less regular are the three similar nouns for "father, mother, brother" (հայր, մայր, եղբայր) and those for "sister" (քոյր) and "day" (աւր):

Singular

Nom.	հայր	քոյր	աւր	
Acc.	հայր	քոյր	աւր	
Gen.	հաւր	քին	աւուր	
Dat.	հաւր	քին	աւուր	
Loc.	հաւր	քին	աւուր	
Abl.	հաւրէ	քինէ	աւրէ	(« աւուրէ)
Instr.	հարբ	քերբ	աւուրբ	

Plural

Nom.	հարբ	քերբ	աւուրբ
Acc.	հարս	քոս	աւուրս
Gen.	հարց	քերց	աւուրց
Dat.	հարց	քերց	աւուրց
Loc.	հարս	քոս	աւուրս
Abl.	հարց	քերց	աւուրց
Instr.	հարբբ	քերբբ	աւուրբբ

Prepositions

In Armenian prepositions generally precede the noun (or pronoun, etc.) they govern, but in a few cases they can follow the noun as post-positions. Used as prepositions are six true prepositions (ան, ընդ, ըստ, գ, ի, ց)* and a large number of forms derived from adverbs. Prepositions can take the Acc., Gen., Dat. (rarely), Loc., Abl., or Instr. cases (with differing meanings). We may note here the most frequent uses of these six prepositions.

* q and g are inseparable from the following noun; ի becomes inseparable j before vowels

LESSON IV

ւն + Acc: to, towards (with verbs of motion towards a person)
 + Loc: beside, "chez"
 + Instr: beside, in the time of (+ name of some person), in addition to

ընդ + Acc: through, along, by way of, against, during
 + Gen: instead of, in exchange for
 + Loc: with, in the company of
 + Instr: under

ըստ + Acc: on, onto
 + Dat, Loc: according to
 + Abl: one after another (c.g. year by year)

գ + Acc: (sign of the definite object - see Lesson II); indicates duration of time
 + Abl: concerning
 + Instr: around, about

ի + Acc: to, into
 + Loc: in
 + Abl: out of, away from; also used in a partitive sense, and for the actor in a passive sentence.

ց + Acc: to, up to; also very frequently in the sense of speaking "to" a person instead of a dative case.

This preposition is widely used with մինչ or մինչև "up to, as far as."

The following are some of the most frequent adverbial prepositions. They all govern the Genitive case:

անաջի	in front of, before (of time)
արտաքոյ	outside
ներքոյ	inside, under

LESSON IV

շուրջ	around
վասն, աղագաւ	concerning, because of
հետ	with, after (of time)
յետ, զկնի	after, following
առանց	without
փոխանակ	instead of, for, on behalf of

հանդերձ with, in the company of; this preposition can come *before* or *after* the noun and governs the *Instrumental* case. (The *Instrumental* may also be used alone in the sense of "with.")

Compound Prepositions

ի վերայ	above
ի մէջ	amidst

Such prepositions govern the Genitive and are sometimes split: e.g
 ի հրոյ մէջ in the fire

Exercise

- A. Pick out the prepositions in the first pages of the chrestomathy.
- B. The following passage is a simplified version of the first few sentences in the chrestomathy. Learn the vocabulary and study the syntax carefully:

Եւ յերեկոյի(1) շաբաթուն լուսանայր միաշաբաթին. գայր Մարիամ մագդալեանացի(2) եւ միւս Մարիամն տեսանելի(3) զգերեզմանն. եւ ահա հրեշտակ իջանէր յերկնից(4) մատուցանէր եւ ի քաց քառնայր զվեմն ի դրացն, եւ նստէր ի վերայ(4) վիմին.

LESSON IV

Եւ յահէ(1) պահապանքն խոռովեին, եւ եին իբրեւ զմեռեալս.(5) պատասխանի տայր հրեշտակն եւ ասէր Մարիամացի(6) գիտեմ զի(7) զՅւ խնդրէք. չէ աստ,(8) քանզի յառնէր որպէս ասէրն.(9) տեսանէք զտեղի ուր(6) կայր.

Եւ վաղվաղակի երթային ասել(3) աշակերտացն(6) եթէ(7) չէր անդ.(8) եւ կլանեին ի գերեզմանէն ահիւ քազմաւ, եւ ընթանային պատմել(3) աշակերտացն.

Notes

1. The preposition ի coalesces with a following vowel.
2. On adjectives derived from place names. see Lesson III.
3. N.B. The infinitive can be used in simple purpose clauses. (See Lesson III.)
4. Note the compound preposition.
5. իբրեւ + գ/Acc., "like, as".
6. Here the preposition գ + Acc. could also have been used.
7. N.B. Noun clauses are introduced by զի or եթէ. (թէ is often used for եթէ). The tense of the noun clause is generally that of the original statement.
8. On this adverb see Lesson VI, *Adverbs* 3.
9. N.B. Relative clauses can also take a demonstrative suffix. Cf. Chrestomathy, p. 122, v.11: որ ինչ եղևն; v.15: որպէս ուսանն. The *u*, *n*, or *n* is added to the first stressed word in the relative clause.

Study the notes carefully, as many new points are introduced here. Pay particular attention to 3, 7, and 9.

C. Translate into Armenian:

The soldiers returned to the city and went to tell the king's son the news. When the king's son heard the news from the soldiers, he wept. He learned that (եթէ - see note 7 above) the enemy were out-

LESSON IV

side the city with a great army. He was shaking like a dead man from fear, and immediately left the city with the king's friends and

companions (Inst. case). The army of the foreign princes settled around the city for many days (Acc. case), but they were unable to capture the king.

The angel came out from the tomb and sat on a stone. When Mary saw the angel she ran to tell the disciples that Jesus was not there.

In the time of (առ + Instrumental case) the ancient kings many priests did not keep the law of the fathers because they were persecuted by (ի + Ablative case) wicked princes.

Lesson V

The Present and Aorist Stems

So far we have discussed the formation of the present and imperfect indicative which are based on the present stem. This stem, however, is not always identical with the root of the verb. For example: from սէր (love) there is the denominative verb սիրիլ, and such formations are very common in Armenian. But from the root մուտ (entrance, passage) the present stem of the verb "to enter" is մտանիւ. Since in the aorist such suffixes as -ան- are dropped, it will be helpful to discuss the more common examples before introducing the aorist.

1. The most common suffix is -ան-; such verbs have -իւ, -իւ or -աւ as endings.

E.g.	արկանիւ	I throw (passive: արկանիւ)
	իջանիւ	I descend
	մեռանիւ	I die
	սկսանիւ	I begin
	զարմանաւ	I am astonished
	ուրանաւ	I swear

2. Also with a suffix -ան- are the factitives in -ուցանիւ, which is added to the root of the verb (not the present stem):

E.g.	ուսանիւ	I study, learn (cf. ուսումնիւ study, learning)
	ուսուցանիւ	I teach

3. Suffix -չ or -նչ- ; these are all middle in form, with two irregular exceptions:

E.g.	բաբչիւ	I hide
	փախչիւ	I flee

LESSON V

The corresponding factitives are **բաքուցանիմ, փախուցանիմ**. But not all factitives are quite regular:

կորնչիմ	I perish
կորուսանիմ	I destroy

The exceptions are:

մանաչիմ	I know (a person)
մեղանչիմ	I sin (cf. մեղք sin - <i>plurale tantum</i>)

4. Suffix **-ն-**: These are all irregular.

E.g.	անիմ	I do, make; aorist: արարի
	անում	I receive; aorist: առի
	դնիմ	I place; aorist: կդի
	դառնամ	I turn; aorist: դարձի
	ընթեռնում	I read; aorist: ընթերցայ

(for further examples see M §110, 114, 116)

5. Suffix **-ն-**: only a few examples, all in the **-ամ** category.

E.g.	մերձենամ	I approach (cf. մերձ near)
	քաղցենամ	I am hungry (cf. քաղց hunger)

The Aorist Indicative

The aorist stems are of two types: the so-called "weak" or "first" aorists, which add the suffix **-եաց-** or **-աց-** to the root; and the so-called "strong" or "second" aorists, which have no suffix between the verbal root and the aorist endings. In all cases the special suffixes of the present stem (if any) are dropped.

In the aorist indicative there are active and middle forms. As in the **-իմ/-իմ** groups, some verbs are only found in the middle/passive form. The endings are:

LESSON V

Active

Passive

	Sing.	Pl.		Sing.	Pl.
1.	ի	աք		այ	աք
2.	իր	էք or իք		ար	այք
3.	-	ին		աւ	ան

Thus for weak and strong aorists we have the following paradigms in the active:

1.	սիրեցի*	սիրեցաք	քերի	քերաք
2.	սիրեցիր	սիրեցէք (or սիրեցիք)	քերիր	քերէք (or քերիք)
3.	սիրեաց	սիրեցին	քերաւ	քերան

If the 3 sing. active is monosyllabic, an augment **և-** is added, except where the monosyllable begins with a vowel. So **կիր** but **ած** (from **ածիմ** I lead)†. In post-classical Armenian an augment was also added to **ած** etc., but in the form **էած** (not **կած**).

In the middle/passive the corresponding paradigms are:

1.	սիրեցայ	սիրեցաք	քերայ	քերաք
2.	սիրեցար	սիրեցայք	քերար	քերայք
3.	սիրեցաւ	սիրեցան	քերաւ	քերան

Rules for the Formation of the Aorist

1-4:	Verbs in	-իմ/-իմ
5-8:	Verbs in	-ամ
9-10:	Verbs in	-ում

* The suffix **-եաց** changes to **-եց-** according to rule 5 of *Vocalic Alternation*.

† the augment is also found in the rare monosyllabic aorists: e.g. **դնիմ-կդի** (I place).

LESSON V

Although there are numerous irregularities, most Armenian verbs fall into recognisable categories.

1. Verbs in **-իմ/-իմ** that have no suffix in the present stem have aorists with the suffix **-եաց-**:

E.g. սիրեմ (I love) սիրեցի
 երեւիմ (I appear) երեւեցայ

Exceptions

- a) Strong aorists for four verbs: ածեմ (I lead), փրկեմ (I carry), հանեմ (I pull), նստիմ (I sit): ածի etc., նստայ.
- b) Aorists in **-աց** for four verbs: ասեմ (I say), գիտեմ (I know), կարեմ (I can), մտապեմ (I can): ասացի, ասաց etc.

2. Verbs in **-իմ/իմ** with suffix **-ան-** in the present stem have strong aorists:

E.g. արկանեմ (I throw) արկի, 3 sg. արկ
 * իջանեմ (I descend) իջի 3 sg. էջ
 մեռանիմ (I die) մեռայ
 * ուսուցանեմ (I teach) ուսուցի 3 sg. ուսուց

3. Verbs in **-իմ/-իմ** with infix **-չ-** or **-նչ-** in the present stem have strong aorists in **-եայ**:

E.g. փախչիմ (I flee) փախեայ (-եաց, -հար, -հայք, -հան)
 կորնչիմ (I am destroyed) կորեայ

4. Verbs in **իմ/իմ** with suffix **-ն-** in the present:
 Such verbs are mostly irregular.

E.g. առնեմ (I make, do) առարի [Note the consonantal alternation in the present stem and the reduplication in the aorist]

* Note vocalic alternation

LESSON V

յառնեմ (I arise) յարեայ
 դնեմ (I place) հդի [Note the augment in forms which would otherwise be monosyllabic.]
 See further M §110.

5. Verbs in **-ամ** with no suffixes in the present have weak aorist in **-աց-**. They are mostly active, save for verbs of emotion:

E.g. գնամ (I go) գնացի 3 sg. գնաց (two syllables)
 կամ (I stand) կացի 3 sg. հկաց
 հաւատամ (I believe) հաւատացի
 but գթամ (I have pity) գթացայ
 յուսամ (I hope) յուսացայ

6. Verbs in **-ամ** with suffix **-ան-** in the present also have weak aorists in **-աց-**:

E.g. զարմանամ (I am astonished) զարմացայ
 բանամ (I open) բացի, 3 sg. եբաց

7. Verbs in **-ամ** with suffix **-են-** (there are not many such) have weak aorists in **-եց-**:

E.g. մերձենամ (I approach) մերձեցայ
 except քաղցենամ (I am hungry) քաղցեայ

8. Verbs in **-ամ** with suffix **-ն-**. There are only two examples, both irregular:

բառնամ (I lift) բարձայ
 դառնամ (I return) դարձայ

9. Verbs in **-ում** with no suffix in the present have strong aorists:

E.g. արգելում (I prevent) արգելի
 հեղում (I pour) հեղի, հեղե (հեղայ I flowed, etc.)

10. Verbs in **-ում** with suffix **-ն-** in the present fall into several small groups and are often irregular.

LESSON V

E.g. առնում	(I take, receive) առի
ջնոնում	(I warm myself) ջնուայ
but ընթեռնում	(I read) ընթերցայ
լնում	(I fill) լցի, 3 sg. կլից
գարբնում	(I awake) գարբեայ

(See further M §116.)

In addition to these irregularities, several verbs in Armenian have different roots for the present and aorist stems. The most common such suppletive verbs are:

ունիմ	(I have) կալայ	(usually: I got hold of, seized, arrested)
գամ	(I come) եկի	see further p. 92
երթամ	(I go) չոգայ	see further p. 92
ըմպեմ	(I drink) արբի	
ուտեմ	(I eat) կերայ	see further p. 92
տանիմ	(I lead) տարայ	see further p. 92
ճանաչեմ	(I know, recognize) ծանեայ	

READING: The following is a simplified version of Matthew 28. Learn the vocabulary* and study the syntax:

Էւ ահա պատահեաց(1) աշակերտացն Յսւ. Էւ կալան(2) զՅիսուս Էւ երկիր պագիւն(1) վարդապետին. յայնժամ ասէ ցաշակերտսն(3) Յսւ...

Իրրել(4) գնացին, ահա զաւրականքն մտին ի քաղաքն Էւ պատմեցին քահանայապետիցն զամենայն. Էւ քահանայքն ժողովեցան հանդերձ(5) ծերովքն, Էւ արծաթ յոյժ տային զաւրականացն. Էւ զաւրականքն առնուին զարծաթն Էւ առնեին

* Words whose form is explained in the notes by a reference to a later lesson should merely be learned as items of vocabulary.

LESSON V

որպէս ուսանն(7). Էւ Էլ համբաւս այս(8) ի Հրեից մինչեւ(9) ցայսար.

Իսկ աշակերտքն Էլին ի քաղաքն Էւ գնացին ի Գաղիղեա. իրրել(4) տեսին զՅսւ, երկիր պագիւն վարդապետին, քայց երկու(10) յաշակերտացն(11) յերկուացան. Էւ խաւսեցաւ Յսւ ընդ աշակերտսն.

Notes

- Note that this verb governs the Dative.
- կալայ is the suppletive aorist of ունիմ.
- Note use of ց + Acc. or a simple Dative.
- իրրել + aorist: "when, after". For other uses see Lesson IV, n.7 and Lesson VI, n.4.
- հանդերձ can come before or after the noun.
- յոյժ is indeclinable; it is an adverb (in great amounts) but can be used with nouns.
- Note use of demonstrative suffix.
- On demonstrative adjectives see Lesson VII.
- On մինչեւ + ց see previous lesson, p. 44
- On numbers see Lesson XIII.
- Note the partitive sense here of ի + Ablative.

Translate into Armenian:

The teacher met the disciples and said: "Where (յն) are you going?" They replied: "Great miracles were revealed to the soldiers by the angels. We are going to see the place where (ուր) the miracles were done and where the angels spoke with (ընդ + locative) the soldiers." The teacher was astonished and went out of the city with the disciples. When they reached the place where the angels had appeared to the soldiers they stood in great awe and believed. But two of the disciples doubted and said: "This report is not true. The soldiers said that they saw miracles because they received money from the priests."

Lesson VI

Nouns and adjectives with variable stems in -ն

There are several groups of such nouns.

1. a) Abstract nouns in **-ումն** and **-ութիւն**. The former usually refer to some activity; e.g. **շարժումն** (movement), **ուսումն** (study). The latter usually refer to a state; e.g. **գերութիւն** (imprisonment), **նշարտութիւն** (truth, cf. **նշարտիտ**).

Singular

Nom.	շարժումն	գերութիւն
Acc.	շարժումն	գերութիւն
Gen.	շարժման	գերութեան
Dat.	շարժման	գերութեան
Loc.	շարժման	գերութեան
Abl.	շարժմանէ	գերութենէ (ևս > ե)
Instr.	շարժմամբ	գերութեամբ

Plural

Nom.	շարժումնք	գերութիւնք
Acc.	շարժումնս	գերութիւնս
Gen.	շարժանց	գերութեանց
Dat.	շարժանց	գերութեանց
Loc.	շարժումնս	գերութիւնս
Abl.	շարժանց	գերութեանց
Instr.	շարժամբք	գերութեամբք

Some other nouns ending in **-մն** are declined like **շարժումն**; e.g. **հիմն-հիման** (foundation). Some nouns in **-իւն** are declined like **գերութիւն**; e.g. **արիւն-արեան** (blood). [But nouns in **-իւն** indicating a sound have genitive **-ման**; e.g. **գոչիւն-գոչման** (cry).]

LESSON VI

Note also other common nouns ending in **-ն** with genitive in **-ան**:

դուռն-դրան	(door) pl. դրունք, դրանց
սկիզբն-սկզբան	(beginning)
but կողմն-կողման	(side) pl. կողմանք, կողմանց .

b) Several nouns without **ն** in the nominative have **ն** in all other cases. E.g.

աղջիկ-աղջկան	(maiden) pl. աղջկունք, աղջկանց
մանուկ-մանկան	(child) pl. մանկունք, մանկանց
մարդիկ-մարդկան	Inst. մարդկաւ ; no pl. (men - a collective noun)

c) Nouns with nominative in **ան** have genitive in **-աման**.

E.g. **պաշտան-պաշտաման** (cult) pl. **պաշտամունք, պաշտամանց**

d) Nouns of more than one syllable with nominative in **-ուն** have genitive in **-ումն**.

E.g. **անուն-անումն** (name), pl. **անումնք, անումանց**.
But monosyllables drop the **ու**; **տուն-տան** (house) pl. **տունք-տանց**,
ձուկն-ձկան (fish - only one vowel), pl. **ձկունք-ձկանց**.

2. Several nouns have a genitive in **-ին** rather than **-ան**. They are divided into two sub-groups, as they differ in the Nom., Acc., Loc. plural. They are therefore exceptions to the general rule that if the Nom. sing. and Gen. pl. are known all other forms are predictable.

Singular

Nom.	գառն	(lamb)	հարսն	(bride)
Acc.	գառն		հարսն	
Gen.	գառին		հարսին	
Dat.	գառին		հարսին	
Loc.	գառին		հարսին	
Abl.	գառնէ		հարսնէ	
Instr.	գառամբ		հարսամբ	

LESSON VI

Plural

Nom. գանինք	հարսունք
Acc. գանինս	հարսունս
Gen. գառանց	հարսանց
Dat. գառանց	հարսանց
Loc. գանինս	հարսունս
Abl. գառանց	հարսանց
Instr. գառամբք	հարսամբք

Like գանն are declined, for example: անձն-անձինք (person), լեռան-լեռինք (mountain); like հարսն, թոռն-թոռունք (grandson), մասն-մասունք (part).

Note that nouns of the գանն group are often declined like հարսն when in composition:

E.g. անձն-անձինք but միանձունք (monks); ազն-ազինք (race) but Հայկազն-Հայկազունք (Armenians, Haik being the eponymous ancestor of the Armenians, Հայք)

Adverbs

There are several different ways of forming adverbs in Armenian.

1. Adverbs of mode

- a) The Instrumental case of a noun or adjective:
E.g. բուն (nature), բնաւ (absolutely)
դիւր (easy), դիւրաւ (easily)
- b) Compounds in -պէս from nouns or adjectives:
E.g. փոյթ (haste), փոյթապէս (quickly) [for the ս see p. 20]
դառն (bitter), դառնապէս (bitterly)
But note compounds of -պէս with adjectives: այսպէս in this way; հրպէս how? etc.

LESSON VI

- c) Compounds in -աբար from nouns or adjectives:
E.g. գազան (wild beast), գազանաբար (wildly)
արի (brave, valiant), արիաբար (valiantly)
(For the suffix, cf. բարք-ուց habits, way of life.)

- d) Compounds in -արէն or -երէն for languages:
E.g. յունարէն Greek
but հայերէն Armenian

- e) Often the Nom./Acc. singular form of an adjective is used adverbially:

E.g. յանկարծ unexpected, unexpectedly
ուղիղ straight, directly.

- 2. Adverbs of time have no special form:

այսաւր (today)
այժմ (< այժամ now)

Note that այսուհետեւ, այնուհետեւ are ambiguous: hereafter (of time), or consequently (of result).

- 3. Adverbs of Place. These have the threefold distinction of the demonstrative particles. Thus in answer to ո՞ր (where), յ՞ն (whither), ուստի (whence),* we have:

here (hic) [cf. -ս] there (istic) [cf. -դ] there (illic) [cf. -ն]

at	աստ	այդր	անդ
to	այսր	այդր	անդր
from	աստի	այտի	անտի
	աստուստ		անդուստ

* Note that these adverbs can be used both as interrogative and as relative adverbs.

LESSON VI

The adverbs of place are widely used in conjunction with the preposition **ի**: e.g. **ի դրանց անտի** from the door, **ի ջուր անդր** into the water. And in a partitive sense: **մի յիշակերտաց անտի** one of the disciples. This usage makes the noun definite (*the* door, *the* water, etc.)

There are also emphatic forms ending in **-էն**: **աստէն, այդրէն, անդէն** meaning "in the *same* place."

EXERCISE: The following is a simplified version of the chrestomathy. Learn the vocabulary and note the syntax.

Էւ հմուտ Յ՛ւ ի Կափառնաւմ. լուր էր հք(1) ի տանն Պետրոսի բազմէր. Էւ ժողովեցան բազումք մինչեւ(2) տեղի Էւ ոչ լինել, Էւ(3) ոչ առ դրանն. Էւ խաւսէր զբանն. Էւ գայի՛ն առ Յ՛ւ, բերեին անդամալոյժ մի. Էւ իբրեւ(4) ոչ կարեին մերձեցալ(5) առ Յ՛ւ յամբոխէ անտի,(6) բակեցին զյարկն ուր էր Յ՛ւ, Էւ իջուցին(7) զմահիցս անդամալուծին. Էւ ետես Յ՛ւ զհաւատ անդամալուծին Էւ ասէ ... Էւ եին երկու ի դպրաց անտի(6) որ(8) անդ նստեին, Էւ խորհէին ի սիրտսն: միայն Ա՛ծ կարէ թողուլ(5) զմեղս. Էւ գիտաց Յ՛ւ յոգի հք(1) այսպէս խորհին ի սիրտսն, Էւ ասէ ցանդամալոյժն... Էւ վաղվաղակի յարեաւ Էւ առ զմահիցսն, մինչեւ(2) զարմամալ դպրացն. Էւ փառաւոր արարին(9) զԱ՛ծ, Էւ ասեին հք(1) այսպիսի(10) երդեք(11) ոչ տեսաք.

Notes

1. **հք** introduces noun clauses, cf. Lesson IV, n.9.
2. **մինչեւ** (until) can take a simple infinitive of result; the subject of the verb is usually in the genitive. For the genitive with infinitives see Lesson XIII, note to v.12.
3. Note the intensive sense here of **Էւ**: "not *even*."
4. **իբրեւ** "since, as;" for other uses see Lesson IV n.7 and Lesson V n.4.

LESSON VI

5. Note use of the infinitive after **կարեմ** (and **մարքեմ, կամիմ** etc.).
6. Note the use of the adverbial suffixes and the partitive use of the ablative.
7. On the formative verbs see Lesson V 2.
8. For the relative pronoun "who" see Lesson IX.
9. Compounds with the verb **անեմ** are common in Armenian; there is also a verb **փառաւորեմ**.
10. Note the form of adjectives derived from adverbs in **-պէս**.
11. **երբեք**: "ever;" + **ոչ**: "never."

Translate into Armenian:

The sea was full of small fishes.

After the great earthquake many houses in the city were destroyed and many people were killed.

The saint destroyed the cults of the impure gods with the assistance (instrumental case) of the king.

The priests in Armenia preached the gospel of God in the Armenian language (instrumental case).

The maidens wished to approach Jesus, but there was no room, even by the door.

You were thinking in [your] hearts that a paralytic could not easily pick up his bed and go to his house.

Many of the elders who were sitting there were amazed and glorified God, and said: "We have never seen such a miracle."

Lesson VII

Demonstrative adjectives and pronouns

In Lesson II we noted the threefold distinction between the demonstrative suffixes in *-u*, *-n*, and *-m*. The same distinction is preserved in the demonstrative adjectives *այս*, *այդ*, *այն* (this by me, that by you, that over there) and the demonstrative pronouns *սա*, *դա*, *նա*. (These latter are also used for the pronoun of the third person). And the same distinction is found for the pronoun and adjective *սոյն*, *դոյն*, *նոյն* (this same). The demonstrative adjectives have two forms, of which the longer is the more emphatic:

Singular

Nom. այն	նա	նոյն
Acc. այն	նա	նոյն
Gen. այնք	այնորիկ	նորա
Dat. այնմ	այնմիկ	նմա
Loc. այնմ	այնմիկ	նմա
Abl. այնմ	այնմանէ	նմանէ
Instr. այնու	այնուիկ	նովա

Plural

Nom. այնք	այնոքիկ	նոքա	նոքին, նոյնք
Acc. այնս	այնոսիկ	նոսա	նոսին, նոյնս
Gen. այնց	այնոցիկ	նոցա	նոցին, նոցունց
Dat. այնց	այնոցիկ	նոցա	նոցին, նոցունց
Loc. այնս	այնոսիկ	նոսա	նոսին, նոյնս
Abl. այնց, այնցանէ	այնոցիկ	նոցա, նոցանէ	նոցին, նոցունց
Instr. այնուք	այնոքիւք	նաքաւք	նոքիւք, նոքունք

The declension of *այս*, *այդ*; *սա*, *դա*; *սոյն*, *դոյն* follows exactly the same pattern.

LESSON VII

Personal Pronouns

The personal pronouns for the first and second persons are of interest since these are the only substantives in classical Armenian where the Nominative and Accusative are not identical:

	Singular	Plural	
Nom.	ես (I)	դու (you)	մեք (we) դուք (you)
Acc.	իս	քեզ	մեզ ձեզ
Gen.	իմ	քո	մեր ձեր
Dat.	ինձ	քեզ	մեզ ձեզ
Loc.	իս	քեզ	մեզ ձեզ
Abl.	ինէն, ինձէն	քէն, քեզէն	մէնք, մեզէն ձէնք, ձեզէն
Instr.	ինեւ	քեւ	մեւք ձեւք

Note that the genitive of the demonstrative and personal pronouns are used as possessives: "my," "your," "his," "their" etc. See further Lesson XI.

Irregular nouns

Many nouns in Armenian do not fall entirely into any one declension. These irregularities are unpredictable, especially in nouns which partly follow the *-m* categories. E.g.

ձեռն, *ձեռին*, *ձեռամբ* (hand), but plural *ձեռք*, *ձեռաց*
 Whereas *երէց*, *երիցու* (elder, priest) has no *m* in the singular, but an extended form in the plural *երիցունք*, *երիցանց*.
 cf. also *մահ*, *մահու* or *մահուան* (death), *մահունք*, *մահուանց*.

Several nouns follow the pattern of *ժողովուրդ* (people, assembly): *ժողովրդեան*, *ժողովրդեամբ*; but plural *ժողովուրդք*, *ժողովրդոց*.

So also *ծնունդ*, *ծննդեան* (birth) *ծնունդք*, *ծննդոց*
խորհուրդ, *խորհրդեան* (or *խորհրդոյ*) (thought, mystery),
խորհուրդք, *խորհրդոց*.

LESSON VII

Note that **ակն, ական, ականք** has three plurals according to meaning:

ակն-աչք (աչք)	eyes	
ակն-ակունք	fountains, sources	} Gen. pl. ականց
ակն-ականք	precious stones.	

The nouns for the four seasons usually use derivatives for the declined cases:

ամառն	(summer)	Gen: ամարայնոյ
մահռն	(winter)	Gen: մահրայնոյ
գարուն	(spring)	Gen: գարնայնոյ <i>not</i> նն)
աշուն	(autumn)	Gen: աշնայնոյ

Note the declension of **այր** (man) and its derivative **տէր** (lord):

այր, առն, առնէ, արամք; արբ, արս, արանց, արամբբ.
տէր, տեառն, տեառնէ (not -ե- as expected) տերամք; տեարբ, տեարս, տերանց, տերամբբ.

There are several nouns in Armenian which are quite irregular:

կին (woman, wife), **կնոջ, կնոջէ, կանամք; կանայք, կանանց, կանամբբ.**

Its derivative **տիկին** (lady, mistress) follows **կին** in the singular, but has plural **տիկնայք, տիկնանց, տիկնամբբ.**

գեւղ (village; the forms **գիւղ** and **գեաւղ** are also found), Gen. Dat. **գեղոջ, Loc. գեղոջ** or **գեւղ, Abl. գեղջէ, Instr. գիւղիւ; գեւղբ, գիւղից, գիւղիբ.**

տիւ (daytime) Gen. Dat. **տուրնջեան, Loc. տուէ, Abl. տուրնջեանէ, Instr. տուրնջեամք.**

For further examples of such irregularities see M §60 and J §163ff.

LESSON VII

Exercise: Identify and analyse all the demonstrative adjectives and pronouns and the personal pronouns in the chrestomathy, pp. 124-125.

The following is a simplified version of that passage; learn the vocabulary and study the syntax as explained in the notes:

Էւ Էլ դարձեալ(1) ի ծովեզրն, Էւ ամենայն ժողովուրդն գայր առ(2) նա, Էւ ուսուցանէր զնոսա. Էւ մինչդեռ(3) անցանէր, Էտես զՂեւի զի(4) նստէր ի մաքսաւոսութեան... իսկ դախրբն Էւ փարիսեցիք իբրեւ տեսին թե(5) ուտէ ընդ մաքսաւորս Էւ ըմպէ ընդ մեղաւորս, ասեն ցաշակերտսն նորա... իբրեւ լուաւ(6) Յս ստէ ցնոսա: ոչ է պիտոյ թժիշկ ողջոց, ալ իիւանդաց. Էւ ոչ Էկի(7) կոչել(8) զարդարս ալ զմեղաւորս.

Էւ Էին աշակերտքն Յովհաննու ի պահս. գան Էւ ասեն ցնա: աշակերտքն Յովհաննու պահեն, բայց աշակերտք(9) ոչ պահեն. Էւ աստ ցնոսա Յս: ոչ արկանեն(10) գինի նոր ի տիկս Էինս.(11) սպա թե ոչ,(12) պայթուցանէ գինի զտիկսն, գինի Էեղու Էւ տիկքն կորնչին. ալ գինի նոր ի տիկս նորս արկանեն.

Notes

1. A participle from the verb "to return" often used as an adverb: "again."
2. **առ** is used primarily with persons.
3. One of the several compounds of **մինչ**: "while."
4. **զի**: there are two ways in Armenian of rendering "he saw Levi sitting". Either **զի** plus the indicative, as here, or a participle (on which see below, Lesson X).
5. Note that **թե** and **եթե** are used interchangeably. When **եթե** introduces a noun clause, the tense of that clause is usually the same as that of the original statement.
6. Irregular aorist of **լուս**, see p. 92.
7. Irregular aorist of **գաւ**, see p. 92.
8. Infinitive of purpose after a verb of motion.
9. Note the force of the demonstrative suffix: "these disciples of yours."

LESSON VII

10. The 3rd plural is often used in a general sense: "people, one (as French *on*, German *man*)."
11. Adjectives that follow the noun are declined with them.
12. **ապա քի ոչ**: "otherwise." On the use of **կի** for "if" see Lesson XVII.

Translate into Armenian:

We went out from the city to the shore and saw all the people coming to see their teacher.
His disciples were fasting, but I and my friends wished to eat and drink.
Your sons brought us wine and our daughters brought you bread.
The lords of the village gathered soldiers in order to put the enemy to flight.
The priests found the men and women sleeping. And they said to them: "Why are you sleeping?" But they were unable to give them a reply.

Lesson VIII

The Subjunctive

So far we have noted the indicative moods of the present and aorist stems. (The imperfect belongs to the present stem.) There is also in Armenian a Subjunctive mood for both verbal stems.

Present Subjunctive

The conjugation of the present subjunctive is not parallel with that of the present indicative, for only the distinction between **իմ**, **իմ** and **ում** is preserved. To form the present subjunctive the suffix **-ից** is added to the present stem plus the characteristic vowel of the verb. Thus

սիրեմ	gives (սիրե + ից-իմ)	սիրիցեմ
սիրիմ	gives (սիրի + ից-իմ)	սիրիցիմ

But note that verbs in **-ում** have the present subjunctive in **-իմ**:

լում	gives (լա + ից+իմ)	լայցեմ (passives in -իմ)
whereas հեղում	gives (հեղու + ից+ում)	հեղումիմ

Verbs in **իմ/իմ** can therefore distinguish between active and middle/passive forms. Verbs in **-ում** can make the same distinction: e.g. **աղում** (I grind) **աղայցեմ** (active) and **աղայցիմ** (passive), although in the present indicative no such distinction exists. But verbs in **-ում** can make no distinction between active and middle/passive forms in the present subjunctive.

The subjunctive endings in **-իմ**, **-իմ** and **ում** are conjugated in the same way as **սիրեմ**, **սիրիմ** and **հեղում**.

The verb **իմ** (I am) has simply: **իցեմ**, **իցես**, **իցէ**; **իցեմք**, **իցեք**, **իցին**.

LESSON VII

For the verb գոլ (to exist) only the 3 sing. is found in the subjunctive: (գո + ից + է > գոյցէ >) գուցէ. This form is often used as an adverb "perhaps."

For the second person there are also found forms taken over from the aorist: -իջիր for the singular (cf. the aorist imperative) and -իջիք for the plural (cf. the aorist subjunctive). The singular form -իջիր is generally passive, and as a rule neither form is used in conjunctive sentences; they have rather a future or imperative sense (see examples in J §243).

Aorist Subjunctive

In the aorist subjunctive there is a distinction between the active and middle/passive, as in the indicative with its endings -ի and -այ. The aorist subjunctive is formed by adding -ց to the 1 p.s. of the aorist indicative. But the other endings differ from those of the indicative. Note especially the form of the 2 p.pl., and that in the 1 and 2 pl. the active and middle forms are identical.

	<i>Active</i>	<i>Middle/Passive</i>
<i>Singular</i>		
1	սիրեցից (սերից)	սիրեցայց (սերայց)
2	սիրեսցես (սերցես)	սիրեսցիս (սերցիս)
3	սիրեսցէ (սերցէ)	սիրեսցի (սերցի)
<i>Plural</i>		
1	սիրեսցուք (սերցուք)	սիրեսցուք (սերցուք)
2	սիրեսցիք (սերցիք)	սիրեսցիք (սերցիք)
3	սիրեսցեն (սերցեն)	սիրեսցին (սերցին)

In monosyllabic stems the dissimilation of gg > ug is not observed. Thus լացից, լացցես etc.

LESSON VIII

Aorists in -եայ have *active* forms for the subjunctive. Thus փախեայց, փախիցես etc.

Note that some aorists in -այ which have an active meaning may have an active form for the subjunctive. E.g. կալայ-կալայց, but կալցես etc. (կալցիս etc. also exist); կերայ-կերայց, but կերիցես etc. For further examples see J §255.

Note the suppletive լիցիմ for the aorist subjunctive of եմ; see p. 88.

Use of the Subjunctive

The subjunctive is used in many situations, of which the following are the most common:

- a) wishes and exhortations and commands (e.g. in royal letters). In these senses the imperative բռն (let) is sometimes found before the subjunctive.
- b) purpose clauses
- c) certain conditional clauses (see Lesson XVII)
- d) in a future sense (and hence the subjunctive is sometimes called the future tense).

These, and other, various uses of the subjunctive will be introduced gradually. But it is important to note here the essential difference between the present and aorist: the difference is one not of time but of aspect; between an action that has not been completed or which is repeated, and an action that is single and complete. (The distinction is even clearer in the imperative, where the aorist is used for commands and the present for prohibitions. See Lesson XII.)

Note that the negative for statements is ոչ, whereas for wishes and prohibitions and in purpose clauses it is մի.

The subjunctive is used without extra particles in senses a and d, but purpose clauses are introduced by զի or որպէս զի.

Examples:

- a) յն քփկեցից զդառնութիւն
քիւնաւոր - on whom shall I pour out
սպանցուք զսա - my poisonous gall?
քող տեսցուք եթէ գայ Նդիա - let us kill him
փրկել զդա - let us see if Elias comes
ի շինութեան բնակեսցիք - to save him
հաճոյ քուեսցի տէրութեանդ - may you live in prosperity
ձերում* - may it please your majesty

b) Note that in purpose clauses the present subjunctive is used to indicate a continuous result and with negatives, while the aorist subjunctive is used to indicate a single action (regardless of the tense of the main clause): e.g.

- տուր զքեզ ի ձեռս իմ - give yourself into my hands
զի սպանից... - so that I may kill you
մի դատէք, զի մի դատիցի. - judge not, lest you be judged

զի is occasionally omitted:

- գայս ամենայն առնէր, քերես - he did all this that perchance
զմիաբանութիւնն քակեսցէ - he might break their unity
մահ յանձն առ, զի եւ մեք - he accepted death so that we
մահուանէ ապրեսցուք - might be freed from death.

In texts translated from Greek, however, the original tenses are often retained in Armenian; see the passage on the following page.

c) See below, Lesson XVII.

* For this form see Lesson XI.

- d) երկինք եւ երկիր անցցեն - heaven and earth will pass
away
Աստուած ոչ մոռացի զուխտ - God will not forget the
հարցն քոց* - covenant of your fathers.

Exercise:

Note the use of the subjunctive in the following simplified version of the chrestomathy p. 126 and learn the vocabulary:

Խնրէին քահանայապետքն եւ դպիրք զի նենգաւ սպանանիցեն զՅ. քայց ասեին եթե մի ի տանի աստ, զի մի խոռվութիւն լինիցի ի ժողովրդեանն. եւ մինչ էր ի տան Սիմովնի բորոտի, գնաց կին մի(1) որ(2) ունէր շիշ իւղոյ մեծագնոյ,(3) եւ երեկ զշիշն եւ եհեղ զեղն ի վերայ գլխոյ նորա. եւ աշակերտքն զչարեին եւ ասեին: մարք էր(4) գայո եւ զվանառել աւելի քան(5) երեքհարիւր դահեկանի(6) եւ տալ աղբատաց. քայց Յ. ա: յնոսա: գործ մի բարի գործեաց դա յիս. յամենայն ժամ(7) զաղբատս ընդ ձեզ ունիք, եւ յորժամ կամիք կարող(8) էք առնել նոցա բարիս. այլ զիս ոչ յամենայն ժամ ընդ ձեզ ունիք. ասեմ ձեզ եթե ուր եւ(9) քարոզեսցի աւետարանս այս, եւ գոր(2) արարդ(10) դա խաւեսցի վասն յիշատակի դորին.

Եւ յաւուր բաղարջակերացն յորժամ զգատիկն գնուին,(11) ասեն ցնա աշակերտքն: ո՛ր կամիս երբիցուք եւ պատրաստեսցուք զի կերիցես զգատիկն. եւ առաքէ երկուս(12) յաշակերտաց անտի եւ ասէ ցնոսա: իբրեւ մտանիցէք ի քաղաքն, պատահեսցէ(13) ձեզ այլ մի(1) որ(2) սափոր ջրոյ յուս ունիցի. եւ նա ցուցցէ ձեզ վերնատուն(14) մի մեծ. եւ գնացին պատրաստել աշակերտքն նորա. մտին ի քաղաքն եւ գտին որպէս ասացն(10) նոցա.

* քոց: see Lesson XI.

LESSON VIII

Notes

1. մի: "one," often used as an indefinite article.
2. որ. On relative pronouns see Lesson IX.
3. Adjectives following the noun are declined.
4. The imperfect here has the force of "it would have been possible." Cf. the use of the imperfect in conditional clauses, Lesson XVII.
5. քան is used in comparisons; see Lesson XIV.
6. Genitive of price or value.
7. A locative case is also found: յամենայն ժամու.
8. On this participial form see Lesson X.
9. Intensive use of եւ: "wherever."
10. Note use of demonstrative suffixes in relative clauses.
11. Impersonal use of 3 pl.
12. For numbers see Lesson XIII.
13. This verb governs the dative.
14. Note that in վերին the change րն > նն does not occur.

Translate into Armenian:

- May the king kill his enemies; may the king live for many years (accusative case).
- May the lamb of God protect the martyrs from evil.
- Let sinners not eat or drink with the teacher's disciples.
- The scribes of the great princes wrote to the Persian king so that he might know that the Armenians did not fear him.
- We sent two of our friends to prepare the house for us.
- The poor were angered and said: "You are able to eat when you wish, but we are unable to buy bread or wine."

Lesson IX

Interrogative pronouns

The interrogative pronoun for persons is հ or հվ, and for things զի or զինչ. They are declined as follows:

Singular

Nom.	հ, հվ	զի, զինչ
Acc.	հ, հվ	զի, զինչ
Gen.	ոյր	էր
Dat.	ոմ	իմ, հիմ
Loc.	ոմ	իմ, հիմ
Abl.	ոմէ	իմէ
Instr.	որով (cf. հր)	իւ

Plural

Nom.	ոյք	No plural
Acc.	ոյս	
Gen.	ոյց	
Dat.	ոյց	
Loc.	ոյս	
Abl.	ոյց	
Instr.	որովք (cf. հր)	

Note that զի and հիմ can also mean "why," as do the ablative form with զ, զմէ, and the genitive with ընդ or վասն, ընդէր (one word) and վասն էր (two words).

Interrogative adjectives

The interrogative adjective for persons is հր, declined as follows:

	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
Nom.	հր	հրք, հր
Acc.	հր	հրս, հր
Gen.	որոյ	որոց
Dat.	որոնմ	հրս
Loc.	որոնմ	հրս
Abl.	որմէ	որոց
Instr.	որով	որովք

Note that for the Nom./Acc. plural the uninflected form **հր** is usually used (as with the relative pronouns, see below).

For things the interrogative adjective is **զինչ**, used only in the Nom. and Acc. In other cases **որ** is used. E.g.

հր քազաւոր տայցէ պատերազմ	which king will wage war?
զինչ գործ արարէր	what deed did you do?
որով գաւրութեամբ կամ որով	by what power or by what
անուամբ արարէք դուք գայս	name did you do this?
յորոնմ ժամանակի	at what time?

Note also the interrogative adjectives **հրպիսի**, **-եաց**, (what sort of?) and **քանի** (how many? see Lesson XIII).

Interrogative adverbs

The adverbs of place were described in Lesson VI.

For time the adverb is **երբ** (when); it is used either as an interrogative or a relative adverb. E.g.

երբ լինիցի այդ	when will that come about?
մինչեւ ցերբ իցեմ ընդ ձեզ	how long shall I be with you?
երբ գնացին	after they had gone...

For manner the adverbs are **հրպէս** and **զիւրոյ** (how?).

Relative pronoun

The relative pronoun is **որ**, used both for persons and things. Note that in the Nom./Acc. plural the singular form **որ** is widely used instead of the plural form. (The plural of the interrogative pronoun **ոյք** is also used in a relative sense):

	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
Nom.	որ	որ, որք, ոյք
Acc.	որ	որ, որս, ոյս
Gen.	որոյ	որոց, ոյց
Dat.	որում	որոց, ոյց
Loc.	որում	որս, ոյս
Abl.	որմէ	որոց, ոյց
Instr.	որով	որովք

The pronoun is sometimes strengthened by the addition of the indefinite pronoun. E.g. **որ ոք** (whoever), **որ ինչ** (whatever).

Indefinite pronoun

There are two groups of indefinite pronouns (also used as adjectives) in Armenian: **ովն** for persons and **իւն** for things; and **ոք** for persons and **ինչ** for things. The neuter indefinite pronoun **իւն** does not occur in all declined forms; the lacunae are supplied by **իրիք** etc.

Singular

Nom.	ովն	իւն
Acc.	ովն	իւն
Gen.	որումն	
Dat.	ումիւն	
Loc.	ումիւն	
Abl.	ումիւնէ	(իւնիւնէ)
Instr.	ումամք	

Plural

Nom.	մմանք	No plural
Acc.	մմանս	
Gen.	մմանց	
Dat.	մմանց	
Loc.	մմանս	
Abl.	մմանց	
Instr.	մմամբք	

Nom.	նք	ինչ
Acc.	նք	ինչ
Gen.	ուրուք	իրիք
Dat.	ումեք	իմիք
Loc.	ումեք	իմիք
Abl.	ումեքէ	իմեքէ
Instr.	ումեքէ	իւիք
	No plural	No plural

Parallel to *նք* is the neuter *իք*, only found in the negative *չիք* (there is not, there does not exist), e.g.: *չիք նք ալ Աստուած* (there is no other God).

ինչ can be declined as a noun meaning "thing": *ինչ, ընչից*. The negative *ոչինչ, ոչընչի* means "nothing," especially in the sense of creation *ex nihilo*, e.g. *յոչընչէն արար զնոսա* (God) created them from nothing.

The *նք* (etc.) and *իրիք* (etc.) forms, though not *ինչ*, are not generally used alone in simple statements; they occur in negative, interrogative, conditional and relative clauses and with the pronoun *իւրաքանչիւր* (see Lesson XI). Thus

someone was ill: *էր ոմն հիւանդ*
But, it is nobody: *ոչ նք է* (see further J §233)

The indefinite adverb of time is *երբեք* or *երբեմն*, with the same distinction that pertains between *նք* and *ումն*. (So *ոչ երբեք* - never.)

Exercise: Identify and analyse the interrogative, relative and indefinite pronouns and adjectives in the chrestomathy, p. 128.

Learn the vocabulary in the following simplified version of the chrestomathy, p. 128, and study the syntax.

Էլ գայ Յ՛ւ Էլ գտանէ զաշակերտսն զի(1) ննջեիմք Էլ ստե
ց՞իւտրոս: ննջես, հչ կարացեր(2) ժամ մի(3) արթուն կալ. Էլ
դարձեալ չոգաւ, եկաց յաղաւթս Էլ զնոյն բանս ասաց. դարձաւ
միւսանգամ(4) անդրէն(5) Էլ եզիտ զնոսա ի բուն, քանզի Էիմ
ոչք նոցա ծանր, Էլ ոչ գիտեիմ եթե զինչ(6) պատասխանի
տայցեմ նմա. գայ միւսանգամ(4) Էլ ստե ցնոսա: Էհաս վախճան,
Էկն ժամ, ահա մատնի որդի մարդոյ ի ձեռս մեղաւորաց.
ահաւասիկ(7) մերձեցաւ որ մատնեցէ զիս. մատնիչն նշան Էս
Էլ ստեր: ընդ որում Էս համբուրեցից նա է. Էլ նոքա արկին ի
նա ձեռս Էլ կալան զնա. Էլ մի(3) ոմն յայնցանէ որ(8) զնովան(9)
կային՝ ձգեաց սուր, Էլ Էհար զժառայ քահանայապետին, Էլ ի
բաց Էհան զունկն նորա. պատասխանի Էս Յ՛ւ Էլ ստե ցնոսա.
իրբեւ(10) ի վերայ աւագակի Էլէք սուսերաւք ունել(11) զիս.
հանապազ առ ձեզ Էի Էլ ուսուցանեի ի տաճարին, Էլ ոչ կալայք
զիս, ալ զի լցցին զիրք մարգարէիցն. յայնժամ բողին զնա
աշակերտքն Էլ փախեան.

Notes

1. See Lesson VII, note 4.
2. Note aorist in *-ացի* for *կարեւ* (cf. Lesson V).
3. *մի*: "one" (also used as an indefinite particle). The accusative is used to express length of time. See also Lesson XII note v.20.
4. *միւսանգամ*: "again, another time." *անգամ* is used with numbers to express x "times."
5. *անդրէն*: "to the same place," cf. Lesson VI.
6. Subordinate interrogative clauses often take *եթե* in addition to the interrogative word. Cf. chrestomathy, Mk. 14.1.

LESSON IX

7. **աւստիկ, աւադիկ, աւանիկ** (here is, etc.) are often used in conjunction with **սես** (behold).
8. **որ** is used here for the plural.
9. The demonstrative suffix often used in relative clauses is added to the first stressed word after the relative pronoun. Cf. Lesson XIII note to v.26.
10. **իբրև:** "as if." When followed by a noun **զ** is prefixed to the latter: **զաւագակ**, "like a bandit."
11. Infinitive of purpose.

Note the following verbal forms:

եկաց, եգիտ, եհաս, եհար, եհամ: 3 sing. monosyllabic aorists with augment.

(**հարկանեմ** has aorist **հարի**)

եկն - irregular aorist for **գամ**, see p. 92.

ես - irregular aorist for **սամ**, see p. 92.

լցցիմ - aorist subjunctive of **լնում, լցի** (I fill, fulfil).

Translate into Armenian:

"From which teacher did you receive such teaching, O pupils?"

We said:

"From the teacher to whom God spoke the true words."

He asked:

"Who is that, and whose name did he teach?"

When the betrayer had given a sign to the soldiers who were with him, they seized our brother. But we drew our swords in order to strike them and they fled. Then we knew that our fathers' sayings were fulfilled.

Lesson X

Participles

There are several participles in classical Armenian; one is formed from the infinitive, one from the present stem, and one from the aorist stem.

A. From the infinitive are formed participles in **-ng**. These indicate what will or should happen. Thus:

սիրելոց է	he should love, he should be loved
որ գալոցն է	which will come

There is no grammatical distinction between the active and passive in these participles, nor are they declined.

Also formed from the infinitive are verbal adjectives in **-ի**. E.g.

սիրելի	desirable, lovely
երեւելի	visible, apparent
գովելի	praiseworthy

These are declined like nouns of the **սեղի** group: **սիրելւոյ, սիրելեաց**, etc.

B. From the present stem is formed a participle in **-ող**:

սիրող	loving, loved (gen. pl. սիրողաց)
սեսանող	seeing
կարող	able

These participles often have the meaning of substantives: e.g. **լսող** hearer. In such cases the spelling **-աւղ** in the Nom. sing. is common, e.g. **շինաւղ** builder (but **շինողաց**). In many cases this participle is formed from the aorist stem:

ծնող	parent
սուող	giver

C. From the aorist stem is formed a participle in **-եալ** (gen. pl. **-իւոց**) which has both an active and a passive meaning. Thus:

ասացեալ	said, having spoken
մեռեալ	dead
բերեալ	carried, having carried

Often with "weak" verbs in **-եցի**, **-եցայ**, the **-եց** falls:

սիրեմ-սիրեցի	but սիրեալ loved,
գրեմ-գրեցի	but գրեալ written

However, **սիրեցեալ**, **գրեցեալ** etc. are also found.

Verbs whose aorist ends in **-եալ** form the aorist participle from the corresponding factitive

մատչիմ	(I approach)	մատեալ - մատուցեալ
փախչիմ	(I flee)	փախեալ - փախուցեալ

Use of the aorist participle

The aorist participle can be used either (a) as an adjective or (b) as a verb.

(a) կարծեցեալ աստուածք	supposed gods
գտուեալ հրամանս կատարէր	he fulfilled the commands that had been given.

Substantively: **ասացեալք մարգարէին** the prophet's words (sayings)

ընկալայ զգրեալս քո	I received your letter
--------------------	------------------------

Note also the use of the participle in such sentences as: He saw Levi sitting: **եսես զԼևի նստեալ** (instead of **զի նստէր**, cf. Lesson VIII note 4).

(b) The aorist participle is widely used as a verb, either with an auxiliary or alone.

1. In conjunction with the verb "to be":

հրամայեալ է յԱստուծոյ զի it is commanded by God that ...
բողեալ լիցին մեղք քո	may your sins be forgiven

This construction also expresses the perfect: and, with the imperfect of the auxiliary verb, the pluperfect*:

Ժամանակ իմ չեւ է հասեալ	my time has not yet come.
... ուր դպիրքն եւ ծերք	... where the scribes and elders
ժողովեալ եին.	had gathered.

However, the auxiliary verb is often used impersonally (in the singular) and then the subject of the clause is put into the GENITIVE:

եկեղեցին գոր շինեալ էր	the church which Gregory the great had built
մեծին Գրիգորի	
եւ զայս հչ է ընթերցեալ ձեր	and have you not read this?
արկեալ էր մոցա ուռկամս	they had thrown (their) nets into the lake
ի ծով	

Often the auxiliary verb is omitted entirely:

ես եմ հացն կենդանի որ	I am the living bread who have
յերկնից իջեալ	descended from heaven.

Such constructions are indistinguishable from usage 2:

2. The participle in **-եալ** is also used, without an auxiliary, as a simple past tense:

a) in a subordinate clause:

մատուցեալ քորոս մի երկիր	a leper approached and worship-
պագանէր նմա	ped him (= having approached ...).

The subject can also be genitive, even if it is the same for both verbs:

բողեալ Յիսուսի զժողովուրդսն	Jesus left the crowds and
եկն ի տուն	went to the house.

* A future perfect is also found with the subjunctive of **եմ**; see p. 107.

և նոցա առեալ զարծարքն
արարին որպէս ուսանն

and they took the money and
did as they had been told.

(b) used as a main verb (very common in historical narrative):

... սնեալ և ուսեալ Տրդատէս
առ ի կոմսի ումեմն Լիկիանէս
անուն կոչեցելոյ

Tiridates...was raised and edu-
cated in the house of a
certain count called
Likianes.

արդ հաւր արարչի խորհուրդ
ի մէջ եղեալ ընդ արարչակից
որդոյ և ընդ արարչակից
հոգւոյ

then the Father Creator took
counsel with the co-creator
Son and co-creator Spirit.

զայսու ժամանակաւ*
միարանեալ Ալանք ...
մեծաւ ամբոխի տարածեալ
ընդ աշխարհս մեր

about this time the Alans
united ... and in a great
host spread over our land.

Exercise: The following passage is from the chrestomathy, p. 129.
Study the syntax and learn the vocabulary.

Իսկ քահանայապետքն խնդրեին հակառակ ՅԻ վկայութիւն
ինչ զի սպանանիցեն զնա, և ոչ գտանին. այլ յարուցեալ(1)
վկայեին սուտ(2) զմամն(3) և ստեին թե մեք լուսք(4) ի դմանէ
զի(5) ասէր: և քակեցից զտանարդ զայդ ձեռագործ. սակայն չէր
մման վկայութիւն նոցա. ապա յարուցեալ(1) քահանայապետն ի
մէջ(6) հարցանէր զՅՍ, և ասէր. հչինչ տաս պատասխանի. և նա
լուռ եւեթ կայր և չտայր ինչ պատասխանի. դարձեալ
քահանայապետն հարցանէր զնա կրկին(7) անգամ: դո՞ ևս Քս
որդի արհնելոյն(8) պատասխանի ետ ՅՍ: դու ասացեր թե ևս
եմ. քայց տեսանիցէք զորդի մարդոյ նստեալ ընդ(9) աջմէ(10)
զարուքեանն, և եկեալ(11) ընդ ամպս երկնից. և ասէ
քահանայապետն: ահա լույք զհայեոյթիւն ի քերանոյ դորայ,
զիմարդ թուի ձեզ. և դատապարտեցին զնա թե մահապարտ է.

* For this use of q + Instr. see p. 105.

Notes

1. յառնեմ-յարեալ; so the participle is from the factitive.
2. Adjective use adverbially, cf. Lesson VI.
3. q + Abl.: "about, concerning." See p. 43.
4. լսեմ (I hear) has irregular aorist լուսք, see p. 92.
5. See Lesson IV n. 7.
6. Locative.
7. կրկին: double; on անգամ see Lesson IX note 4. So "a second time."
8. Participle used as a substantive.
9. ընդ + Abl.; "on the side of."
10. This Ablative is formed from the Locative -ում, which is found in several adjectives of the -ոց group. See M. §74.
11. From գամ-եկի, see p. 92.

Translate into Armenian:

- The audience, having received the true words of the praiseworthy prophet, fulfilled all his commands.
Let us imitate the saints who have gone to rest (participle of հանգչիմ).
Seeing the angel sitting in the temple, they fled.
Gathering outside their friend's house, the women listened to the testimony of the citizens.
O impious ones, you have not obeyed God's saying.

Lesson XI

Reflexive and Intensive Pronouns

For the third person reflexive pronoun the following forms are found:

	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
	No nominative	
Acc.	---	իրեանս
Gen.	իր	իրեանց
Dat.	իր	իրեանց
Loc.	իր	իրեանս
Abl.	իրմէ	իրեանց
Instr.	իրիւ, իրեաւ, իրեամբ	իրեամբք

Note that the genitive can be used as the subject with participles: ... գոր իր չէր գործեալ ... (the sins) which he had not committed; here the subject of the relative clause is the same as that of the main clause.

For the missing forms can be substituted the corresponding cases of ինքն (self), which is used for first, second and third persons:

	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
Nom.	ինքն	ինքեանք
Acc.	ինքն	ինքեանս
Gen.	ինքեան	ինքեանց
Dat.	ինքեան	ինքեանց
Loc.	ինքեան	ինքեանս
Abl.	ինքեմէ	ինքեանց
Instr.	ինքեամբ	ինքեամբք

This pronoun is also used in an *intensive* sense. An emphatic form ինքն ին, with suffix -ին, is also found (cf. նա-նոյն, նոքա-նոքին etc.).

For the first and second persons in an intensive sense (in addition to էս ինքն etc.) there are special ablative forms of the personal pronoun: ինձէն, քեզէն, մեզէն, ձեզէն (cf. p. 61).

E.g. որպէս էս դուք իսկ ձեզէն
վկայեցէք
ես անձէն գիտեմ' as you yourself have borne
witness
... I myself know.

Widely used for a reflexive is also the noun անձն (person):

	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
Nom.	անձն	անձինք
Acc.	անձն	անձինս
Gen.	անձին	անձանց
Dat.	անձին	անձանց
Loc.	անձին	անձինս
Abl.	անձնէ	անձանց
Instr.	անձամբ	անձամբք (See Lesson VI 2)

This is usually found in combination with a possessive pronoun or adjective. E.g.

յայտնեաց զանձն իր he revealed himself
But ոչ ունիք կեանս յանձինս you do not have life in yourselves.

Possessive pronouns and adjectives

The genitive of the personal pronoun is used for the first and second persons, and իր for the third person. From them are derived the possessive adjectives. Thus:

Singular

	My	Your	His, Her (reflexive)
Nom.	իմ	քո	իւր
Acc.	իմ	քո	իւր
Gen.	իմոյ	քոյոյ քոյ	իւրոյ
Dat.	իմում	քում	իւրում
Loc.	իմում	քում	իւրում
Abl.	իմմէ	քումէ	իւրմէ
Instr.	իմով	քոյով	իւրով

Plural

Nom.	իմք	քոյք	իւր (= sing.)*
Acc.	իմս	քոյս	իւր (= sing.)*
Gen.	իմոց	քոյոց քոց	իւրոց
Dat.	իմոց	քոյոց	իւրոց
Loc.	իմս	քոյս	իւրում (= sing.)
Abl.	իմոց	քոյոց	իւրոց
Instr.	իմովք	քոյովք	իւրովք

	Our	Your (pl.)	Their (reflexive)
Nom.	մեր	ձեր	իւրեանց
Acc.	մեր	ձեր	
Gen.	մերոյ	ձերոյ	
Dat.	մերում	ձերում	
Loc.	մերում	ձերում	
Abl.	մերմէ	ձերմէ	
Instr.	մերով	ձերով	

* The forms *իւրք* and *իւրս* are found as substantives: e.g.
 իւրան եկն եւ իւրքն he came to his own and his
 գնա ոչ ընկալան own did not receive him.

Plural

Nom.	մերք	ձերք	[իւրեանց]
Acc.	մերս	ձերս	
Gen.	մերոց	ձերոց	
Dat.	մերոց	ձերոց	
Loc.	մերս	ձերս	
Abl.	մերոց	ձերոց	
Instr.	մերովք	ձերովք	

E.g. *ձեռամբ իւրով* with his own hand
եւ ոչ ինչ յանձնէ իմմէ խաւսիմ I say nothing by myself

Note that plural form nouns with singular meaning often take a singular possessive adjective:

յերեսաց քոց from your face
 But *յարէնս քում* in your law.

Reciprocal Pronouns

There are two reciprocal pronouns in classical Armenian: *միմեանս*, which is by far the more frequent, and *իրեարս*.

No nominative

Acc.	միմեանս	իրեարս
Gen.	միմեանց	իրերաց (եւ > և)
Dat.	միմեանց	իրերաց
Loc.	միմեանս	իրեարս
Abl.	միմեանց	իրերաց
Instr.	միմեամբք	իրերամբք

E.g. *եւ հրաժարեցաք ի միմեանց* and we took leave of each other

զի սիրիցէք զմիմեանս that you may love each other

եին հակառակք իրերաց they were opposites to each other

Collective pronouns

From the adjectives **ամեն** (all) and **բոլոր** (the entire) are derived plural forms: **ամենքեան*** (everyone) and **բոլորքեան** (all together)

Nom.	ամենքեան, ամենքին	բոլորքեան, բոլորքին
Acc.	ամենեսեան, ամենեսին	բոլորեսեան, բոլորեսին
Gen.	ամենեցուն, ամենեցունց	բոլորեցուն, բոլորեցունց
Dat.	ամենեցուն, ամենեցունց	բոլորեցուն, բոլորեցունց
Loc.	ամենեսեան, ամենեսին	բոլորեսեան, բոլորեսին
Abl.	ամենեցուն, ամենեցունց	բոլորեցուն, բոլորեցունց
Instr.	ամենեքումբք	բոլորեքումբք

Distributive Pronoun

The form **իւրաքանչիւր** is used both as an adjective and a substantive (in which case it is usually followed by **ոմէք**):

E.g. կալան զիւրաքանչիւր իշխանութիւն	they held each one his own principality
և նա իւրաքանչիւր ումէք ի նոցանէ դնէր ձեռս	and he placed hands on each one of them

Exercise: Learn the vocabulary and study the syntax of the following passage:

Ի սկզբանէ էր բանն, և բանն էր առ Աստուած. ամենայն ինչ նովար եղել,(1) և առանց նորա եղել և ոչինչ որ ինչ եղելն. նովար կեանք էր,(2) և կեանք էր լոյս մարդկան. և լոյսն ի խաւարի անդ լուսաւոր էր, և խաւար նմա ոչ եղել հասու.(3) եղել այր մի առաքեալ յԱստուծոյ, անուն նմա Յովհաննէս. սա եկն(4) ի վկայութիւն. ոչ էր նա լոյսն. լոյսն յաշխարհի էր և

* On the plurals in **-քեան** cf. below Lesson XIII, Numbers.

աշխարհ զնա ոչ ծանեալ.(5) յիւրսն եկն, և իւրքն զնա ոչ ընկալան. իսկ որք ընկալան զնա, ևս(6) նոցա իշխանութիւն որդիս Աստուծոյ լինել, որոց հաւատացան յանուն նորա. ոչք ոչ յարեմէ և ոչ ի կամաց մարմնոյ և ոչ ի կամաց մարդկան, այլ յԱստուծոյ ծնան. և բանն մարմին եղել և բնականց յաշխարհիս. և տեսաք զփառս նորա, լի շնորհաւթ(7) և հշմարտութեամբ. Յովհաննէս վկայէ վասն նորա, և ասէ. սա է զորմէ ասեի: զԱստուած ոչ որ ևս երբեք քայց(8) միածինն որդի.

Notes

1. եղել: 3 s. aorist of եղանիմ, եղէ; see p. 91.
2. Many nouns in Armenian are plural in form though singular in meaning. They often take singular adjectives (cf. p. 85) and singular verbs, as here.
3. The ending **-ու** on verbal stems can be used to form a substantive indicating an agent (M §31 c) or an adjective.

E.g.:

երկիր պագանեմ	(I worship) երկրպագու worshipper
ահ (fear) արկանեմ	(I cast) ահարկու fearful հասանեմ (I attain, comprehend hասու comprehend

4. եկն: 3 s. aorist of գամ, եկի; see p. 92.
5. ծանեալ: 3 s. aorist of ցանաչեմ, ծանեալ; see p. 52.
6. ևս: 3 s. aorist of տամ, հտու; see p. 92.
7. լի (full) takes the instrumental.
8. քայց: "but" - here: "except."

ցուցանեմ - ցուցի (եցոյց) - ցոյց
լամ - լեցի (ելաց) - լաց

Polysyllabic verbs in -ուցանեմ drop -յց. Thus
ուսուցանեմ - ուսուցի (ուսոյց) - ուս

The plural is identical with the 2 p. pl. of the aorist indicative:

սիրեմ - սիրեցի - սիրեցէք
ասեմ - ասացի - ասացէք
քերեմ - քերի - քերէք
ուսուցանեմ - ուսուցի - ուսուցէք

Middle/Passive

The singular of weak verbs is identical with the aorist stem:

սիրիմ - սիրեցայ - սիրեաց

The singular of weak aorists in -ացայ sometimes also loses the -ց:

լուանամ - լուացայ - լուա (i.e. wash yourself)
մոռնամ - մոռացայ - մոռա

but մարգարեանամ - մարգարեացայ - մարգարեաց prophesy
իմանամ - իմացայ - իմաց or իմա understand

The singular of strong aorists is formed by adding -իր to the aorist stem:

քերիմ - քերայ - քերիր
հեղում - հեղայ - հեղիր

This ending is occasionally found in weak verbs also

գործեմ - գործեցի - գործեաց or գործեցիր (bc done)
բանամ - բացի - բացիր (bc opened)

The singular of verbs in -եայ is formed the same way:

փախչիմ - փախեայ - փախիր

The plural is formed by adding -արուք to the aorist stem:

սիրիմ - սիրեցայ - սիրեցարուք
քերիմ - քերայ - քերարուք
հեղում - հեղայ - հեղարուք

For aorists in -եայ the ending is -երուք:

փախչիմ - փախեայ - փախերուք

(Occasionally this form has been taken over into the aorist indicative: cf. chrestomathy p. 128, v.49: եւ ոչ կալարուք զիս "and you did not arrest me.")

Occasionally a form based on the subjunctive is found for the imperative: -ջիր for the singular and -ջիք for the plural. No distinction is made between active and passive.

E.g. սիրեմ սիրիմ - սիրեսջիր, սիրեսջիք (love, be loved)
քերեմ քերիմ - քերջիր, քերջիք

Cf. the forms in -իջիր, -իջիք which are sometimes found in the present subjunctive, Lesson VIII.

There are several verbs with irregularities in the aorist, and especially in the imperative. The most frequent are:

եմ (I am) has no aorist: the aorist indicative and participle are supplied by եղանիմ, and the aorist subjunctive by լինիմ.

լինիմ (I become) is regular in the present but has no aorist indicative; the aorist subjunctive is լիցիմ and the participle լեալ.

եղանիմ (I become) is regular in the present. The aorist indicative is եղէ, եղեր, եղու; the subjunctive եղեց, եղիցիս etc.; the imperative եղիջիր, եղերուք; and the participle եղեալ.

սոճեմ (I do, make) is regular in the present, but the aorist indicative is **արարի** etc.; the subjunctive **արարից** but **արասցես** etc.; the imperative **արա**, **արարէ** and the participle **արարեալ**.

լսեմ (I hear) is regular in the present, but the aorist indicative is **լուայ** etc.; the subjunctive **լուայց**, **լուիցես** etc.; the imperative **լուր**, **լուարու** and the participle **լուեալ**.

դնեմ (I place, set) is regular in the present, but the aorist indicative is **հդի**, **հդիր**, **հդ**; **հդաք**, **հդիք**, **հդին**; the subjunctive **հդից**, **դիցես** etc.; the imperative **դիր**, **դիք**; and the participle **հդեալ**.

սամ (I give) is regular in the present, but the aorist is **հտու**, **հտուր**, **հտ**; **տուաք**, **հտուք**, **հտուն**; and the participle **տուեալ**.

գամ (I come) is regular in the present, but the suppletive aorist indicative is **եկի**, **եկիր**, **եկն**; **եկաք**, **եկիք**, **եկին**; the subjunctive **եկից**, **եկեսցես** etc.; the imperative **եկ**, **եկայք**; and the participle **եկեալ**.

երթամ (I go) is regular in the present. The suppletive aorist indicative **չոգայ** is regular. But the aorist subjunctive is **երթայց**, **երթիցես** etc.; the imperative **երթ**, **երթայք**; and the participle **երթեալ**.

ուտեմ (I eat) is regular in the present, but in the suppletive aorist active and middle forms are intermingled. The aorist indicative is **կերայ**, **կերար**, **կերի**; **կերաք**, **կերայք**, **կերամ**; the subjunctive **կերայց**, **կերիցես** etc.; the imperative **կեր**, **կերայք** and the participle **կերեալ**.

Note also the active imperative of some middle verbs:

յառնեմ (I arise) - **յարեայ** : **արի**, **արիք**
տանիմ (I lead) - **տարայ** : **տար**, **տարիք**

նստիմ (I sit) - **նստայ** : **նիստ** but **նստարու**
 (**նստիր** is only found in the present - **մի նստիր**)
ունիմ (I have, hold) - **կալայ** : **կալ** or **կա**, **կալարու**
 (cf. **լսեմ** above).

Exercise: It is now possible to begin the chrestomathy again and read the texts as they stand. Only irregular forms and constructions not yet explained will be elucidated in the notes.

- v.1 **եկն**: see **գամ**.
- v.2 **հդի**: see **հդանիմ**.
- v.4 **հդին**: see **հդանիմ**.
- v.5 **հտ**: see **սամ**.
- v.6 **յարեալ**: see **յառնեմ**.
եկայք: see **գամ**.
- v.7 **քան** + **q** + Acc: "than" (on comparisons see Lesson XIV).
- v.9 **գոտու**: **ոտն-ոտին** (foot) loses the **ն** in the plural like **ձեռն** (see Lesson VII). Plural **ոտք-ոտից**.
- v.11 **հդին**: see **հդանիմ**.
- v.12 **տուեալ**: participle from **սոճում**, **արի**.
հտուն: see **սամ**.
- v.13 **գիշերի**: locative in **-ի** for some nouns of the **n** type;
cf. Lesson I.
- v.14 **իք**: if (on conditional clauses see Lesson XVII).
- v.18 **տուալ**: 3 s. passive of **սամ**, **հտու**.
- v.20 **գամհնայն** **աւուրս**: **q** + Acc. to express a duration of time; the accusative without **q** is also found, cf. Lesson IX, n.3.

Lesson XIII

Cardinal Numbers

The first four numbers are declined whether they precede or follow the noun:

1. մի, which is also used as an indefinite adjective (after the noun: այր մի a man)

Gen. միոյ, միոջ Dat. միում Loc. միում, միոջ Abl. միոջէ Instr. միով

2. երկու	Acc/Loc. երկուս	G/D/Abl. երկուց	Instr. երկուք
3. երեք	Acc/Loc. երիս	G/D/Abl. երից	Instr. երիք
4. չորք	Acc/Loc. չորս	G/D/Abl. չորից	Instr. չորիք

The numbers from 5 to 10 are usually only declined when they follow the noun (Nom. and Acc. are identical):

5. հինգ	G/D/Abl. հնգից or հնգաց	Instr. հնգիք or հնգաք
6. վեց	G/D/Abl. վեցից	Instr. վեցիք
7. եւթն*	G/D/Abl. եւթանց	Instr. եւթաքք
8. ութ	G/D/Abl. ութից	Instr. ութիք
9. ինն	G/D/Abl. ըննից	Instr. ըննիք
10. տասն	G/D/Abl. տասանց	Instr. տասաքք

Other numbers are not usually declined unless they are used alone as substantives; but if declined, 11 - 16 have G/D/Abl in -ից, and 17 - 19 follow տասն.

11. մետասան	16 վեշտասան
12. երկոտասան	17. եւթն եւ տասն
13. երեքտասան	18. ութ եւ տասն
14. չորեքտասան	19. ինն եւ տասն
15. հնգետասան	

* Note the modern spelling եօթն often found in printed texts.

LESSON XIII

If declined, the tens have ()/Abl. in -ի or -ից, Instr. in

-իւ or -իւք:	
20. քսան	(քսանից)
30. երեսուն	(երեսնից)
40. քառասուն	
50. յիսուն	
60. վաթսուն	
70. եւթանասուն	
80. ութսուն	
90. իննսուն	

If declined, the hundreds have G/D/Abl. in -ոյ or -ոց, Instr. in

-ով or -ովք:	
100. հարիւր	
200. երկերիւր	
300. երեքհարիւր	
400. չորեքհարիւր	
500. հինգհարիւր	
600. եւթնհարիւր	
800. ութնհարիւր	
900. իննհարիւր	
1,000 հազար (Gen. հազարի, հազարաց, as ամ)	
2,000 երկու հազար	
etc.	
10,000 քեր or քիւր (Gen. քիւրոյ, քիւրից, as ծով)	

In compound numbers the larger numbers are put first and եւ is added before the last:

E.g. 99	իննսուն եւ ինն
1,335	հազար երեք հարիւր երեսուն հինգ
41,500	քառասուն եւ մի հազար եւ հինգ հարիւր

With an inflected cardinal numeral the substantive is always declined:

E.g. զերիս ատուրս	for three days
ի չորից հողմոց	from the four winds

With uninflected numerals the substantive is usually (but not always) in the singular after the number:

E.g. ի վերայ տասն քաղաքի over ten cities
but եւթն հրեշտակացն to the seven angels

If the numeral follows the substantive then the substantive is declined normally, and the numeral usually so:

E.g. առաքելոցն երկոսասանց of the twelve apostles
but ոգիս եւթանասունն եւ հինգ seventy-five souls

When the cardinal numbers 2 - 4 occur in compound nouns or adjectives, there are slight changes:

E.g. երկու but երկոսասան (12), երկհամ a two year period,
երկսայրի (double-edged)
երեք but -եռ in compounds: e.g. եռապատիկ (triple)
չորք but, չորեքոսասան, չորեքհարիւր (14; 400), չորեքկիմ
(quadruple)

Compounds with քառ- (cf. 40) are very common:
քառանիւթ (composed of the four elements)

Ordinal Numbers

For "first" առաջին is used: G/D/ առաջնոյ, Loc. առաջնում,
Abl. առաջմէ, Instr. առաջնով.

All other ordinals are formed by adding -երորդ to the cardinal (but note the forms 2, 3, 4):

Second: երկրորդ (declined like սմ)
Third: երրորդ
Fourth: չորրորդ

Fifth: հինգերորդ (no reduction of ի)
Sixth: վեցերորդ
etc.

(առաջնորդ is a substantive meaning "leader")

In compound ordinal numbers linked by եւ only the last numeral usually has the ordinal suffix; in other compounds all the numerals have the suffix:

E.g. Twenty-fourth քառն եւ չորրորդ
but: Sixty-sixth վաթսաներորդ վեցերորդ
(The examples are taken from different writers; there is no general rule concerning the use of եւ in such cases.)

The ordinal numbers in conjunction with nouns follow the rules for adjectives (see Lesson I). But note that sometimes the cardinal number is found where the ordinal would be expected: see the example on p. 105.

There are several collective forms for the numerals.

1. A form in -եքեան, parallel to ամենեքեան (Lesson XI)

երկոքեան	both
երեքեան	all three
չորեքեան	all four
հինգեքեան	all five (no reduction of ի)

 etc.

They are declined as follows:

Nom.	երկոքեան	երեքեան
Acc.	երկոսեան	երեսեան
Gen.	երկոցունց or երկոցուն	երեցունց
Dat.	երկոցունց	երեցունց
Loc.	երկոսեան	երեսեան
Abl.	երկոցունց	երեցունց
Instr.	երկոքումբբ	երեքումբբ

A form in **-ին** is also found, e.g. **երկոբին** (A/Loc. **երկոսին**, G/D/Abl. **երկոցունց** Instr. **երկոբումբբ**)

2. A form in **-եալ** for abstract collectives:
 - երբեալ** trinity (Gen. **երբեկի-աց**)
 - տասնեալ** decade
3. A form in **-կին** for multiples
 - երեքկին** threefold (Gen. **երեքնի** or **երեքնոյ**, pl. **երեքնաց**)
 - cf. the verb **երեքկնեմ** I repeat three times
4. A form in **-իցս** for iteratives
 - երիցս** three times (cf. also **անգամ**, Lesson IX note 4)

For further details see J §187 - 197.

Note also the interrogative **քանի**:

քանի նկանակ ունիք	how many loaves have you?
քանի is also used in exclamations:	
քանի վարձկանք իցեն ի տան հար իմոյ հացալիցք	how many hired servants there are in my father's house sated with bread!

The iterative is **քանիցս** (usually with **անգամ եթե**):

քանիցս անգամ եթե ուտիցեք	as often as you eat this bread
զհացս զայս եւ զքաժակս ըմպիցեք	and drink this cup

քանիցս can also be used in an interrogative sense:

քանիցս անգամ եթե մեղիցե հորայր իմ, եւ թողից մեա	how many times, if my brother sins against me, shall I forgive him?
--	---

Exercise: Read the chrestomathy, pp. 124-125. Learn the vocabulary and study the syntax.

The following notes only refer to points not yet discussed. The irregular verbs noted in the previous lesson are not explained again.

- v.2. **մինչեւ**: "until" (with infinitive of result); cf. v.12 below.
- v.3. **մի**: indefinite use of the numeral.
- v.7. The first part of the sentence reflects confusion in the rendering of the Greek text of Mk. 2.7, where *τί* means "why" but is rendered in the Syriac and Armenian as "what." Do not take this clause as a model of Armenian to be imitated.
- v.8. **զի**: "why?" (not *what?*).
- v.9. **դիւրին** is here comparative (cf. below Lesson XIV). **թե**: "or." A common usage in double questions, cf. M §180.
- v.12. **մինչեւ** with infinitive of result. Note that the subject of the infinitive is put into the *Genitive*, cf. Lesson XVI.
- v.19. **մի եթե** introduces a question expecting the answer "no": surely it would not be possible for ... See also note v.27 below.
- v.20. **ապա թե ոչ**: "otherwise."
- v.25. **նմայն**. Here the pronoun has taken the demonstrative particle common in relative clauses, cf. Lesson IX note 9. (The prepositions are not stressed and cannot take suffixes.) When this occurs the final **ւ** of **նմա** etc. becomes **-այ**. See M §64 and 155.
- v.27. **ոչ եթե** is an emphatic negative. See M §181.

Lesson XIV

Comparisons

There are no special forms in Armenian for the comparative and superlative states of adjectives or adverbs. There are, however, various intensive forms which are widely used; the most common of these is formed by the addition of the suffix **-ա-գոյն**.

E.g. իմաստուն (wise)	իմաստնագոյն (very wise)
վաղ (soon)	վաղագոյն (sooner, very soon)
բարի (good)	բարեգոյն (very good)

More precisely comparative is the construction involving the adverbs **աւելի** or **առաւել** (more) or **եւս** (still, even).

E.g. եւ չար եւս պատուումն լինի and the split becomes even worse	որ սիրի զհայր կամ զմայր ...whoever loves his father or
առաւել քան զիս	առաւել քան զիս mother more than me ...

In comparative clauses the particle **քան** is used for "than." If the object of comparison is a noun, pronoun or adjective, it is normally put into the accusative case with the prefix **զ-**, as in the previous example.

E.g. ցանկալի է նա քան զոսկի it is more desirable than gold	հզարագոյն քան զնա stronger than he
սիրեցին մարդիկ զխաւար men loved darkness more	առաւել քան զլոյս than light

As is clear from these three examples, the use of **քան** alone is sufficient to indicate comparison; in such clauses the simple form of the adjective is common:

E.g. փոքր է քան զամենայն it is smaller than all seeds, i.e.	սերմանիս it is smallest of all seeds.
--	--

LESSON XIV

Examples of քան without զ-

լաւ է կոյր աչաւք քան կոյր մտաւք	... it is better to be blind in the eyes than blind in the mind
դիւրագոյն լիցի երկրին սողմացոց քան քաղաքին այնմիկ	it will be easier for the land of Sodom ... than for that city
...բազմագոյն քան առ հարրն նորա երբայր յարբունիս	(the tax revenue) came to the treasury more abundantly than in the time of his father
քան ամենայն ուրեք առաւել յԵփեսոս պաշտեին զԱրտեմիս	Artemis was worshipped more in Ephesus than anywhere else

(for the use of the 3 pl. in general statements, cf. Lesson VII note 9)

Superlatives

A comparative involving the adjective **ամենայն** or the pronoun **ամենեքեան** is common:

E.g. (the example above)	փոքր է քան զամենայն սերմանիս.
որ փոքրիկն է յամենեքեան ի ձեզ	whoever is the smallest among you all

But the adjective can also stand alone:

E.g. զեղեցիկն* ի կանայս you most beautiful among women	փոքր կոչեսցի he will be called the smallest
---	--

There are also several adjectival formations which express the idea of a superlative:

* For **դ** in vocative see Lesson II.

1. The suffix (-ա)-գոյն, as noted above.
2. The reduplication of short adjectives (with -ա- before a consonant):

E.g. մեծամեծ greatest; this is often used as a substantive:
 մեծամեծք the magnates, the most important nobles
 բարձրաբարձ very high (variant: բարձրաբերձ; but բերձ is a noun)

Adjectives and adverbs can also be repeated with a similar intensive meaning:

արագ արագ very fast
 cf. also ի կողմանց կողմանց from each region
 ի միոջէ միոջէ from each one

3. Combinations of ամեն-ա plus an adjective:

E.g. ամենարարի very good
 ամենասուրբ most holy

(Note that in combination with a noun or verbal stem the meaning is different:

ամենափրկիչ Saviour of all
 ամենակալ omnipotent)

Exercise: Read the chrestomathy, pp. 126-127, Mk. 14, v. 1-26; learn the vocabulary and study the syntax.

Notes

- v.1. Note that հքհ can introduce a subordinate clause even when the latter is interrogative and begins with a question word -զիարդ; see Lesson IX n.6.
- v.2. Here քհ (= հքհ) introduces direct speech.
- v.5. դահեկանի: genitive of price or value.
- v.6. քոյլ տալ is often used to mean "allow" in the special sense of "do not prevent, do not hinder." For տուք see the irregular verbs in Lesson XII.

- v.8. յստացագոյն adverbially.
- v.12. զհնուիմ: impersonal use of the 3 pl.
- v.13. հրքայք: irregular imperative from the present stem; see Lesson XII.
- v.18. դին (while) is often found in combination with միմչ (միմչդին) as in v.22.
- v.19. միքի (= մի հքի) - see Lesson XIII, note to v.19.
- v.21. լաւ: comparative; for քի "if," see Lesson XVII.
- v.22. առէք: imperative from առնում, առի.
- v.23. արքին: suppletive aorist for ըմպիմ; see Lesson V.
- v.25. յաւելում is often used (with the infinitive) in the sense "do again, repeat."
- v.26. ձիքենեաց: -ենի is the suffix for names of trees derived from the fruit (here ձէք, olive); cf. քուզ, քզենի (fig, fig-tree).

Lesson XV

Time

The preposition **ի** with the locative case is normally used to express the time at which something occurs:

E.g. ի հինգերորդ ժամու	at the fifth hour
ի տասներորդում առուր	on the tenth day of the month
ամսոյն	
ի ամսեանն չորրորդի	in the fourth month

If the noun **աւր** is omitted, then the date is expressed by the cardinal number:

ի քսան եւ չորս ամսոյն on the twenty-fourth of the month.

Note the following nouns:

ժամ - ժամու	hour
աւր - առուր	day
ամիս - ամսոյ	month (but the locative is usually ամսեան)
ամ - ամաց	year

For the four seasons see Lesson VII. These nouns are often found without the preposition **ի**: **ամառայնի** or **յամառայնի**,* in the summer, etc.

Note also their occurrence with the ending **-ոց** (for place names):
ամառանոց summer quarters, etc.

For the time from which something happens, **ի** with the ablative case is used:

* On the ending **ի** cf. **գիշերի**, Lesson XII note to v.13, and Lesson I.

LESSON XV

E.g. սկսեալ ի չորրորդ ամէն	... beginning from the fourth year
մինչեւ ի մետասան*	up to the eleventh year of
ամն իւրոյ տէրութեան	his reign

For the time during which something happens the accusative case is used, with or without the **զ**:

E.g. զառուրս երիս	for three days
ժամ մի	for one hour

Note also the construction with **առ** and **զ** + Instrumental:

առ հնաւքն քազառարաւքն	in the time of the ancient kings
առ Արտաշիսի թոռամբ	in the time of Artashes, grand-
վաղարշակայ	son of Valarshak
զայսու ժամանակաւ	about this time

And **ըստ** + ablative: **աւր ըստ աւրէ** day by day

For the time up to which something happens **մինչեւ** with **ց** or **ի** and the accusative case is used:

E.g. ես նոցա դատաւորս մինչեւ	he gave them judges up to the
ի Սամուէլ մարգարէ	prophet Samuel
մինչեւ ցայսուր	up to today

Temporal clauses

We have already noted the use of **իբրեւ** with the aorist indicative in the sense "when," "after."

E.g. իբրեւ տեսին զնա, երկիր	when they saw him, they
պագին նմա	worshipped him

* Note the cardinal number

իբրև and յորժամ are also used in a future sense:

E.g. իբրև մտանէք ի քաղաքն, when you enter the city, a man
 պատահեացէ՛ ձեզ այր մի՝ will meet you
 ... մինչև ցարն ցայն until that day when I shall
 յորժամ արբից զնա նոր՝ drink it afresh

To express contemporaneity the conjunction մինչ is used, often reinforced by դեռ or եւ (the latter is written as one word: մինչև; but մինչդեռ or մինչ դեռ).

E.g. մինչդեռ անցանէր ետեւ while he was passing he saw
 այր մի՝ a man

դեռ is also used alone:

E.g. իբրև բազմեցան եւ դեռ when they had sat down and
 ուտեին՝ while they were still eating ...

մինչ and մինչև are also used to express time "until":

E.g. մի նաշակեսցեն զմահ մինչև they will not taste death until
 տեսցեն զարքայութիւն they see the kingdom of God
 Աստուծոյ եկեալ coming to power.
 զարութեամբ until I come, attend to the read-
 մինչև գամ ես, միտ դիր* ings
 ընթերցուածոց՝

* Aorist imperative sing. from դնիմ, եդի, see Lesson XII.

† The suffixe -ուած gives a noun from a verbal root:

cf. ունիմ, կալայ: կալուած, possessions

յաւելում, յաւելի: յաւելուած addition

See further M § 33 b.

With an infinitive մինչև can also be used to express result, with the subject in the *genitive*.

E.g. մինչև զարմանալ ամենեցուն՝ so that everyone was amazed

To express time before something happened մինչ (և) often written մինչև) is used:

E.g. գիտէ հայրն ձեր զինչ պիտոյ՝ your father knows what you
 է ձեզ մինչև ձեր խնդրեալ՝ need before you ask anything
 ինչ իցէ* ի նմանէ՝ from him
 մինչ և բնաւ էր ինչ՝ before anything at all existed
 մինչև հաւու խաւսեալ իցէ,՝ before the cock crows you will
 իրիցս ուրացես զիս՝ deny me thrice

Constructions involving բան are also found:

յառաջ բան զլինելն՝ before Abraham came into ex-
 Արրահամու եմ ես՝ istence, I am

(For this use of the accusative of the infinitive see Lesson XVI.)

ցորբան ունիցին զփեսայն՝ as long as they have the groom

Exercise: Read the chrestomathy pp. 127-128, vv. 27 - 53. Learn the vocabulary and study the syntax.

Notes

v.27. յինէն: with the ablative to indicate the agent when the verb (here the future participle) is passive.

v.30. երիցս: "three times," cf. Lesson XIII.

* I.e. a future perfect

- v.31. **ևս**: "even" in both cases
 v.32. **կալ յաղաքս** is the usual expression for saying one's prayers;
աղալքիմ has overtones of praying or asking for something specific.
 v.35. **եթի**: "if," see Lesson XVII.
 v.37. **զի**: see Lesson VII, note 4.
ծամ մի: accusative of duration of time.
 v.40. **բի**: see Lesson XIV, note to v.1.
 v.42. **արիք**: aorist imperative plural from **յաննիմ**, see p. 92.
որ: note that relative clauses do not need their antecedent to be expressed specifically.
 v.44. **կալչիք, տարչիք**: on these forms see Lesson XII.
 v.49. **կալարուք**: see Lesson XII.
 v.51. **ի մերկուց** is a *hapax* (translating ἐπὶ γυμνοῦ) (**մերկուց** is found in Matthew of Edessa). Cf. Moses Khorenatsi II 33: **ի տարապարտուց** (unjustly).

Lesson XVI

Use of the Infinitive

We have already noted the use of the infinitive (a) in purpose clauses and (b) after verbs such as **կարիմ** etc. The infinitive is also used after many other verbs including

կամիմ	I wish to
ունիմ	I have to
տամ	I have (someone, dat.) do something
սկսիմ	I begin to
երկնչիմ	I am afraid to
բողում	I allow

and after such expressions as

լաւ է	it is good to
արծան է	it is right to

The infinitive is also widely used as a substantive (declined according to the -ոյ group).

Nominative

միս ուտել ոչ են մեղք eating meat is not a sin

Accusative

յառաջ քան զլիմելն before the world came
աշխարհի into being

(Note the genitive with the infinitive)

յամուսմանալն բռնադատեցաւ he was forced into marriage

Genitive

վասն իմոյ տանջելոյ ի բէն	because I am being tortured by you
առանց յապաղելոյ	without delay
յետ կարգելոյ գտուն քազաւորին	after putting the king's house in order
մինչև ցաւր տալոյ Տեառն հովիւ	until the day when the Lord gives a shepherd

(Note the genitive with the infinitive)

Dative

ակն ունեին ջրոցն յուզելոյ	they were waiting for the movement of the waters
որ ունիցի ականջս լսելոյ, լուիցի	let him who has ears to hear, listen

Locative

This is very common in temporal clauses:

ի բառնալ տէրութեանն	when rule was taken from
յԱրտաւանայ, ի սպանանել զնա Արտաշրի	Artavan and when Artashir killed him

(Note the genitive with the infinitive)

ի սերմանելն իւրում	while he was sowing
և ի ցրտանալ հիւսիսոյ ի դառնահոտ փչելոյ, իջանէ* ի դաշտն	and when the North became cold from the bitter wind, he descended to the plain
և ի չառնուլ յանձն Արտաշիսի...	and as Artashes did not consent

* Note the "historic" present, common in narratives.

Ablative

ի դառնահոտ փչելոյ	(in the example above)
գտաք զսա զի արգելոյր ի տալոյ հարկս կայսեր	we found him preventing the giving of tribute to Caesar
իսկ սպարապետն Պարսից եկեալ ի Հայս, ի ձեռատու լինելոյ նախարարացն առնու զամուրն Անի	The Persian general came to Armenia, and since the nobles lent him support he captured the fortress of Ani

Instrumental

զայդ բանս ասելով և զմեզ բշմամանես	by saying these words you also insult us
-----------------------------------	--

The instrumental is also widely used instead of a participle.

արիւնադրէ քազաւորն զինքն և զտուն իւր, սկիզբն առնելով ի գլխոյն իւրմէ և ի քագէ	the king set order his own person and his house, beginning with himself and the crown
--	---

(Moses Khorenatsi II 7; i.e., the king instituted a reform of the monarchy.)

աղաչեաց զինքնակալն Թեոդոս, ինդրելով ի նմանէ աւգնականութիւն	he implored the emperor Theodosius, seeking aid from him
--	--

Note the "absolute" use of the instrumental of the infinitive with the subject in the genitive:

եկն Ներսէս ի մէջ նոցա և արար խաղաղութիւն, լսելով նմա քազաւորին և նախարարացն	Nerses came amongst them and made peace, the king and nobles obeying him
... գետոյն հզարի ընդ մէջ անցանելով	... a powerful river flowing in between...

Exercise: Read the chrestomathy pp. 129-130, v. 55 - 72. Learn the vocabulary and study the syntax.

Notes should not be necessary for this passage.

Lesson XVII

The Conjunction եթե

There are several uses for the conjunction **թե** or **եթե**.

a) to introduce reported speech. It is also used with indirect questions - see Lesson XIV note 1 - and with verbs such as "to remember that," "to hope that":

E.g. յիշեցին եթե այն է	they remembered that that was
նր գրեալն է վասն	what had been written con-
նորա	cerning him
նչ կամէր եթե ոք գիտասցէ	he did not want anyone
	to know
նչ գիտէին եթե զինչ	they did not know what
պատասխանի տայցեն	answer to give him
նմա	

b) with մի and ոչ:

մի եթե	: surely not? cf. Lesson XIII note to v. 19
ոչ եթե	: certainly not, cf. Lesson XIII note to v. 27
ապա թե ոչ	: otherwise, cf. Lesson XIII note to v. 20

c) in double questions, meaning "or" between clauses:

արժանն է հարկ տալ կայսեր	is it right to pay tribute to
թէ ոչ. տացուք թէ ոչ	Caesar, or not? Shall we
տացուք	pay or not pay?

d) Note also the compound **թեպէտ**, "although," which is usually followed by **և**; **թե և** is also found:

թեպէտ և ամենեքեան	although everyone will stumble
գայթազդեսցին ի քէն,	(fall away) because of you,
սակայն ևս ոչ	yet I shall not stumble
գայթազդացայց	

թիւ ևս տրտմեցուցի զձեզ
թողոյ՛ ոչ զղջանամ even if I pained you by the
letter, I do not repent.

e) եթիւ is also used with the meaning "if":

տեսցուք եթիւ զայ Եղիա
փրկել զդա let us see if Elias comes
to save him

A. Hypothetical conditional clauses

The imperfect or pluperfect indicative is used in both clauses according to the sense.

Past:

եթիւ աստ լիալ եիր, եղբայրն
իմ չէր մեռեալ if you had been here, my
brother would not have
died

Present:

սա եթիւ մարգարէ ոք էր,
ասլա գիտէր if he were a prophet, then
he would know
թիւ գիտեի թիւ կայցէ յուխտին
իմում, արձակեի զնա յիր
աշխարհն if I knew that he would ob-
serve my pact, I would send
him to his own country

B. Possible conditional clauses

1. If the conditional clause expresses a present fact or possibility, then the present indicative is used in the եթիւ clause and the present or future in the main clause according to the sense.

եթիւ կամիս, կարող ես if you wish, you can
եթիւ ոչ լսեն, և ոչ if they do not listen, neither
հաւատասցեն will they believe

2. If the conditional clause expresses a future fact or possibility, the the future is used in both clauses.

եթիւ լուր լիցի այդ առ
դատարն, մեք հանեսցուք
զնա if word of this reaches the
judge we shall satisfy
him

զայս ամենայն քեզ տաց, եթիւ I shall give you all this if you
երկրպագանիցես ինձ worship me
եթիւ ոք ուտիցէ ի հացէ if anyone eats from this bread,
յայսմանէ, կեցցէ ի he will live for
յաւիտեան ever

Exercise: Read the extract from Eznik in the Chrestomathy, pp. 135-138.

Notes

- p. 135, line 4, էութեամբ: Instrumental for predicate "as an οὐσία".
p. 135, line 17, յինն: "I myself," cf. Lesson XI.
p. 135, line 31, գիտասցիր: on this imperative form see Lesson XII.
p. 136, line 1, գահի (հարկանել): a rare use of q with the
Locative, cf. M §93.
p. 136, line 23, գայր: գամ with another verb indicates continuous
action.
p. 138, line 1, գնոց: Genitive of price or value.

Consonantal Clusters

In Armenian clusters of as many as six consonants pose a problem for syllabification and pronunciation. The position of the unwritten shewa (ը) is difficult to guess at, so the following rules may help to bring some (but not complete) order to apparent chaos.

The basic rule is that syllables begin with a consonant, except for words with an initial vowel. But see 1 A below.

1. Clusters of two consonants.

A. *Initial:* Shewa follows C1 except for q and u followed by occlusives or affricates:

նման	(similar)	նը-ման
կրակ	(fire)	կը-րակ
սրել	(to cut)	սը-րել
սխալ	(mistake)	սը-խալ
շփոթ	(confusion)	շը-փոթ
but զգալ	(to feel)	ըզ-գալ

(this rule also applies to the common prefix q with the accusative, ablative or instrumental գյարկն (the roof) ըզ-յար-կըն)

սքանչելի	(wonderful)	ըս-քան-չե-լի
Exception: initial շո:		
շոնմարան	(barn)	ըշ-ոն-մա-րան
շոսպել	(to hasten)	ըշ-ոս-պել

B. *Medial:* C1 closes the preceding syllable, C2 begins the next:

ապրել	(to live)	ապ-րել
աարքեր	(different)	աար-քեր

CONSONANTAL CLUSTERS

C. *Final:* The two consonants are run together with the following exceptions:

a) Final ն:

նուն	(foot)	ն-տըն
վասն	(because)	վա-տըն
ձմեռն	(winter)	ձը-մե-ռն

b) Sibilants plus liquids or nasals:

ալժմ	(now)	ալ-ժըմ
ասր	(wool)	ա-սըր

(But note that in ալժմ the shewa comes where a vowel has been lost: *ալն ժամ. See further 2 B)

c) Nasals plus nasals:

ինն	(nine)	ի-նըն
ոմն	(someone)	ո-մըն

Regular are:

մանաւանդ	(especially)	մա-նա-ւանդ
յաշտ	(sacrifice)	one syllable
իմձ	(to me)	
մաքս	(excise tax)	
etc.		

2. Clusters of three consonants

A. *Initial:* C3 begins a syllable; shewa between C1 and C2:

խնդալ	(to rejoice)	խըն-դալ
հնչիւն	(noise)	հըն-չիւն
(but note that combinations with prefixed q follow 1 A:		
վրէժ	(vengeance)	վը-րէժ, but ըզ-վրէժ

B. *Medial*: C3 begins a syllable. Rules in 1 C apply to C1 and C2:

բարգման	(interpreter)	բարգ-ման
ոտնահարեղ	(to trample)	ո-տըն-հա-րեղ

But where an original vowel has dropped shewa is found
 E.g. ամբօնութիւն (purity) ամ-բը-ծու-թիւն
 not ամբ, because it is derived from *ան-բիծ (> ամբիծ)
 Note that the negative prefix -ան is not split:
 անհնար (impossible) ան-հը-մար or ան-հնար

C. *Final*: Shewa between C2 and C3:

դուստր	(daughter)	դուս-տըր
ջերմն	(warm)	ջեր-մըն
սկիզբն	(beginning)	ըս-կիզ-բըն

(In modern Armenian աստղ (star) is pronounced without shewa, but արկղ (box), անգղ (vulture) etc. generally have two syllables.)

3. Clusters of four consonants

A. *Initial*: The basic rule is that shewa must be inserted where an original vowel has dropped after C1 or C2. The consonants on either side of the shewa belong to the same syllable:

ծնունդ	(birth) ծննդական:	ծը-նըն-դա-կան
բժիշկ	(doctor) բժշկութիւն:	բը-ժըշ-կու-թիւն
խուժ	(ferocious) խժովագոյն:	խըժ-դը-ժա-գոյն
քիթան	(sweat) քրտնիլ:	քըրտ-նիլ

If the original vowel was after C3 then there is shewa between C1 and C2:

հնչումն	(cry) հնչման:	հընչ-ման
---------	---------------	----------

B. *Medial*: Shewa is inserted where an original vowel has dropped except when the consonant after the original vowel begins a syllable:

խորհուրդ	(mystery) խորհրդոյ	: խոր-հըր-դոյ
անսրբութիւն	(impurity) ան-սըր-բու-թիւն	: (cf. սուրբ)
but չարախնդրաց	(gen. pl. those who seek evil)	
չա-րա-խընդ-րաց	(cf. խնդիր)	

C. *Final*: No words except proper names end in four consonants unless C4 is a demonstrative suffix - on which see below.

Արիմն	(Ahriman)	Արի-մըն
-------	-----------	---------

4. Clusters of five consonants

A. *Initial*: C5 begins a syllable. Shewa is placed after C1 and C3 or where a vowel has dropped. The same exception applies as in 3 B:

տրտնջիւն	(murmur) տըր-տըն-ջիւն
նշգրտութիւն	(truth) նըշ-գըր-տու-թիւն (cf. նշգրիտ)
but խղմամտութիւն	(remorse) խըղմ-մը-տու-թիւն (cf. խիղմ, միտ)

B. *Medial*: Only occurs in compounds

անխնդրող	(not demanding)	ան-խընդ-րող (cf. 3 B)
----------	-----------------	-----------------------

C. *Final*: Do not exist.

5: Cluster of six consonants:

Shewa occurs where a vowel has dropped:

անխղմամտանք	(lack of scruple) ան-խըղմ-մը-տանք
(cf. խիղմ, միտ)	

քրքմնջիւն	(murmuring, complaint) քըրք-մըն-ջիւն
(cf. քարքնջում)	

տրտնջման	(gen. complaint) տըր-տընջ-ման	(from տրտնջ - so not տըրտ-նըջ-ման)
----------	-------------------------------	------------------------------------

CONSONANTAL CLUSTERS

Plural Markers

The markers *փ* (for the nominative and instrumental) and *ս* (for the accusative and locative) coalesce with a preceding vowel or diphthong in *-յ*:

տեղիփ, տեղիս (places) տե-ղիփ, տե-ղիս
 Հայփ, Հայս (Armenians) one syllable

After consonants and diphthongs in *-ւ* the following rules apply:

a) *փ* is run together with preceding consonant(s) except after

գ, կ or *բ*:

բանփ (words) one syllable
 գանձփ (treasures) one syllable
 լաւփ (good) one syllable
 but ազգփ (nations) ազ-գըփ
 քաղաքփ (cities) քա-ղա-քըփ

b) *ս* is always dissimilated:

բանս - բա-նըս
 գանձս - գան-ձըս
 լաս - լա-ւըս

Demonstrative Suffixes

The demonstrative suffixes *ս, դ* and *ն* coalesce with a preceding vowel but not with a preceding consonant or diphthong:

տեղին (place) տե-ղին
 բանդ (word) բա-նըդ
 Հայս (this Armenian) Հայ-ըս

And after plural markers:

աշակերտփն (pupils) ա-շա-կերտ-քըն
 աշակերտսն (pupils) ա-շա-կերտ-սըն

Note that in the passages for reading several later forms have been left as they appear in some printed editions. Thus, infinitives of verbs in *-իւմ* may sometimes appear as *-իլ* rather than *-իլ*, and the imperfect may appear as *-էի* etc. instead of *-իի*. However, *օ* throughout has been corrected to *աւ*, and the gen. of nouns and adjectives in *-ի* appear as *ւոյ*, not *-ոյ*. Note also that there are variations in the punctuation, which has not been standardized to conform to a uniform pattern.

Texts

Matthew, ch. 28

1. Եւ յերեկոյի շաբաթուն՝ յորում լուսանայր միաշաբաթին, եկն Մարիամ մագդաղեանացի եւ միւս Մարիամն՝ տեսանել զգերեզմանն: 2. Եւ ահա շաբթումն մեծ եղև. զի հրեշտակ Տեառն իջեալ յերկնից՝ մատուցեալ ի բաց թաւալեցոյց զվէմն ի դրաց անտի, եւ նստեր ի վերայ նորա: 3. Եւ էր տեսիլ նորա իբրև զփայլակն, եւ հանդերձ նորա սպիտակ իբրև զճին: 4. Եւ յահէ անտի նորա խոռովեցան պահապանքն. եւ եղևն իբրև զմեռեալս: 5. Պատասխանի ետ զհրեշտակն եւ ասէ ցկանայսն. մի երկնչիք դուք, գիտեմ զի զՅիսուս զխաչելեալն ինդրէք: 6. Զէ աստ, քանզի յարեաւ, որպէս ասացն: Եկայք տեսէք զտեղին ուր կայր: 7. Եւ վաղվաղակի երթայք ասացէք աշակերտացն նորա թե յարեաւ. եւ ահա յառաջանայ քան զճեզ ի Գաղիղեա, անդ տեսանիցէք զնա. ահա ասացի ձեզ: 8. Եւ ելեալ վաղվաղակի ի գերեզմանէ անտի ահիւ եւ ինդուքեամբ քազմաւ՝ ընթանային պատմել աշակերտացն: 9. Եւ ահա պատահեաց նոցա Յիսուս եւ ասէ. ողջ էք. եւ նոքա մատուցեալ կալան զոտս նորա եւ երկիր պագին նմա: 10. Յայնժամ ասէ ցնոսա Յիսուս. մի երկնչիք, երթայք ասացէք եղբարցն իմոց՝ զի երթիցեն ի Գաղիղեա, եւ անդ տեսցեն զիս: 11. Իբրև նոքա զնացին, ահա ոմանք ի զաւրականցն եկին ի քաղաքն՝ եւ պատմեցին քահանայապետիցն զամենայն որ ինչ եղևն: 12. Եւ նոքա ժողովեալ հանդերձ ծերովքն, խորհուրդ առեալ՝ արծաթ յոյժ կտուն զաւրականացն, 13. Եւ ասեն. ասասցիք՝ եթե աշակերտքն նորա եկեալ գիշերի գողացան զնա մինչ մեք ի բուն կար: 14. Եւ եթե լուր լիցի այդ առ դատարն, մեք հանեսցուք զնա եւ զճեզ անհոգս արասցուք: 15. Եւ նոցա առեալ զարծաթն, արարին որպէս ուսանն. եւ ել համբաւս այս ի Հրէից մինչև ցայսար: 16. Իսկ մետասան աշակերտքն զնացին ի Գաղիղեա ի լեառնն՝ ուր ժամադիր եղև նոցա Յիսուս: 17. Իբրև տեսին զնա, երկիր պագին նմա, եւ ոմանք յերկուացան: 18. Եւ մատուցեալ Յիսուս խաւսեցաւ ընդ նոսա եւ ասէ՝ տուաւ ինձ ամենայն իշխանութիւն

TEXTS

յերկինս եւ յերկրի. արպէս առաքեաց զիս հայր, եւ ես առաքեմ զձեզ: 19. Գնացէք այսուհետև՝ աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս. մկրտեցէք զնոսա յանուն հայր եւ որդւոյ եւ հոգւոյ սրբոյ: 20. Ուսուցէք նոցա պահել զամենայն որ ինչ պատուիրեցի ձեզ. եւ ահա սիկ ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչև ի կատարած աշխարհի:

Mark, ch. 2

1. Եւ մտեալ դարձեալ ի Կափառնայում յետ արուբց, 2. լուր եղև եթե ի տան է. եւ ժողովեցան բազումք մինչև տեղի եւս ոչ լինել՝ եւ ոչ առ դրանն. եւ խաւեր անցա զբանն: 3. Եւ գային առ նա՝ քերեին անդամալոյծ մի բարձեալ ի չորից: 4. Եւ իբրև ոչ կարեին մերձեմալ առ նա յամբոխտ անտի, քակեցին զյարկն՝ ուր էր Յիսուս, եւ բացեալ զառաստաղն՝ իջուցին զմահիման յորում կայր անդամալոյծն: 5. Եւ տեսեալ Յիսուսի զհաւատս անցա, ստեցանդամալոյծն. որդեակ, թողեալ լիցին քեզ մեղք քո: 6. Եւ եին ոմանք ի դպրաց անտի՝ որ անդ նստեին. եւ խորհեին ի սիրտս իրեանց. 7. Զինչ է այս՝ որ խաւսի սա զհայեոյթիմս. ո՞ր կարէ թողուլ զմեղս, եթե ոչ մի Աստուած: 8. Եւ գիտաց Յիսուս յոգի իւր՝ եթե այնպէս խորհին ի սիրտս իրեանց, եւ ստե. Զի խորհիք գայոյ ի սիրտս ձեր: 9. Զինչ դիրին ե, ասել ցանդամալոյծն՝ թողեալ լիցին քեզ մեղք քո, թե ասել՝ արի առ զմահիմս քո եւ երբ ի տուն քո: 10. Այլ զի գիտասցիք եթե իշխանութիւն ունի որդի մարդոյ ի վերայ երկրի թողուլ զմեղս, ստե ցանդամալոյծն. 11. Քեզ ասեմ, արի առ զմահիմս քո եւ երբ ի տուն քո: 12. Եւ վաղվաղակի յարեաւ առեալ զմահիմսն, ել առաջի ամենեցուն. մինչև զարմանալ ամենեցուն, եւ փառաւոր ստանել զԱստուած եւ ասել, թե այսպիսի ինչ երբեք ոչ տեսաք:

13. Եւ ել դարձեալ ի ծովեզրն, եւ ամենայն ժողովուրդն գայր առ նա. եւ ուսուցանէր զնոսա: 14. Եւ մինչդեռ անցանէր, ետես զԴևի Աղփեայ զի նստէր ի մաքսաւորութեան, եւ ստե ցնա. եկ զկնի իմ. եւ յարուցեալ զնաց զկնի նորա: 15. Եւ եղև ի բազմելն նորա ի տան նորա, եւ բազում մաքսաւորք բազմեալ եին ընդ Յիսուսի եւ ընդ աշակերտսն նորա. քանզի եին բազումք՝ որ երթային զհետ նորա: 16. Իսկ դպիրքն եւ փարիսեցիք իբրև տեսին թե ուտէ ընդ մաքսաւորս եւ ընդ մեղաւորս, ասեն ցաշակերտսն նորա. զի է՝ զի ընդ մեղաւորս եւ ընդ մաքսաւորս ուտէ եւ ըմպէ: 17. Իբրև լուա Յիսուս ստե ցնոսա. ոչ եկի կոչել զարդարս՝ այլ զմեղաւորս: 18. Եւ եին աշակերտքն Յովհաննու եւ փարիսեցիքն ի պահս. գան եւ ասեն ցնա. ընդէր աշակերտքն Յովհաննու եւ փարիսեցիքն պահեն, եւ

քո աշակերտքն ոչ պահեն: 19. Եւ ստե ցնոսա Յիսուս. մի եթե մարք ինչ իցէ որդուց առագաստի՝ մինչ ընդ նոսա իցէ փեսայն՝ պահել. ցորքան ընդ իւրեանս ունիցին զփեսայն, ոչ է մարք պահել: 20. Այլ եկեցեան արուբք յորժամ վերասցի ի նոցանէ փեսայն, եւ ապա պահեցեան յարուբն յայնմիկ: 21. Ոչ ոք կապերտ նոր անթափ արկանէ ի վերայ հնացեալ ձորձոյ, ապա թե ոչ՝ առնու լրութեամբն իւրով նորին ի հնոյ անտի, եւ չար եւս պատառումն լինի: 22. Եւ ոչ ոք արկանէ գինի նոր ի տիկս հինս. ապա թե ոչ՝ պայթուցանէ գինին զտիկսն. գինի հեղու, եւ տիկքն կորնչին, այլ գինի նոր ի տիկս նորս արկանելի է:

23. Եւ եղև նմա ի շարաթու անցանել ընդ արտորայս. եւ աշակարտքն ի գնալն իւրեանց սկսան հասկ կարգել եւ ուտել: 24. Եւ փարիսցիքն ասեն ցնա. տես զինչ գործեն աշակերտքն քո ի շարաթու զոր չէ արժան: 25. Եւ ստե ցնոսա Յիսուս. ոչ երբեք իցէ ընթերցեալ ձեր զոր արարն Դաւիթ, յորժամ պիտոյ եղև եւ քաղցեաւ նա եւ որ ընդ նմայն եին: 26. Զիարդ եմուտ ի տունն Աստուծոյ առ Արիաթարաւ քահայանապետի, եւ զհացսն զառաջաւորութեան եկեր եւ ետ այնոցիկ որ ընդ նմայն եին, զոր ոչ էր արեւն ուտել, քայց միայն քահանայիցն: 27. Եւ ստե ցնոսա. շարաթ վասն մարդոյ եղև, եւ ոչ եթե մարդ վասն շարաթու: 28. Ապա ուրեմն տեր է որդի մարդոյ եւ շարաթու:

Mark, ch. 14

1. Եւ էր գատիկն եւ քաղաքակերբ յետ երկուց աւուրց-
 խնդրեին քահայանապետքն եւ դպիրք՝ եթէ զիարդ զնա նենգաւ
 կալեալ սպանանիցեն: 2. Բայց ասեին թէ մի ի տաւնի աստ, զի
 մի խոռովութիւն լինիցի ի ժողովրդեանն: 3. Եւ մինչ էր ի
 Բեթանիա ի տան Սիմովնի բարոտի քաղմեալ, եկն կին մի որ
 ունէր շիշ իւղոյ նարդեան ազնուի մեծզնոյ, եւ քեկեալ զշիշն՝
 եհեղ ի վերայ գլխոյ նորա. 4. Եւ աշակերտքն զչարեին եւ
 ասեին. ընդէր եղև կորուստ իւղոյոյ այդորիկ: 5. Մարք էր
 զայդ եւղ վաճառել աւելի քան երեքհարիւր դահեկանի, եւ տալ
 աղբատաց. եւ զայրանային նմա յոյժ: 6. Եւ Յիսուս ասէ ցնոսա-
 քոյլ տուք դմա. զի աշխատ առնէք, զի գործ մի բարի գործեաց
 դա յիս: 7. Յամենայն ժամ զաղբատս ընդ ձեզ ունիք, եւ յորժամ
 կամիք կարող էք առնել նոցա բարիս. այլ զիս ոչ յամենայն ժամ
 ընդ ձեզ ունիք: 8. Դա գոր ունէր արար. յառաջագոյն խնկեաց
 զմարմին իմ ի նշան պատանաց: 9. Ամէն ասեմ ձեզ, ուր եւ
 քարոզեսցի աւետարանս այս ընդ ամենայն աշխարհ, եւ գոր
 արարդ դա խաւսեսցի վասն յիշատակի դորին: 10. Եւ Յուդա
 սկարիով տացի մի յերկոտասանից անտի գնաց առ
 քահանայապետսն՝ զի մատնեսցէ զնա նոցա: 11. Նոքա իբրև
 լուան՝ խնդացին, եւ խոստացան տալ նմա արծաթ. եւ խնդրէր թէ
 զիարդ պարապով մատնեսցէ զնա:

12. Եւ յառաջնում աւուր քաղաքակերպացն՝ յորժամ
 զգատիկն զհնուին, ասեն ցնա աշակերտքն. ո՛ր կամիս՝
 երթիցուք պատրաստեցուք զի կերիցես զգատիկն: 13. Եւ առաքէ
 երկուս յաշակերտաց անտի եւ ասէ ցնոսա. երթայք ի քաղաք, եւ
 իբրև մտանիցէք ի քաղաքն՝ պատահեսցէ ձեզ այր մի որ
 սափոր ջրոյ յուս ունիցի, երթայք զհետ նորա: 14. Եւ յոր տուն
 մտանիցէ, ասասցիք ցտանուտէրն. վարդապետ ասէ՝ ո՛ր եմ
 իջավանքն, ուր աշակերտաւքս ուտիցեմ զգատիկն. 15. Եւ ցուցցէ
 ձեզ վերնատուն մի մեծ զարդարեալ. անդ պատրաստեսցիք մեզ:
 16. Եւ զնացին պատրաստել աշակերտքն նորա. եկին ի քաղաքն,
 եւ գտին որպէս ասացն նոցա. եւ պատրաստեցին զգատիկն:
 17. Եւ իբրև երեկոյ եղև՝ զայ երկոտասանիւքն հանդերձ:

18. Եւ իբրև քաղմեցան եւ դեռ ուտեին, ասէ Յիսուս. ամէն ասեմ
 ձեզ, զի մի ոմն ի ձեզ մատնելոց է զիս, որ ուտ իսկ ընդ իս: 19.
 Եւ նոքա սկսան տրտմել եւ ասել մի ըստ միոջէ. միթէ ես իցեմ,
 եւ միւսն՝ միթէ ես իցեմ: 20. Նա պատասխանի ետ եւ ասէ
 ցնոսա մի յերկոտասանից այտի, որ միեաց ընդ իս
 սկաւառակոյ: 21. Այլ որդի մարդոյ երթայ՝ որպէս եւ գրեալ է
 վասն նորա. բայց վայ իցէ մարդոյն այնմիկ՝ յոր ձեռս որդի
 մարդոյ մատնեսցի. լաւ էր նմա թէ չէր իսկ ծնեալ մարդն այն:
 22. Եւ մինչդեռ ուտեին, առեալ Յիսուսի հաց՝ արքնեաց եւ
 երկ ետ նոցա, եւ ասէ. առէք՝ այդ է մարմին իմ: 23. Եւ առեալ
 քաժակ՝ գոհացաւ եւ ետ նոցա, եւ արքին ի նմանէ ամենեքեան:
 24. Եւ ասէ ցնոսա. այս է արին իմ նորոյ ուխտի, որ փոխանակ
 քաղմաց հեղու: 25. Ամէն ասեմ ձեզ, թէ ոչ եւս յաւելից ըմպել ի
 քերոյ որքոյ մինչեւ ցարն ցայն յորժամ արքից զնա նոր
 յարքայութեան Աստուծոյ: 26. Եւ գոհացեալ՝ ելին ի լեանն
 ձիթենեաց:

27. Եւ ասէ ցնոսա Յիսուս. ամենեքին զայթագղելոց էք
 յինէն յայսմ գիշերի. զի գրեալ է. թէ հարից զհովինն՝ եւ
 ոչխարքն ցրուեսցին: 28. Այլ յետ յարութեան իմոյ՝
 յառաջագոյն երթայք քան զձեզ ի Գաղիլիա: 29. Պատասխանի
 ետ Պետրոս եւ ասէ ցնա. թեպէտ եւ ամենեքին զայթագղեսցին,
 այլ եւ ոչ: 30. Եւ ասէ ցնա Յիսուս. ամեն ասեմ ձեզ. թէ դու իսկ
 յայսմ գիշերի մինչչեւ հաւու խաւսեալ իցէ՝ երիցս ուրացես*
 զիս: 31. Իսկ Պետրոս առաւել եւս պնդէր եւ ասէր. եթէ մեռանել
 եւս հասանիցէ ընդ ձեզ՝ զբեզ ոչ ուրացայց. նոյնպէս եւ
 ամենեքեան ասեին: 32. Գան ի գեաւղն որում անուն էս
 Գէթսեմանի. եւ ասէ ցաշակերտսն. նստարուք աստ՝ մինչեւ ես
 յաղաւթս կացից: 33. Եւ առնու ընդ իւր զՊետրոս եւ զՅակովբոս
 եւ զՅովհաննէս, եւ սկսաւ տխրել եւ հոգալ: 34. Յայնժամ ասէ
 ցնոսա. տրտում է անձն իմ մինչեւ ի մահ, մնացէք աստ եւ
 արթուն կացէք: 35. Եւ մատուցեալ սակարիկ մի յառաջ, անկաւ ի

* Var. ուրացիս.

վերայ երեսաց իւրոց յերկիր. եւ կայր յաղաւթս, զի եթէ հնար ինչ է՝ անցցէ ի նմանէ ժամն: 36. Եւ ասէ. արբա հայր՝ ամենայն ինչ քեզ հնարաւոր է, անցո զբաժակս զայս յինն. բայց ոչ որպէս ես կամիմ՝ այլ որպէս դու կամիս: 37. Եւ գայ գտանէ զնոսա զի ննջեին, եւ ասէ ցՊետրոս. Սիմոն, ննջես. հչ կարացեր ժամ մի արբուն կալ: 38. Արբուն կացէք եւ յաղաւթս կացէք, զի մի մտջիք ի փորձութիւն. ոգիս յաւժար է՝ բայց մարմինս տկար: 39. Եւ դարձեալ չոգաւ եկաց յաղաւթս, եւ զնոյն բանս ասաց: 40. Դարձաւ միւսանգամ անդրէն, եւ եգիտ զնոսա ի բուն. քանզի եին աչք նոցա ծանրացեալ, եւ ոչ գիտէին թէ զինչ պատասխանի տայցեն նմա: 41. Գայ երրորդ անգամ, եւ ասէ ցնոսա. ննջեցէք աշուհետեւ եւ հանգերուք զի հասեալ է վախճան. եկն ժամ՝ եւ ահա մատնի որդի մարդոյ ի ձեռս մեղաւորաց: 42. Աւն արիք զնասցուք. զի ահաւասիկ մերձեցաւ որ մատնելոց է զիս: 43. Եւ մինչդեռ նա գայն խաւսէր՝ գայ Յուդա սկարիովտացի մի յերկոտասանից անտի, եւ ընդ նմա ամբոխ տուներաւք եւ քրաւք ի քահանայապետիցն եւ ի դպրաց եւ ի ծերոց: 44. Տուեալ էր նշան մատնչին՝ եւ ասէր. ընդ որում ես համբուրեցից՝ նա է. կալջիք զնա եւ տարջիք զգուշութեամբ: 45. Եւ մատուցեալ վաղվաղակի՝ ասէ ցնա. ուարբի ուարբի. եւ համբուրեաց զնա: 46. Եւ նոքա արկին զնա ձեռս եւ կալան զնա: 47. Եւ մի ոմն յայնցանէ՝ որ զնովան կային ձգեաց սուր, եւ եհար զժառայ քահանայապետին, եւ ի քաց եհան զունկն նորա: 48. Պատասխանի ետ Յիսուս եւ ասէ ցնոսա. իբրեւ ի վերայ աւազակի ելէք սուսերաւք եւ քրաւք ունել զիս: 49. Հանապազ առ ձեզ եի՝ եւ ուսուցանեի ի տանարին, եւ ոչ կալարուք զիս. այլ զի լցցին զիբք մարգարէիցն: 50. Յայնժամ թողին զնա աշակերտքն ամենեքին՝ եւ փախեան: 51. Եւ ոմն երիտասարդ զհետ երթայր նորա՝ արկեալ զիւրեւ կտաւ մի ի մերկուց. ունեին զնա երիտասարդքն: 52. Եւ նորա թողեալ զկտանն՝ փախեալ մերկ ի նոցանէ: 53. Եւ տարան զՅիսուս առ քահանայապետն Կայիափա. եւ գային ընդ նմա ամենայն քահանայապետքն եւ դպիրք եւ ծերք: 54. Եւ Պետրոս երթայր ի

հետաստանէ զհետ նորա մինչեւ ի ներքս իսկ ի գաւիթ քահանայապետին, եւ նստէր ընդ սպասաւորսն եւ ջեռնոյր առ լուսովն: 55. Իսկ քահանայապետքն եւ ամենայն ատեանն խնդրեին հակառակ Յիսուսի վկայութիւն ինչ, զի սպանանիցեն զնա, եւ ոչ գտանեին: 56. Զի բազումք սուտ վկայութիւն վկայեին զնմանէ. եւ նման միմեանց ոչ էին վկայութիւնքն: 57. Այլք յարուցեալ վկայեին սուտ զնմանէ, եւ ասեին: 58. Թէ մեք լուար ի դմանէ՝ զի ասէր. ես քակեցից գտանարդ զայդ ձեռագործ, եւ զերիս արուրս շինեցից այլ առանց ձեռագործի: 59. Սակայն եւ այնպէս չէր նման վկայութիւնն նոցա: 60. Ապա յարուցեալ քահանայապետն ի մէջ հարցանէր զՅիսուս եւ ասէր. հչինչ տաս պատասխանի, զինչ դոքա զբէն վկայեն: 61. Եւ նա լուռ եւեթ կայր եւ չտայր ինչ պատասխանի: Դարձեալ քահանայապետն հարցանէր զնա կրկին անգամ եւ ասէր. դո՞ւ ես Քրիստոս որդի արեհնելոյն: 62. Պատասխանի ետ Յիսուս եւ ասէ ցնա. դու ասացեր՝ թե ես եմ. բայց տեսանիցէք զորդի մարդոյ նստեալ ընդ աջմէ զարութեանն, եւ եկեալ ընդ ամպս երկնից: 63. Եւ քահանայապետն պատառեաց վաղվաղակի զպատմութեանս իւր՝ եւ ասէ. զինչ եւս պիտոյ են մեզ վկայք: 64. Ահա լուարք ամենեքին զհայեցութիւն ի թերանոյ դորա. զիարդ թուի ձեզ. եւ ամենեքին դատապարտեցին զնա՝ թէ մահապարտ է: 65. Եւ ոմանք սկսան թքանել ընդ երեսս նորա, ձորձ զգլխով արկանել՝ կոփել եւ ասել. մարգարեաց մեզ Քրիստոսդ՝ ով է այն որ եհարն զբեզ. եւ սպասաւորքն ապտակս հանեին նմա: 66. Եւ Պետրոս մինչդեռ էր ի խնարհ ի գաւթին, գայ աղախին մի քահանայապետին, եւ տեսանէ զնա զի ջեռնոյր. հայեցաւ ընդ նա եւ ասէ. 67. Եւ դու ընդ Յիսուսի նազովրեցւոյ եիր: 68. Նա ուրացաւ եւ ասէ. ոչ ճանաչեմ եւ ոչ գիտեմ զինչ դուդ ասես. եւ իբրեւ ել յարտաբին գաւիթն, եւ հաւ խաւսեցաւ: 69. Դարձեալ ետես զնա աղախինն, եւ սկսաւ ասել ցայնոսիկ որ շուրջն կային, թե եւ սա ի նոցանէ է: 70. Եւ նա դարձեալ ուրացաւ, եւ յետ սակաւ միոյ դարձեալ որ շուրջն կային, ասեն ցՊետրոս. արդարեւ եւ դու ի նոցանէ ես, քանզի գաղիդեացի ես եւ խաւսբդ իսկ բո նման են: 71. Եւ նա սկսաւ նզովել երզնուլ եւ

ասել, քե նչ գիտեմ գայրն գորմէ դուք ասէք: 72. Եւ նոյնժամայն կրկին հաւ խաւսեցաւ. եւ յիշեաց Պետրոս գրանն գոր ասաց ցնա Յիսուս, քե չեւ իցէ հաւու երկիցս խաւսեալ՝ զի դու երիցս ուրացես* զիս. եւ սկսաւ լալ:

* Var. ուրացիս.

Eznik:

Zurvanism (Book II,1)

Մինչ չեւ բնաւ էր ինչ, ասեմ, ոչ երկինք եւ ոչ երկիր եւ ոչ այլ ինչ արարածք՝ որ յերկինս կամ յերկրի, Ջրուան ոմն անուն էր, որ քարգմանի բախտ կամ փառք: Ջեազար ամ յաշտ արար՝ զի թերեւս որդի մի լինիցի նմա, որում անուն Որմիզդ, որ զերկինս եւ զերկիր եւ զամենայն որ ի նոսա՝ առնիցէ. եւ յեա հազար ամի յաշտ առնելոյ՝ սկսաւ ածել զմտաւ, ասէ. աւգոնս ինչ իցէ յաշտս գոր առնեմ, եւ լինիցի ինձ որդի Որմիզդ, եթէ ի գուր ինչ ջանայցեմ: Եւ մինչ դեռ նա գայս խորհէր, Որմիզդ եւ Արիմն յոացան յարգանդի մար իւրեանց. Որմիզդն ի յաշտն առնելոյ, եւ Արիմն ի յերկուանալոյ անտի: Ապա իմացեալ Ջրուանայ, ասէ. երկու որդիք են յորովայնի անդ, որ ոք ի նոցանէ վաղ առ իս հասցէ՝ զնա քազաւոր արարից. եւ ծանուցեալ Որմիզդի զխորհուրդս հարն՝ յայտնեաց Արիմնին. ասէ, Ջրուան հայր մեր խորհեցաւ՝ թէ որ ոք ի մէնջ վաղ առ նա երթիցէ, զնա քազաւորեցուցէ: Եւ զայն լուեալ Արիմնին՝ ծակեաց զորովայնն, եւ ել եկաց առաջի հարն: Եւ տեսեալ զնա Ջրուանայ, ոչ գիտաց եթէ ոք իցէ. եւ հարցանէր՝ եթէ հվ ես դու: Եւ նա ասէ. ես եմ որդին քո: Ասէ ցնա Ջրուան. իմ որդին անուշահոտ եւ լուսաւոր է, եւ դու խաւարին եւ ծանդահոտ ես: Եւ մինչ դեռ նոքա գայս ընդ միմեանս խաւսէին, ծնեալ Որմիզդի ի ժամու իւրում լուսաւոր եւ անուշահոտ, եկն եկաց առաջի Ջրուանայ: Եւ տեսեալ զնա Ջրուանայ, գիտաց՝ եթէ Որմիզդ որդի նորա է, վասն որոյ զյաշտն առնէր. եւ առեալ զբարսմունսն գոր ի ձեռին իւրում ունէր, որովք զյաշտն առնէր, եւ ցորմիզդ եւ ասէ. ցայժմ ես վասն քո յաշտ առնէի, յայսմ հետէ դու վասն իմ առնիցես: Եւ ի տալ Ջրուանայ զբարսմունս ցորմիզդ եւ արհնել զնա, մատուցեալ Արիմնի առաջի Ջրուանայ՝ ասէ ցնա. հչ այնպէս ուխտեցեր՝ թէ ոք յերկուց որդուցն իմոց յառաջ առ իս հասցէ, զնա քազաւոր արացից: Եւ Ջրուանն առ ի չքելոյ գուխան՝ ասէ ցԱրիմնն. այ սուտ եւ չարագործ, տուեալ լիցի քեզ քազուորութիւնն ինն հազար ամի, եւ զՈրմիզդն ի վերայ քո

արքայ կացուցեալ. եւ յետ ինն հազար ամի Ռամիզոյ թագաւորեացէ, եւ զինչ կամիցի առնել՝ արասցէ: Յայնժամ սկսան Ռամիզոյ եւ Արիմանն առնել արարածս. եւ ամենայն ինչ՝ զոր Ռամիզոյն առնէր՝ քարի էր եւ ուղիղ, եւ զոր ինչ Արիմանն գործէր՝ չար էր եւ թիւր:

Refutation of Zurvanism (Book II, 3)

Արդ մեր թողեալ զնոսա, հարցցուք զնոսա: Զրուանն, զոր յառաջ քան զամենայն ինչ ասեն, կատարեանլ ոք էր, թէ անկատար: Եթէ ասիցեն՝ եթէ կատարեալ էր, լուիցեն՝ եթէ կատարեալն յումմէ կարատանայր խնդրել որդի, որ գայցէ եւ զերկինս եւ զերկիր առնիցէ. զի եթէ կատարեալ էր, ինքն իսկ կարող էր առնել զերկինս եւ զերկիր: Ապա եթէ անկատար էր, յայտ է՝ թէ էր ոմն ի վեր քան զնա, որ զնորա թերակատարութիւնն լնուլ կարէր. եւ եթէ էր ոք ի վեր քան զնա, նմա պարտ էր առնել զերկինս եւ զերկիր եւ զամենայն որ ի նոսա՝ առ ի ցուցանելոյ զիր զբարեբարութիւնն եւ զաւրութիւն. եւ ոչ Զրուանայ որդի շնորհել, որ զերկինս եւ զերկիր եւ զամենայն որ ի նոսա՝ առնիցէ:

Այլ, ասեն, փառաց առնէր զյաշտն:

Հարցցուք. փառքն յումմէք՝ աջողեալ էին նմա, թէ վասն զի մշտնջենաւոր էր՝ փառաւոր էր: Եթէ յումմէք պարգեւեալ էին նմա փառքն, հարկ է կարծել՝ եթէ էր ոմն ի վեր քան զնա զաւրագոյն եւ փառաւորագոյն, ուստի ի նա փառքն հասին: Ապա եթէ չէր ոք ի վեր քան զնա, ի զուր էր զյաշտն հազարամեան առնել. զի փառքն ոչ եթէ անձնաւոր ինչ են, այլ ի յաջողութենէ ուրուք անուանին փառք, որպէս ի չաջողութենէ ուրուք անուանի թշուառութիւն. եւ երկոքին ի դիպաց արգասիք են, ոչ անձանց հաստատութիւնք:

Եւ այլ եւս. զի եթէ արեգակն եւ լուսին չեւ եւս էին լեալ, որով ժամքն եւ ատուրք եւ ամիսք եւ տարիք կարգին, հազար ամն ուստի երեւէր. զի չէին ի միջի լուսաւորքն, որք զթիւ ատուրք եւ ամսոց եւ տարեաց կարգէին. այլ յայտ է՝ թէ անմտութեամբ լի են քաջադանքն:

Դարձեալ թէ երկինք եւ երկիր եւ որ ի նոսայն՝ չէին, ո՞ր առնէր զյաշտն կամ իւ: Յորժամ երկիր չէր եւ ոչ տունկք ինչ որ ի նմանէ, զբարսմունսն ուստի գտանէր ունել ի ձեռին.

կամ բնաւ զինչ իսկ յագեր, զի անասունք չիս եւս էին արարեալ: Եւ որ քան զամենայն անմտագոյն է, զհազար ամ, ասենչ յաշտ արար. եւ յետ հազար ամին յերկուացաւ, ասէ՛ թէ լինիցի ինձ որդի Որմիզդ, եւ եթէ չլինիցի, եւ ի գուր ինչ վաստակիցիմ: Եւ այնու ցուցանէ՛ թէ սկար էր Ջրուանն եւ կարաւտ եւ առանց գիտութեան. եւ պատճառք չարեացն նոյն է, եւ ոչ Արեմն: Ջի եթէ նորա չէր յերկուացեալ, որպէս ասենն, Արեմնն ոչ լինէր՝ զոր չարեացն արարիչ համբաւեն. այլ ինքն երկմտեաց, որ անհաւատն է եւ լի անկարգութեամբ:

Ջի ոչ երբեք ի միոջէ աղբերէ երկու քղիմունք ելանեն, միմն քաղցր եւ միւսն դառն. եւ ոչ ի միոջէ ծառոյ երկու պտուղք՝ միմն անոյշ եւ միմն դաժան: Արդ եթէ քա՛ ը գիտեն զՋրուանն, ոչ պարտին զդառն պտուղն զԱրեմն ի նմանէ համարել. եւ եթէ դառն հաշուին, չէ պատճառ զքաղցր պտուղն զՈրմիզդ ի նմանէ դնել: Եւ ի դէպ ելանէ նոցա աստուծական քարքառն, որ ասէ. կամ արարէք զժառն քաղցր, եւ զպտուղ նորա քաղցր. եւ կամ արարէք զժառն դառն, եւ զպտուղ նորա դառն. զի ի ծառոյ անտի զպտուղն իւր նանաչի:

Եւ եթէ արարածք յիրաբանչիւր յարիմուածս կան, եւ երբեք զսահմանաւքն երկուքն նոցա ոչ անցանեն, հրչափ եւս առաւել Ջրուանն՝ եթէ մշտենջենաւոր ոք էր, եւ արարածս առնելոյ հնարս խնդրէր՝ եթէ անձամբ եւ թէ այլով եւ թէ որդուով՝ որպէս ասենն, պարտ էր կարգ ինչ ցուցանել եւ ոչ անկարգութիւն:

Ջի ոչ երբեք տեսաք՝ թէ կովք էս ծնան, եւ էջք եզինս, եւ ոչ գայլք մաքիս, եւ ոչ մաքիք աղուէս, եւ ոչ առիւծք ձիս, եւ ոչ ձիք աւձս. քայց միայն մի ինչ ծնունդ է՝ զոր մարդիկ հնարեցան արտաբոյ կարգաց բնութեան, ծնուցանել ի ձիոց եւ ի յիշոց ջորիս. եւ նոյնքն անսերմն եւ անծնունդ են. զի ոչ յԱստուծոյ կարգեցան՝ այլ ի մարդկանէ հնարողութենէ: Արդ Ջրուանն եթէ արջառ էր, զկարիմն զԱրեմն զհարդ ծնանէր. եւ եթէ գայլ էր, զգառն զՈրմիզդ հիմ ծնանէր. հնչ ապաբէն մարդկան մտաց քաջաղանք են:

Refutation of Marcion (Book IV, 1)

Մարկիոն մոլորեալ մուծանէ աւտարութիւն ընդդէմ աստուծոյն արիմաց, եղեալ ընդ նմա եւ զհիւղն տութեամբ, եւ երիս երկինս: Ի միոջն, ասեն, բնակեալ է աւտարն. եւ յերկրորդումն արիմացն աստուած. եւ յերրորդումն զարք նորա. եւ յերկրի հիւղն, եւ կոչեն զնա զաւրութիւն երկրի:

Եւ այնպէս կարգէ զաշխարհէ եւ զարարածոց, որպէս արեմքն ասեն: Այլ եւ յաւելու՛ թէ հաղորդութեամբ ընդ հիւղեայն արար զամենայն զոր արար. եւ որպէս թէ էգ ոք ինչ եւ կին ամուսնութեան էր հիւղն: Եւ յետ առնելոյ զաշխարհս ել ինքն զարաւաբն հանդերձ յել Յս. եւ հիւղն եւ որդիք նորա մնացին յերկրի, եւ կալան զիրաբանչիւր իշխանութիւն, հիւղն յերկրի, եւ արիմացն աստուած յերկինս:

Եւ տեսեալ արիմացն աստուծոյ՝ թէ գեղեցիկ է աշխարհս, խորհեցաւ առնել ի սմա մարդ: Եւ իջեալ առ հիւղն յերկիր, ասէ. տուր ինձ ի կաւոյդ քումէ, եւ յինէն տամ ոգի, եւ արասցուք մարդ ըստ նմանութեան մերում: Տուեալ նմա հիւղեայն յերկրէ իւրմէ, ստեղծ զնա եւ փչեաց ի նա ոգի, եւ եղի Ադամ ի շունչ կենդանի եւ վասն այնորիկ անուանեցաւ Ադամ, զի ի կաւոյն արարաւ: Եւ ստեղծեալ զնա եւ զամուսինն նորա, եւ եղեալ ի դրախտին՝ որպէս եւ արեմքն ասեն, գային հանապազ պատուիրեին նմա, եւ ուրախ լինեին ի նմա իբրև յորդոջ հասարակաց

Եւ տեսեալ, ասէ, աստուծոյն արիմաց որ տերն էր աշխարհի՝ թէ ազնուական է Ադամ եւ արժանի սպասարորութեան, հնարեցաւ՝ եթէ զիարդ կարասցէ գողանալ զնա ի հիւղեայն, եւ յիւր կողմն միաբանել: Առեալ զնա ի մի կողմն, ասէ. Ադամ, ես եմ Աստուած եւ չիք այլ ոք. եւ քայց յինէն այլ աստուած քեզ մի լիցի. ապա թէ ունիցիս զոք այլ աստուածս քայց յինէն, գիտասջիր զի մահու մտանիցիս: Եւ իբրև սասց գայս ցնա, եւ յիշատակեաց նմա զանուն մահու,

գահի հարեալ Ադամայ՝ սկսաւ տակաւ գանձն մեկնել ի հիւղեայն:

Եւ եկեալ հիւղեայն՝ պատուիրել նա ըստ սովորութեանն, տեսներ՝ զի ոչ անսայր նա Ադամ, այլ խորհեալ ի բաց մերժեր, եւ չմերձեցաւր առ նա: Յայնժամ հիացեալ ի միտս իւր հիւղեայն, իմացաւ՝ թե տերն արարածոց նեմգեաց նա: Ատ. յականէ աղբերն պղտորեալ է շուր նորա. զինչ է այս, չեւ եւս բազմացեալ Ադամայ ծննդովք, եւ գողացաւ զնա անուամբ աստուածութեան իւրոյ յինէն: Որովհետեւ ստեաց զիս եւ ոչ պահեաց ընդ իս զդաշնն, եւ արարից աստուածս բազումս, եւ լցից նոքաւք զաշխարհ գոյի իւրով, զի խնդրիցէ՝ թէ ով իցէ աստուած, եւ ոչ գտանիցի: Եւ արար, ասեմ, կուտս բազումս եւ անուանեաց զնոս աստուածս, եւ ելից նոքաւք զաշխարհ: Եւ ընկդմեցաւ անուն աստուծոյ, որ տեսնն արարածոց, ի մէջ անուանց բազում աստուածոց, եւ ոչ ուրեք գտանէր: Եւ մոլորեցաւ ծնունդ նորա նոքաւք, եւ ոչ պաշտէր զնա, զի ձգեաց զամենեսին առ ինքն հիւղն, եւ ոչ ետ թոյլ եւ ոչ միում ի նոցանէ պաշտել զնա: Յայնժամ, ասեմ, բարկացաւ տերն արարածոց, զի թողին զնա եւ անսացին հիւղեայն. եւ մի ըստ միոյն, որ ելանեին ի մարմնոց իւրեանց, արկանէր զնոս առ ցասման ի գեհեմն. եւ զԱդամ արկ ի գեհեմն վասն ծառոյն. եւ այնպէս արկաներ գայր ի գեհեմն զամենեսին, մինչիւ ցբսան եւ ինն դար:

Եւ տեսեալ, ասեմ, աստծոյն բարոյ եւ աւտարի, որ նստէր յերրորդ երկինս, թէ այնչափ ազգք կորեան եւ տանջեցան ի մէջ երկուց նեմգաւորաց՝ տեսնն արարածոց եւ հիւղեայ, ցաւեաց նա վասն անկելոցն ի հուր եւ տանջելոց: Առաքեաց զորդի իւր երթալ փրկել զնոս, եւ անուղ զնմանութիւն ծառայի, եւ լինել ի կերպարանս մարդոյ ի մէջ որդւոց աստուծոյ արիւնացն: Բժշկեսցիր, ասէ, զորոտս նոցա, եւ կեցուցչիր զմեռեալս նոցա, եւ բացչիր զկոյրս նոցա, եւ արասչիր ի նոսս թժշկութիւնս մեծամեծս ձրի. մինչ զի տեսանիցէ զքեզ տերն արարածոց, եւ նախանձիցի, եւ հանիցէ զքեզ ի խաչ: Եւ ապա ի մեռանելն բում՝ իջցես ի դժոխս, եւ հանցես զնոս անտի. զի չեն սովոր դժոխք՝ ընդունել ի միջի իւրեանց զկեանս: Եւ վասն

այնորիկ ելանես ի խաչ, զի նմանեսցիս մեռելոց. եւ բացցէ դժոխականն զքերանն իւր՝ ընդունել զքեզ. եւ մտցես ի մէջ նորա եւ թափուր արասցես զնա:

Եւ իբրեւ եհան զնա ի խաչ, ասեմ, էջ ի դժոխսն, եւ թափուր արար զնա: Եւ հանեալ զոգիսն ի միջոյ նորա, տարաւ յերրորդ երկինսն առ հայրն իւր: Եւ տերն արարածոց զայրացեալ, առ ցասմանն եցել զպատմութեանն իւր եւ զվարագոյր տաճարին իւրոյ, եւ խաւարեցոյց զարեգակն իւր, եւ զգեցոյց թուխս աշխարհին իւրում, եւ նստաւ ի սուգ առ տրտմութեանն:

Ապա երկրորդ անգամ իջեալ Յեսու կերպարանաւք աստուծութեան իւրոյ առ տերն արարածոց, դներ դատ ընդ նմա վասն մահու իւրոյ: Եւ տեսեալ տեսան աշխարհի զաստուածութիւնն Յեսուայ, գիտաց՝ թէ գոյ այլ աստուած արտաբոյ քան զնա: Եւ ասէ ցնա Յեսու. դատաստան կայ իմ ընդ քեզ, եւ մի ոք լիցի դատաւոր ի միջի մերում, այլ բո իսկ արեւմբն՝ զոր գրեցեր: Եւ իբրեւ եղին զարեւմսն ի միջի, ասէ ցնա Յեսու. հչ դու գրեցեր յարեւմսն բում՝ թէ որ սպանանիցէ, մեռցի. եւ որ հեղու զարիւն արդարոյ, հեղցեն զարիւն նորա: Եւ ասէ այո եւ գրեցի: Եւ ասէ ցնա Յեսու. արդ տուր զքեզ ի ձեռս իմ՝ զի սպանից եւ հեղից զարիւն բո, որպէս սպաներն դու զիս եւ հեղեր զարիւն իմ. զի արդար եմ իրաւամբք քան զքեզ, եւ երախտիս մեծամեծս արարի յարարածսն բում: Եւ սկսաւ համարել զերախտիսն, զոր արար յարարածսն նորա:

Եւ իբրեւ ետես տերն արարածոց՝ թէ յաղթեաց նա, եւ ոչ գիտէր զինչ խաւսիցի, քանզի յիւրոց արիւնացն պարտաւորեցաւ, եւ չգտանէր տալ պատասխանի, զի եղև մահապարտ փոխանակ մահուանն նորա, ապա յողբս անկեալ աղաչէր զնա՝ թէ փոխանակ զի մեղայ եւ սպանի զքեզ յանգէտս, քանզի ոչ գիտացի՝ թէ աստուած իցես, այլ մարդ համարի զքեզ, տուեալ քեզ ընդ այնր վրիժուց՝ զամենեսեան որ կամիցին հաւատալ ի քեզ տանել յո եւ կամիցիս: Ապա թողեալ զնա Յեսուայն՝ յախշտակեաց առ զՊաւղոս, եւ յայտնեաց նա զգիման, եւ

առաքեաց զնա քարոզել՝ թէ գնոց զնեալ եւ՛ք մեք. եւ ամենայն
որ հաւատայ ի Յեսու՝ վաճառեցաւ յարդարոյ անո՛ի քարոյն:

Այս սկիզբն է աղանդոյն Մարկիոնայ. թող գայլ քազում
քարմատարսն. եւ գայս ոչ ամենեքին գիտեն, այլ սակաւք ի
նոցանէ. եւ աւանդեն զուսումնն միմեանց ի քերանոյ. ասեն,
աւտարին զնովք զնեալ է զմեզ ի տեառնէն արարածոց, եւ թէ
որպէս կամ իւ զնեալ իցէ, գայն ոչ ամենեքին գիտեն:

Agat'ange4os: St. Gregory destroys pagan temples (§809-815)

Եւ իբրեւ եկն եհաս ի սահմանս Հայոց՝ լուա Գրիգորիոս,
թէ վաճե՛վանեան մեհեանն մնացեալ է յերկրին Տարաւնոյ,
մեհեանն մեծագանձ, լի ոսկով եւ արծաթով, եւ քազում նուերք
մեծամեծ թագաւորաց ճաւնեալ անդ. ութերորդ պաշտաւն
հոչակաւոր, անուանեալն Վիշապաբաղն Վահագնի, յաշտից
տեղիք թագաւորացն Հայոց Մեծաց, ի սնարս լերինն Քարբեայ,
ի վերայ գետոյն Եփրատայ, որ հանդէպ հայի մեծի լերինն
Տարոսի, որ եւ անուանեալ ըստ յանախաշատ պաշտաման
տեղեացն՝ Յաշտիշատ. Ջի յայնժամ դեռ եւս շէն կային երեք
քագիւնք ի նմա. առաջին՝ մեհեանն Վաճե՛վանեան, երկրորդն՝
Ոսկեմար Ոսկեծիւն դից, եւ քագիւնն իսկ յայս անուն անուանեալ
Ոսկեհատ Ոսկեմար դից. եւ երրորդ՝ մեհեանն անուանեալ
Աստղկան դից, Սենեակ Վահագնի կարդացեալ, որ է ըստ
յունականին Ափրոդիտէս Արդ՝ դիմեաց գալ սուրբն
Գրիգորիոս, զի քանդեսցէ եւ գայն եւս, զի տակաւին իսկ տգէտ
մարդիկ խառնակութեան գոհէին յայս քագիւնս մնացեալս:

Եւ իբրեւ դարձեալ գայր նա ի կողմանցն Յունաց՝ քարձեալ
քերէր ընդ իւր նշխարս ինչ յոսկերաց մեծի մարգարէին
երանեալ մկրտչին Յովհաննու եւ զսուրբ վկային Քրիստոսի
զԱթանազիւնէի: Եւ իբրեւ եկին հասին յանդիման մեհեանացն,
մաւտ ի գետն Եփրատ՝ կամէր հանել զնոսա ի վեր, ի
քարձարաւանդակ տեղի մեհեանացն, կործանել զքագիւնսն, եւ շինել
զվկայարանս նոցա:

Իբրեւ եկին մաւտ եղեն ի գետն Եփրատ իբրեւ ձիոյ
արշաւանաւք երկուք, եւ դեռ ընդ փոքր ձորակ մի անցանել
կամէին, ընդ ջուր մի սակաւ՝ գտեղի առին սպիտակ ջորիք
կառացն, ուր կային գանձքն աստուածային, նշխարք սրբոցն. ոչ
կարացին հանել ըստ ձորակն: Եւ յայտնեալ առ Գրիգոր
երեշտակ Տեառն՝ ասէ. "Հանեցաւ Տէր զքնակել սրբոցդ Աստուծոյ
ի տեղուջդ": Ուր եւ անդէն քազմութեան գաւրացն, մէն սակաւ
սատարեալ՝ շինեցին զվկայարանն, եւ զսուրբսն ի հանգիստ
փոխեցին:

Եւ մինչ դեռ զշինուած մատրանն կազմէին՝ հրաման ետ Գրիգոր զաւրականին եւ իշխանացն որ ընդ իւրն էին, զի ելցեն եւ մրմաւք տապալեսցեն զշինուածս բազմացն: Որք ելեալ շատ ջանացան, եւ ոչ կարացին զդուռս բազմացն գտանել՝ թէ ի ներքս մտցեն, զի ծածկեցին դուրսն ի նոցանէն. եւ ի կողմանէ արտաքուստ ջանացան, եւ ոչ գծեաց անդ երկաթ գործոյն. ապա փութացան հասին իշխանքն եւ պատմեցին նմա զամենայն:

Իսկ նա առնոյր զնշան տերունական խաչին, եւ ելեալ ի ձորակէն եկաց յանդիման բարձրաքերձ տեղեացն շինուածոցն եւ ասէ. "Հրեշտակ քո, Տէր, հալածեսցէ զնոսա": Եւ ընդ բանիցն հողմ ուժգին բղխեաց ի խաչանիշ փայտէն, զոր ունէր ի ձեռին իւրում սուրբ կախկոպոսն: Եւ երթայր հողմն ուռուցեալ լեքինն հաւասար, եւ չոգաւ հարթեաց, տապալեաց, ընկէց զամենայն շինուածսն բազմացն: Եւ այնչափ կորոյս, զի յետ այնորիկ ոչ ինչ ոք յայնմ տեղուոջ նշմարանս կարէր գտանել, ոչ քարի եւ ոչ փայտի, ոչ ոսկւոյ եւ ոչ արծաթոյ, եւ ոչ քմաւ երեւէր թէ լեալ ինչ իցէ անդ: Եւ անթիւք կոտորեցան մարդիկ պաշտամանն քրմութեան որ ի տեղուոջ անդ էին, եւ անհետ եղեն ոսկերք նոցա. եւ որք տեսինն՝ անթիւ մարդիկ հաւատացին: Եւ ասէ սուրբն Գրիգոր. "Արդ տեսէք, թէ որպէս ջնջեցան գայթակղութիւնքն ձեր, զի եւ չէին իսկ ինչ. այլ ծառայեցէք յայմհետ տեսան Աստուծոյ որ արար զերկինս եւ զերկիր":

Եւ յետ այսորիկ ելանէր նա ի տեղիս մեհենացն, եւ ժողովեալ դարձուցանէր զմարդիկ աշխարհին յաստուածապաշտութիւն: Եւ եդ անդ զհիմունս եկեղեցւոյն, եւ ուղղեաց սեղան փառացն Քրիստոսի. զի նախ անդ արար սկիզբն շինելոյ եկեղեցեաց: Եւ ուղղեալ սեղան յանուն սուրբ Երրորդութեանն, եւ կազմեալ աւագան մկրտութեան, նախ զայնոսիկ լուսաւորեաց մկրտութեամբն՝ որ ընդ իւրն էին մեծամեծ նախարարքն, որ ընդ նմայն երթեալ էին ի քաղաքն Կեսարացոց, եւ ապա զգաւառականսն, զքնակիչս երկրին: Աուրս քսան երեկաւթս առնէր, եւ մկրտէր անդ արեւի քան զինն եւ տասն քիւր մարդկան, եւ կանգնէր սեղան ի վկայարանի

սրբոցն հանգստի զոր շինեացն, եւ մատուցանէր զպատարագն փրկութեան, եւ բաշխէր անդ զմարմին եւ զարիւն կենարարին Քրիստոսի:

Եւ հրամայեաց կատարել անդ ամ յամէ, ի նմին տեղուոջ ժողովեալ ամենեցուն, զյիշատակ սրբոցն, որ արեւաւթն էր ամսոյն սահմի, զի խնդութեամբ ժողովեալ՝ զարեւոյն խմբեցեն. զի նախ անտի սկիզբն արար շինելոյ զեկեղեցիս: Եւ կացուցանէր քահանայս ի տեղիս տեղիս. եւ ելից զվայրսն եկեղեցւովք շինելովք եւ քահանայիւք:

Korun: Extracts from the Life of Maš'oc'

Առն գոր ի նախկարգ բանիս նշանակեմք, վասն որոյ եւ փոյթ արարեալ մեր պատմելոյ, էր Մաշթոց անուն, ի Տարանական գաւառէն, ի Հացեկաց գեղէ, որդի առն երանելոյ վարդան կոչեցելոյ: Ի մանկութեան տիսն վարժեալ՝ հելլենական դպրութեամբն, եկեալ հասեալ ի գաւառն Արշակունեաց թագաւորաց Հայոց մեծաց, կացեալ յարքունական դիւանին, լինել սպասաւոր արքայատուր հրամանին առ հազարապետութեամբն՝ աշխարհիս Հայոց՝ Առաւանայ ուրումն: Տեղեկացեալ եւ հմուտ եղեալ աշխարհական կարգաց, ցանկալի եղեալ զինուորական արուեստին իւրոց զարականացն, եւ անդէն ուշ եղեալ փութով ընթերցուածոց աստուածեղէն գրոց. որով առ ժամայն լուսաւորեալ եւ թեւամոխ միջամոխ յաստուածատուր հրամանացն հանգամանս, եւ ամենայն պատրաստութեամբ զանձն զարդարեալ, հարկանէր զիշխանացն սպասաւորութիւնսն:

Եւ յետ այնորիկ ըստ աւետարանական չափուցն՝ ի ծառայութիւն Աստուծոյ մարդասիրին դարձեալ, մերկանայր այնուհետեւ զիշխանակիր ցանկութիւնսն, եւ առեալ զխաչն պարծանաց, ելանէր զկնի ամենակեցոյց խաչելոյն: Եւ հանեալ հրամանացն՝ ի խաչակիր գունդն Քրիստոսի խառնէր, եւ անդէն վաղվաղակի ի միայնակեցական կարգ մտանէր. բազում եւ ազգի ազգի վշտակեցութիւն ըստ աւետարանին կրէր ամենայն իրաց. ամենայն կրթութեամբ հոգեւորացն զանձն տուեալ միաւորութեամբ, լեռնակեցութեան, քաղցի եւ ծարաւոյ եւ բանջարանաշակութեանց, արգելանաց անլուսից, խարազնազգեստ եւ գետնատարած անկողնոց: Եւ բազում անգամ զհեշտական հանգիստ զիշերոյն եւ զհարկ բնոյ՝ յոտնաւոր տքնութեան ի թաւթափել ական վնարէր: Եւ զայս ամենայն առնէր ոչ սակաւ ժամանակս, եւ գտեալ եւս զոմանս՝ յինքն յարեցուցանէր աշակերտեալ նմին սովորական աւետարանութեան. եւ այնպէս ամենայն փորձութեանց ի վերայ հասելոց՝ կամայական քաջութեամբ տարեալ եւ պայծառացեալ, ծանաւթական եւ հանոյ լինէր Աստուծոյ եւ մարդկան:

Առեալ այնուհետեւ երանելոյն զհաւատացեալս իւր, դիմեալ իջանէր յանկարգ եւ յանդարման տեղիս Գողթան: Այլ եւ ընդ առաջ ելանէր նմա իշխանն Գողթան, այր երկիրաժ եւ աստուածաւէր, ըստ աշակերտաց հաւատոցն Քրիստոսի: Իսկ երանելոյն վաղվաղակի զաւետարանական արուեստն ի մէջ առեալ, ձեռն արկանէր զգաւառովն հանդերձ միամիտ սատարութեամբ իշխանին. գերեալ զամենեսեան ի հայրենեաց աւանդեցոց, եւ ի սատանայական դիւապաշտ սպասաւորութեանն՝ ի հնազանդութիւն Քրիստոսի մատուցանէր:

Եւ յորժամ ի նոսա զքանն կենաց սերմանեալ, յայտնի իսկ քնակչաց գաւառին՝ նշանք մեծամեծք երեւեին, կերպակերպ նմանութեամբ դիւացն փախստական լինելով, անկանէին ի կողմանս Մարաց: Նոյնպէս առաւել հոգ ի մտի արկանէր՝ զհամաշխարհականս սփոփելով. եւ առաւել յաղաւթս մշտնջենամուռնչս, եւ բազկատարած պաղատանս առ Աստուած, եւ արտասուս անդադարս. զմտաւ ածելով զառաքելականն, եւ ասէր հոգալով. "Տրտմութիւն է ինձ եւ անպակաս ցաւք սրտի իմոյ, վասն եղբարց իմոց եւ ազգականաց":

Իսկ իբրեւ ի վերայ հասեալ թէ չեն բաւական նշանագիրքն՝ ողջ ածել զսիրողորայս եւ զկապս հայերէն լեզույն, մանաւանդ զի եւ նշանագիրքն իսկ յայլոց դպրութեանց թաղեալք եւ յարուցեալք դիպեցան. յետ այնորիկ դարձեալ կրկին անգամ ի նոյն հոգս դառնային, եւ նմին ելս խնդրէին ժամանակս ինչ: Վասն որոյ առեալ երանելոյն Մաշթոցի դաս մի մանկաւոր իրամանաւ արքայի, եւ միաբանութեամբ սրբոյն Սահակայ, եւ հրաժարեալք ի միմեանց համբուրի սրբութեանն՝ խաղայր գնայր ի հինգերորդ ամի Վոսմշապետ յարքային Հայոց, եւ երթեալ հասանէր ի կողմանս Արամի՝ ի քաղաքս երկուց Ասորոց. որոց առաջինն Եղեսիա կոչի, եւ երկրորդն Ամիդ անուն: Ընդդէմ լինէր սուրբ եպիսկոպոսացն. որոց առաջնոյն Բարիլաս անուն եւ երկրորդին Ակակիոս. հանդերձ կղերականաւրն եւ իշխանաւրն քաղաքին պատահեալ, եւ բազում

մեծարանս ցուցեալ հասելոցն, ընդունէ՛՜ հոգաբարձութեամբ, ըստ Քրիստոսի անուանելոցն կարգի:

Իսկ աշակերտատերն վարդապետին՝ գտարեալսն ընդ իւր յերկուս բաժանեալ, գոմանս յատրի դպրութիւնն կարգէր, եւ գոմանս յունական դպրութիւնն՝ անտի ի Սամուսատական քաղաքն գումարէր, եւ նորա իւրովք հաւասարաւք զսովորականն առաջի եղեալ զաղաւթս եւ զտքնութիւնս եւ զպաղատանս արտասուալից, զխստամբերութիւնս, զհոգս զաշխարհահեծս, յիշելով զասացեալսն մարգարէին, եթէ՝ "Յորժամ հեծեծեսցես, յայնժամ կեցցես":

Եւ այնպէս բազում աշխատութեանց համբերեալ վասն իւրոյ ազգին բարեաց ինչ անան գտանելոյ: Որում պարգևէր իսկ վիճակ յամենաշնորհողէն Աստուծոյ. հայրական չափուն ծնեալ ծնունդս նորոգ եւ սքանչելի սուրբ աջովն իւրով, նշանագիրս հայերէն լեզուին: Եւ անդ վաղվաղակի նշանակեալ անուանեալ եւ կարգեալ, յաւրինէր սիդորայիւք եւ կապաւք: Եւ ապա հրաժարեալ յեպիսկոպոսացն սրբոց, հանդերձ աւգնականաւք իւրովք իջանէր ի քաղաքն Սամուսացոց, յորում մեծապատիւ իսկ յեպիսկոպոսէն եւ յեկեղեցոյն մեծարեալ լինէր: Եւ անդէն ի նմին քաղաքի գրիչ ոմն հելլենական դպրութեան Հոովանոս անուն գտեալ. որով զամենայն ընտրութիւնս նշանագրոյն՝ զնրբագոյնսն զկարնն եւ զերկայնն, զառանձինն եւ զկրկնաւորն, միանգամայն յաւրինեալ եւ յանկուցեալ, ի թարգմանութիւն դառնային հանդերձ արամբք երկուք, աշակերտաւքն իւրովք. որոյ առաջնոյն Յովանն անուն կոչէին, յեկեղեաց գաւառէն, եւ երկրորդին Յովսէփ անուն՝ ի Պաղանական տանէն: Եւ եղեալ սկիզբն նախ յԱռակացն Սողոմոնի, որ ի սկզբանն իսկ ծանաւթս իմաստութեանն ընծայեցուցանէ լինել, ասելով եթէ "Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ": Որ եւ գրեցաւ ձեռամբն այնորիկ գրչի. հանդերձ ուսուցանելով մանկունս գրիչս նմին դպրութեան:

Յետ այնորիկ ուշ եղեալ երկոցունց երանելեացն՝ զիւրեանց ազգին զդպրութիւն անուել յարգել եւ դիւրացուցանել, ձեռն ի գործ արկանէր ի թարգմանել եւ ի գրել մեծն Խաահակ՝ ըստ յառաջագոյն սովորութեանն: Որոց դարձեալ դէպ լինէր եղբարս երկուս յաշակերտացն՝ յուղարկել ի կողմանս Աստրոց ի քաղաքն Եդեսացոց, զՅովսէփ, զոր ի վերոյն յիշեցաք, եւ երկրորդն Եզնիկ անուն՝ յԱյրարատեան գաւառէն ի Կողբ գեղջէ, զի յԱսորական բարբառոյն՝ զնոցին հարցն սրբոց զաւանդութիւնս, Հայերէն գրեալս դարձուցեն:

Իսկ թարգմանչացն հասեալ՝ ուր առաքեցանն, եւ կատարեալ գիրամանսն, եւ առ պատուկան հարսն առաքեալ, անցեալ զնային ի կողմանս Յունաց. ուր եւ ուսեալք եւ տեղեկացեալք, թարգմանիչս կարգէին ըստ Հելլենական լեզուին:

Ապա յետ ժամանակի ինչ ընդ մէջ անցելոյ՝ դէպ լինէր ոմանց եղբարց ի Հայաստան աշխարհէս, դիմել իջանել ի կողմանս Յունաց, որ եւ Ղեւոնդէս առաջնոյն անուն էր, եւ երկրորդին Կորիւնս, եւ մատուցեալ յարէին յեզնիկն, իբրեւ առ ընտանեգոյն սննդակից՝ ի Կոստանդինական քաղաքին, եւ անդ միաբանութեամբ հոգեւոր պիտոյիցն՝ զԽնդիրն վճարէին: Որոյ յետ այնորիկ հաստատուն արիմակաւք աստուածատուր գրոցն, եւ բազում շնորհագիր հարց յետ այնր աւանդութեամբք, եւ Նիկիական եւ Եփեսոսական կանոնաւք գային երեւելով աշխարհին Հայոց, եւ առաջի դնէին հարցն գրերեալ կտակարանսն եկեղեցոյ սրբոյ:

Է43Ե: Sasanian oppression in Armenia (from ch. 2)

Եւ յայս ամենայնի վերայ այլ եւս չարութիւն խորամանկեաց: Զմի ոմն ի հաւատարիմ ծառայիցն իւրոց ի գործ առաքէր յերկիրն Հայոց՝ որում անունն էր Դենշապուհ. որ եկեալ հասեալ հրամանաւ արքունի, գողոյն քերեալ զմեծ Քազաւորին, եւ խաղաղասէր կեղծաւորութեամբ աշխարհագիր առնելով ամենայն երկիրն Հայոց ի թողութիւն հարկաց եւ ի թեթեւութիւն ծանրութեան այրեւծիոյն: Թեպէտ եւ ի վերին երեսս կեղծաւորէր, այլ ի ներքոյ խորհուրդք չարագոյն ցուցանէին:

Առաջին, զազատութիւն եկեղեցւոյ արկանէր ի ծառայութիւն:

Երկրորդ, միայնակեաց քրիստոնեայք որ բնակեալ էին ի վանորայս, ընդ նովին աշխարհագրով արկ:

Երրորդ, զհարկ աշխարհին առանել ծանրացոյց:

Չորրորդ, զնախարարեանն քանսարկութեամբ արկ ընդ միմիեանս, եւ յամենայն տան արար խոռվութիւն:

Եւ զայս ամենայն առնէր՝ զի թերեւս զմիաբանութիւնն քակտեսցէ, եւ զուխտն եկեղեցւոյն ցրուեսցէ, եւ զմիայնակեացսն փախուսցէ, եւ զշինականսն վատնեսցէ. եւ առ յոյժ աղքատութեանն՝ ակամայ դիմեսցեն յարեւս մոգուց:

Եւ եւս չարագոյն հինգերորդն. քանզի որ հազարապետն էր աշխարհին՝ իրրեւ զհայր վերակացու համարեալ էր աշխարհականացն քրիստոնէից. գրգռեաց յարոյց զամբաստանութիւն ի վերայ նորա, եւ հանեալ զնա ի գործոյն՝ փոխանակ նորա պարսիկ ած յաշխարհն, եւ մեւս եւս մոգպետ դատաւոր աշխարհին, զի զեկեղեցւոյ փառս աղաւաղեսցեն:

Բայց սակայն թեպէտ եւ ամենայն գործքս այս դժնեայ էին, չեւ էր ուրուք ձեռն արկեալ յայտնի յեկեղեցիս. վասն այնորիկ եւ ոչ ոք ընդդիմացաւ նմա, թեպէտ եւ էր ծանրութիւն հարկացն: Քանզի ուստի արժան էր առնուլ հարիւր դահեկան, նոյնչափ կրկնէին եւ առնուին. սոյնպէս եւ եպիսկոպոսաց եւ երիցանց դնէին, ոչ միայն շինաց՝ այլ եւ աւերակաց: Նա բնաւ հվ իսկ կարէ պատմել վասն ծանրութեան մտից եւ սակից, բաժից եւ հասից, լերանց եւ դաշտաց եւ մայրեաց: Ոչ ըստ արքունի արժանաւորութեանն առնուին, այլ հիմարար յափշտակելով, մինչեւ ինքեանք իսկ մեծապէս զարմանային՝ թէ ուստի այս ամենայն գանձ ելանէ՝ զի՛նքդ շէն կայցէ աշխարհն Հայաստանեայց:

Եւ իրրեւ տեսին՝ թէ այսու ամենայնի չկարացան ձանձրացուցանել, յայնժամ յայտնապէս հրաման հտուն մոգաց եւ մոգպետաց նամակ մի գրել ըստ ձախողակի դեմին իւրեանց. եւ է պատմէն նամակին այս.

“ՄԻՀՐՆԵՐՍԵՀ ՎՋՈՒՐԿ, հրամանատար Երան եւ Աներան, Հայոց մեծաց ողոյն շատ”.

Դուք գիտասցիք, ամենայն մարդ՝ որ բնակեալ է ի ներքոյ երկնի, եւ ոչ ունի զարեւս դեմի մագդեզն, նա խուլ է եւ կոյր, եւ ի դիւաց Հարամանոյ խարեալ:

Քանզի մինչ չաւ էին երկինք եւ երկիր, Զրուան մեծն աստուած յաշտ առնէր զհազար ամ՝ եւ ասէր. “Թերեւս լիցի իմ որդի Որմիզդ անուն, արասցէ զերկին եւ զերկիր”: Եւ յոացաւ երկու յորովայնի. մի վասն յաշտ առնելոյ՝ եւ զմեւսն եւս ի թերեւսն ասելոյ: Իրրեւ գիտաց, եթէ երկու են յորովայնիս, “Որ վաղ եկեսցէ, ասէ, նմա տաց զթազաւորութիւնս”:

Իսկ որ էր ի թերահաւատութենէն յոացեալ՝ պատահաց գորովայնն եւ կլ ի դուրս: Ասէ ցնա Զրուան. “Ո՞վ ես դու”: Ասէ. “Որդին քո եմ Որմիզդ”: Ասէ ցնա Զրուան. “Իմ որդին լուսաւոր է եւ անուշահոտ, դու խաւարային ես եւ չարասէր”:

Եւ իբրեւ կարի դառնապէս ելաց, ետ ցնա զքագաւորութիւնն հազար ամ:

Իբրեւ ծնաւ զմեւս եւս որդի, անուանեաց զնա Որմիզդ. եհան զքագաւորութիւն յԱրեմնէ, եւ ետ ցնորմիզդն, եւ ասէ ցնա. "Յայժմ ես քեզ յաշտ արարի, արդ դու ինձ արա": Եւ Որմիզդ արար զերկինս եւ զարկիր. իսկ Արեմն ընդդէմ չար գործեաց:

Եւ այսպէս բաժանին արարածքս. երեշտակք՝ Որմիզդի են, իսկ դեւքն Արեմնոյն, եւ ամենայն բարիք որ յերկնից եւ այսր լինի՝ զՈրմիզդի են, եւ ամենայն վնասք որ անտի եւ այսր գործին՝ զայն Արեմն արար: Սոյնպէս յերկինս որ ինչ բարի է՝ զայն Որմիզդն արար, եւ որ ոչն է բարի՝ զայն Արեմն արար. որպէս զմարդ՝ Որմիզդ արար. եւ զախտս եւ զհիւանդութիւնս եւ զմահ՝ Արեմն արար: Եւ ամենայն թշուառութիւնք եւ պատահարք որ լինին, եւ պատերազմունք դառնութեան, չարին մասին արարածք են. իսկ յաշողութիւն եւ տէրութիւնք եւ փառք եւ պատիւք եւ առողջութիւնք մարմնոց, գեղեցկութիւնք դիմաց եւ նարտարութիւնք բանից եւ երկայնակեցութիւնք ամաց, այդ ի բարւոյն առնուն զգոյացութիւն. եւ ամենայն որ ոչ այդպէս է՝ ի նա չարի մասն խառնեալ է:

Եւ ամենայն մարդիկ մոլորեալ են որ ասեն՝ եթէ "Չմահ Աստուած արար, եւ չար եւ բարի ի նմանէ լինին": Մանաւանդ որպէս քրիստոնեայք ասեն՝ թէ "Աստուած նախանձոտ է. վասն թգի միոյ ուտելոյ ի ծառոյն՝ Աստուած զմահ արար, եւ զմարդն արկ ընդ այնու պատուհասի": Ջայդպիսի նախանձ եւ ոչ մարդ առ մարդ ունի, թող թէ Աստուած առ մարդիկ. զի որ զայս ասէ՝ նա խուլ է եւ կոյր, եւ ի դիւաց Հարամանոյ խաբեալ:

Դարձեալ մեւս եւս այլ մոլորութիւն. "Աստուած որ զերկինս եւ զերկիր արար՝ եկն, ասեն, եւ ի կնոջէ ումեմնէ ծնա՝ որում անուն էր Մարիամ, եւ առն նորա Յովսէփ". այլ ճշմարտութեամբ՝ Բանբուրակայ ուրումն եղեալ նա որդի յանկարգ խառնակութենէ: Եւ զհետ այսպիսի մարդոյ մոլորեալ են քազումք:

Եթէ աշխարհն Հոռոմոց առ յոյժ յիմարութեան տգիտարար մոլորեալ են եւ զրկեալ ի կատարեալ դեմէս մերմէ, յանձանց պայմանն զվնասն իւրեանց. դուք եւս ընդէր զհետ նոցա մոլորութեանն ցնորիք: Այլ գոր արեւնս տէրս ձեր ունի՝ զնոյն եւ դուք կալարուք. մանաւանդ զի եւ առաջի Աստուծոյ վասն ձեր համարս ունիմք տալ:

Մի հաւատայք առաջնորդացն ձերոց՝ գոր Նածրացիսոյ անուանէք. քանզի յոյժ են խաբեայք. գոր բանիւք ուսուցանեն՝ գործով ոչ առնուն յանձն: "Միս ուտել, ասեն, ոչ են մեղք", եւ ինքեանք ուտել ոչ կամին. "Կին առնել արժան է", բայց ինքեանք եւ հայել ի նա ոչ կամին. "Կարասի որ ժողովէ, ասեն, մեղք են յոյժ", բայց զաղքատութիւն առաւել քան զյոյժ գովեն: Յարգեն զթշուառութիւն, եւ պարսաւեն զյաշողուածս. ծաղր առնեն զանուն բախտի, եւ զփառաւորութիւն յոյժ այսանեն. սիրեն զանշքութիւն հանդերձից, եւ յարգեն զանարգս քան զպատուականս. գովեն զմահ՝ եւ պարսաւեն զկեանս. անարգեն զծնունդս մարդոյ, եւ գովեն զանորդութիւն: Եւ եթէ լսէք դոցա եւ ի կանայս ոչ մերձեանայք, աշխարհիդ վախճան վաղվաղակի հասանէ:

Այլ եւ ոչ կամեցայ զամենայն ըստ մասանց ընդ գրով արկանել առ ձեզ. զի քազում այլ ինչ է գոր խաւսին դոքա: Որ չարագոյն եւս է քան գոր գրեցաքդ, զԱստուած ի խաչ ելեալ ի մարդկանէ քարոզեն, եւ զնոյն մեռեալ եւ թաղեալ, եւ ապա յարուցեալ եւ վերացեալ յերկինս: Ոչ ահա ձեզէն իսկ արժան էր անդէն դատաստան առնել վասն այդպիսի անարժան ուսմանց: Դեւք որ չարք են՝ ոչ ըմբռնին եւ տանջին ի մարդկանէ, թող թէ Աստուած արարիչ ամենայն արարածոց. գոր ձեզ ամաւթ է ասել, եւ մեզ կարի անհաւատալի բանք:

Արդ երկու իրք կան առաջի ձեր. կամ արարէք քան առ քան նամակիս պատասխանի, եւ կամ արիք ի Դուռն եկայք, եւ յանդիման լերուք մեծի հրապարակին:

Movsēs Xorenac'i: The invasion of the Alans and the marriage of Ariashēs and Satinik (II 50)

Ձայսու ժամանակաւ միաբանեալ Ալանք լեռնականաւքն ամենայնիւ, յինքեանս արկանելով եւ զկէս վրաց աշխարհին, մեծաւ ամբոխիւ տարածեալ ընդ աշխարհս մեր: Ժողով է եւ Արտաշէս զհարոյ զարացն բազմութիւն, եւ լինի պատերազմ ի մէջ երկրիս երկոցունց ազգացն քաջաց եւ աղեղնաւորաց: Սակաւ ինչ տեղի տայ ազգ Ալանաց, եւ գնացեալ անցանէ ընդ գետն մեծ կուր, եւ քանակի առ եզերք գետոյն ի հիւսիսոյ, եւ հասեալ Արտաշիսի քանակի ի հարաւոյ, եւ գետն ընդ մէջ նոցա:

Քայց քանզի զորդի Ալանաց արքային ձերբակալ արարեալ զարացն Հայոց ածեն առ Արտաշէս, զխաղաղութիւն խնդրէր արքայն Ալանաց, տալ Արտաշիսի զինչ եւ խնդրեսցէ. եւ երդմունս եւ դաշինս ասէր հաստատել մշտնջենաւորս, որպէս զի մի եւս մանկունք Ալանաց ասպատակաւ հինից ելցեն յաշխարհն Հայոց: Եւ ի շանուլ յանձն Արտաշիսի առ ի տալ զպատանին, գայ բոյր պատանույն յափն գետոյն ի դարաւանդ մի մեծ, եւ ի ձեռն թարգմանչաց ձայնէ ի քանակն Արտաշիսի. Քեզ ասեմ, այր քաջ Արտաշէս, որ յաղթեցեր քաջ ազգին Ալանաց. եկ հաւանեաց աչագեղոյ դստերս Ալանաց՝ տալ զպատանիդ. զի վասն միոյ քինու ոչ է արեւն դիւցազանց զայլոց դիւցազանց զարմից քառնալ զկենդանութիւն, կամ ծառայեցուցանելով եւ ի ստրկաց կարգի պահել, եւ թշնամութիւն յաւիտենական ի մէջ երկոցունց ազգաց քաջաց հաստատել: Եւ լուեալ Արտաշիսի զայսպիսի իմաստուն քանս, գնաց յեզր գետոյն. եւ տեսեալ զկոյսն գեղեցիկ, եւ լուեալ ի նմանէ քանս իմաստութեան, ցանկացաւ կուսիւն: Եւ կոչեցեալ զդայեակն իւր Սմբատ, յայտնէ նմա զկամս սրտի իւրոյ, առնուլ զարիորդն ի կնութիւն իւր, եւ դաշինս եւ ուխտս հաստատել ընդ ազգի քաջացն, եւ զպատանին արձակել ի խաղաղութիւն: Եւ հանոյ թուեցեալ Սմբատայ, առ արքայն Ալանաց յղէ՝ տալ զտիկիւն արիորդն Ալանաց զՍաթիւնիկ ի կնութիւն Արտաշիսի: Եւ ասէ արքայն Ալանաց. եւ ուստի տացէ քաջն Արտաշէս հազարս ի հազարաց եւ քերս ի քիրոց ընդ քաջագոյ կոյս արիորդիս Ալանաց:

Ձայս տեղի առասպելարանելով վիպասանքն յերգելն իւրեանց ասեն. Հեծաւ արի արքայն Արտաշէս ի սեան գեղեցիկ, եւ հանեալ զոսկեաւոյ շիկափոկ պարանն, եւ անցեալ որպէս զարծուի սրաթեւ ընդ գետն, եւ ձգեալ զոսկեաւոյ շիկափոկ պարանն՝ ընկեց ի մէջք արիորդին Ալանաց, եւ շատ ցաւեցոյց զմէջք փափուկ արիորդին, արագ հասուցանելով ի քանակն իւր: Որ եւ նշմարտութեամբ ունի այսպէս: Քանզի պատուեալ է առ Ալանս մորթ կարմիր, լայքա շատ եւ ոսկի քազում տուեալ ի վարձանս, առնու գտիկիւն արիորդն Սաթիւնիկ: Այս է ոսկեաւոյ շիկափոկ պարանն: Դոյնպէս զհարսանեաց առասպելեալ երգեն, այսպէս ասելով. Տեղ ոսկի տեղայր ի փեսայութեանն Արտաշիսի, տեղայր մարգարիտ ի հարսնութեան Սաթիւնկանն: Քանզի սովորութիւն իսկ էր թագաւորաց մերոց, փեսայութեամբ ի դուռն տաճարին հասանել՝ դահեկանս ճապաղել իրքեւ զհիւպատեանն հռովմայեցոց. սապէս եւ թագուհեացն յառագաստին՝ մարգարիտ: Այս է նշմարտութիւն քանիցս:

Սա առաջին եղեալ ի կանանց Արտաշիսի՝ ծնանի նմա զԱրտաւազդ եւ այլս քազումս, զորս ոչ կարեւոր համարեցաք այժմ անուամբ թուել. քայց զկնիսն յորժամ ի գործ ինչ հասանիցեմք:

Nunē and the conversion of Georgia (II 86)

Կին ոմն, անուն Նունէ, յընկերաց սրբոց Հոփսիսիմեանցն ի ցրուելոցն, փախստեամբ հասեալ յաշխարհն Վրաց ի Մծիփթայ, ի նոցա քաղաքն նախագահ, յոյժ նզնութեամբ ստացեալ շնորհս բժշկութեան, որով եւ զբազում ակտաժեսսս բժշկեալ, եւ գլխովին զկին Միիրանայ առաջնորդին Վրաց: Վասն որոյ հարցեալ զնա Միիրանայ, եթէ որով զարութեամբ առնես զայս սքանչելիս, ուսաւ զքարոզութիւն աւետարանին Քրիստոսի. եւ ակործելով լուեալ, պատմեաց իւրոց նախարարացն հանդերձ գովեստի: Եւ իսկոյն եհաս ի նա լուր սքանչելեացն, որ եղեն ի Հայս ի թագաւորն եւ ի նախարարն, եւ զընկերացն երանելոյն Նունեայ. ընդ որ հիացեալ, զրուցեաց երանելոյն Նունեայ, որով եւ ստուգագոյն եւս տեղեկացաւ զամենայն ոմով:

Եւ եղև ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ելանել Միիրանայ յորսս. մոլորեցաւ ի դժուարս լեբանց խաւարեալ աւոյով, ալ ոչ տեսանելեալք, ըստ այնմ՝ թէ կոչէ զմէզ բարբառով, եւ դարձեալ՝ թէ գտի ի գիշեր մթացուցանէ: Այսպիսի խաւարաւ ըմբռնեալ Միիրան, որ եղև նմա առիթ մշտնջենաւոր լուսոյն. քանզի զարհուրեալ, յիշեաց զոր լուաւ վասն Տրդատայ, եթէ կամեցաւ նանապարհորդել յորս, հասին նմա հարուածք ի Տեառնէ. զոր համարեցաւ՝ թէ եւ նմա այնպիսի ինչ դիպելոց է: Եւ երկիւղի մեծաւ պաշարեալ, խնդրեաց աղաւթիւք լուսաւորիլ աւոյն եւ դառնալ խաղաղութեամբ, պաշտել զԱստուածն Նունէի խոստանայր, որում հանդիպեալ, կատարեաց զասացեալսն:

Իսկ երանելոյն Նունէի խնդրեալ արս հաւատարիմս, յեաց առ սուրբն Գրիգոր, եթէ զինչ հրամայեցէ նմա գործել այնուհետեւ. քանզի յաւժարութեամբ ընկալան Վիրք զքարոզութիւն աւետարանին: Եւ հրաման ընդունի՝ կործանել զկուռսն, որպէս ինքն արար, եւ կանգնել զպատուական նշան խաչին մինչեւ ցար տալոյ Տեառն հովիւ յառաջնորդութիւն նոցա: Եւ իսկոյն կործանեաց զամպրոպային պատկերն Արամազդայ. որ կայր մեկուսի ի քաղաքէն գետոյն հզարի ընդ

մէջ անցանելով. զոր սովոր էին երկրպագել այգուն այգուն ի տանեաց իւրաքանչիւր, զի հանդէպ նոցա երեւեր, իսկ եթէ ոք զոնել կամէր, անցեալ ընդ գետն առաջի մեհենիցն զոներ:

Բայց ի վերայ նոցա յարեան նախարարք քաղաքին, եթէ զնվ արդեւք փոխանակ կոոցն երկրպագեմք. ուսան՝ եթէ նշանի խաչին Քրիստոսի. զոր արարեալ կանգնեցին ի վերայ վայելուչ քլրոյն յարեւելից կողմանէ քաղաքին, մեկուսի բաժանեալ եւ նա փոքրագոյն գետով: Եւ երկրպագեցին ամենայն բազմութիւնն ընդ առաւաւտն նոյնպէս ի տանեաց իւրաքանչիւր: Բայց յորժամ ելեալ ի քլուրն տեսին փայտ կոփեալ՝ ոչ մարտարաց ինչ գործ, յունվք քան զսակաւս արհամարհեցին, իբր թէ այնպիսեաւ լի իցէ ամենայն անտան նոցա. եւ թողեալ ի քաց գնացին: Իսկ քարեքարին Աստուծոյ նայեցեալ ի գայթակորութիւն նոցա, առաքեաց յերկնից սիւն ամպոյ, եւ լցաւ լեառնն բուրմամբ անուշահոտութեամբ. եւ ձայն բազմութեան սաղմոսերգուաց լսելի եղև քաղցր յոյժ եւ ծագեաց լոյս տպաւորութեամբ խաչի ըստ ձեւոյ եւ չափոյ փայտեղինին, եւ կալով ի վերայ նորա հանդերձ երկոտասան աստեղաւք. յոր ամենեցուն հաւատացեալ, երկրպագեցին նմա: Եւ յայնմ հետէ զարութիւնք բժշկութեան կատարէին ի նմանէ:

Իսկ երանելին Նունէ ել զնաց աշակերտել զայլ եւս գաւառսն Վրաց յանապակ լեզուէն, շրջելով անպաճուճարար եւ առանց աւելորդաց, աւտարացեալ յաշխարհէ եւ որ ի սմա. կամ թէ նշմարագոյն ասել՝ ի խաչ ելեալ, ի կրթութիւն մահու զկեանսն առնելով, քանի վկայ քանին Աստուծոյ, եւ յաւժարութեամբն իւրով՝ որպէս արեամբ պսակեալ: Ջոր համարձակիմք ասել, Առաքելուհի եղեալ, քարոզեաց ի կղարջաց սկսեալ առ դոամբք Ալանաց եւ կասրից մինչեւ ի սահմանս Մասքթաց, որպէս ուսուցանէ քեզ Ազաթանգեղոս: Բայց մեք դարձցուք անդրէն ի պատմութիւն Տրդատայ յարձակմանն ի Պարսս:

P'awstos Buzandac'i: The apostasy of Meruzan Arcruni (Book IV, 23)

Յայնմ ժամանակի ապստամբեաց յարքայէն Հայոց մի ոմն ի նախարարաց մեծամեծացն, Մերութան անուն Արծրունի. եւ չոգաւ եկաց առաջի թագաւորին Պարսից Շապիոյ, եւ դնէր ընդ նմա ուխտ երդմամբ, զի յաիտեան ծառայ լիցի նմա: Նախ ուրացաւ ի կենացն իւրոց՝ զոր յԱստուածն ունէր. զի եթող զաւրէնս քրիստոնէութեան, եւ խոստովան եղիւ վասն անձին իւրոյ՝ թէ չեմ քրիստոնեայ. եւ կալաւ զաւրէնս մագդեգանցն, աշխնքն զմոգուցն. եպագ երկիր արեգական եւ կրակի, եւ խոստովան եղիւ՝ թէ աստուածք այն են՝ զոր թագաւորն Պարսից պաշտէ: Են ուխտ ընդ Շապիոյ արքային Պարսից յայնմ հետէ. թէ իցէ եւ կարասցէ յաղթել Շապուհ Հայոց, եւ ունել զաշխարհն, եւ ինձ դարձ լիցի յիմ աշխարհն եւ յիմ տունն, նախ ես՝ ասէ՝ շինեցից ատրուշան յիմում տանն սեպհականին, այս ինքն տուն կրակին պաշտելոյ: Եւ կեանս եւ մահ դնէր ընդ նոսա, խոստացեալ քանիւք եւ արդեամբք: Եւ զգաւրսն Պարսից պատրաստէին առաւել եւս քան զառաջինն, եւ առաջնորդ ունէին զչարագործն Մերութանն, ասպատակել յաշխարհն Հայոց: Յանկարծաւրէն այրացաւեր գերկիրն Հայոց աննէին առաջնորդ Մերութանաւ. զարս տային ի կոխումն փղաց, եւ զկանայս ընդ ցից սայլից հանէին. առնուին կոտորէին զամենայն քնակիչսն վերնագաւառացն Հայոց:

Մինչ դեռ թագաւորն Արշակ ի կողմանս ստորին գաւառացն յԱնգեղ տանն էր յուտեստ, զմիջնաշխարհն քանդեալ քրեալ զարքն Պարսից ասպականէին: Ապա զարածողով լինէր վասակ զարավարն Հայոց, եւ որ հասին ի ժամանակի անդ ի ձեռն նորա տասն հազար հեծեալ ընդիր ընդիր եւ քաջ այրեւծի, կազմ զինու եւ քազում պատրաստութեամբ, եւ հանդերձ նոքաւք խաղայր, ի կիրթ ձգեալ հասանէր զաւրացն Պարսից: Իսկ իրրեւ զգացին զարավարքն զաւրաց թագաւորին Պարսից՝ եթէ զարածողով է ի վերայ նոցա զարավարն Հայոց վասակ, զմնացորդս աշխարհին գերփեցին գերեցին առին եւ փախեան յաշխարհն իւրեանց ցեպով տագնապաւ: Ապա զհետ կրթէր վասակ Մամիկոնեան, եւ երթայր հասանէր նոցա.

չուէին ի սահմանս Ատրպատականին: Իսկ զարքն թագաւորին Պարսից բողին զգերին, եւ փախստական լինէին հանդերձ Մերութանան: Եւ թափէր անչափ եւ անթիւ զամենայն զանեալ ի գերութիւնն, եւ դառնային խաղաղութեամբ առ թագաւորն Արշակ:

King Šapuh questions Aršak (Book IV, 54)

Ապա կոչեաց թագաւորն Պարսից Շապուհ զգիրքսն եւ գաստեղագէտսն եւ զբաւդեայսն. խաւսէր ընդ նոսա եւ ասէր՝ եթէ ես քազում անգամ կամեցայ սիրել զԱրշակ արքայ Հայոց, եւ նա համակ անարգեաց զիս: Եւ եղի ընդ նմա ուխտ խաղաղութեան, եւ երդուաւ ինձ յիրեանց արեւնս քրիստոնէութեանն ի գլխաւորութիւն այնմ՝ զոր աւետարանն կոչեն. նախ այն երդմանն ստեաց: Եւ նմա թիր բարիս խորհեցայ որպէս հայր որդոյ կատարել նմա, եւ նա ինձ չար ընդ բարոյ հատոյց: Իսկ եւ կոչեցի զերիցունս եկեղեցւոյն Տիսիոնի քաղաքի, եւ կարծեցի թէ նոքա նենգութեամբ ինչ ետուն նմա զերդումն եւ ետուն ինձ ստել: Եւ պատուհասեալ զնոսա որպէս զմահապարտս, իսկ ասաց ցիս Մարի երեց գլխաւորն նոցա, ասէին՝ թէ մեք արդարութեամբ տուաք նմա զերդումն. բայց եթէ նա ստեաց, նոյն աւետարանն ածէ զնա առ ոտս ձեր: Եւ եւ նոցա ոչ լուայ, եւ ետու հրաման եւթանասուն զնոսա ի մի գուր փողոտել, եւ զուսումնակիցս նոցա հանել ընդ սուր: Զաւետարանն՝ յոր երդուաւ Արշակ արքայ, կապեցի շղթայիւք, եւ կայ ի գանձի իմում: Բայց բանքն Մարեայ երիցոյ ուշ եղեն ինձ. եւ յիշեցի զի ասէր՝ թէ մի սպանաներ զմեզ, այլ եւ գիտեմ՝ զի նոյն աւետարանն ածէ զԱրշակ արքայ ի ծունկս քո: Ահաւասիկ քանք արդարութեամբ կատարեցան, զոր ասէրն: Բայց Արշակ արքայ Հայոց այս երեսուն ամ է Արեաց՝ զի ետուն ընդ նմա նակատս, եւ յաղթել եւ ոչ մի ամ կարացաք. եւ ելեալ է եկեալ ոտիւք իւրովք: Բայց թէ գիտէի՝ թէ յայսմ հետ կայցէ յուխտին իմում եւ ի հնազանդութեան բարեաւ ուխտի, մեծապէս մեծարանաւք արձակէի զնա խաղաղութեամբ յիւր աշխարհն:

Իսկ քաղեայքն ետուն նմա պատասխանի եւ ասեն. Թող մեզ այսաւր, եւ վաղիւն պատասխանի արացուք քեզ: Իսկ ի վաղիւ անդր ժողովեցան եկին ամենայն քաղեայքն եւ աստեղագէտքն, եւ ասեն ցարքայն. Այժմ զի եկեալ է առ քեզ թագաւորն Հայոց Արշակ, զիմրդ խաւսի ընդ քեզ, կամ զինչ ձայն ածէ, կամ զիմրդ ունի զանձն: Ասէ արքայն. Իբրեւ զմի ի

ծառայիցն իմոց համարի զինքն, հող ոտից իմոց ջանայ լինել: Ասեն նոքա. Առ արա զոր ասեմքս քեզ. պահեա դու զնոսա աստեն, եւ առաքեա դու դեսպանս յերկիրն Հայոց, եւ տուր բերել անտի հող ի սահմանացն Հայոց իբրեւ բեռինս երկուս, եւ կահոյր մի ջուր: Եւ հրաման տացես հարկանել զկէս խորանի յատակ ի բերեալ հողոյն Հայոց. եւ աոցես քեզէն զճեռանէ արքային Հայոց Արշակայ, եւ տարցես նախ յայն տեղ՝ որ բնակ իսկ իցէ հողն. եւ հարցցես ցնա բանս: Եւ դարձեալ աոցես դու զճեռանէ նորա, եւ տարցես ի հայ յատակսն ի հարեալ հողոյն. եւ լուիցես դու բանս ի նմանէ, եւ ապա գիտասցես դու՝ եթէ կնյ յուխտի քո եւ պահէ զդաշինս քո թէ ոչ՝ յետ արձակելոյ քո զնա ի Հայս: Ապա թէ ի վերայ հայ հողոյն խիստ ինչ բարբառեացի, գիտասցիր՝ զի որ արքա հասանէ յերկիրն Հայոց, զնոյն ձայն ածէ ընդ քեզ, եւ զնոյն պատերազմ նորոգէ ընդ քեզ, զնոյն նակատս եւ զնոյն թշնամութիւն յուզէ:

Ապա թագաւորն Պարսից, քանզի զայս լուեալ ի քաղեայքն, տանիկ ուղտուք արձակէ ի Հայս արս գեղոյն եւ զջրոյ, զի եկեացեն բերքեն նմա զհմայսն: Եւ ընդ սակաւ աւուրս եկին բերին զայն ինչ, զորմէ յեացն: Ապա հրաման տայր թագաւորն Շապուհ՝ զկէս յատակին իւրոյ խորանին հարկանել ի բերեալ հողոյն Հայոց, եւ զջուրն ցանել ի վերայ նորա, եւ զկէսն ի նոյն հողն զիւրոյ բնակութեան երկրին թողուլ: Եւ ետ ածել զԱրշակ արքայ Հայոց զառաջեւ իւրով, եւ զայլ մարդիկն ի բաց հրամայեաց կացուցանել. եւ զճեռանէ առեալ շրջեր նեմելով:

Եւ երթեւեկս առեալ ընդ խարանն, ասէ ցնա, յորժամ ի պարսիկ ի հողոյն ի վերայ նեմէին թէ՛ Ընդէր եղեր իմ թշնամի, Արշակ արքայ Հայոց. զի ես որպէս որդի սիրեցի զքեզ, եւ կամեցայ տալ զքեզ զգուստր իմ ի կնութիւն, եւ որդի ինձ առնել զքեզ. իսկ դու խստացար ընդ իս, եւ քովք կամաւք՝ առանց իմոց կամաց՝ եղեր ընդ իս թշնամի. եւ այս լի երեսուն ամ է՝ զի պատերազմեցար ընդ իս:

Ասէ Արշակ արքայ, թէ Մեղայ քեզ եւ յանցեայ. զի ես եկի եւ կոտորեցի, եւ յաղթեցի թշնամեաց քոց. եւ ակն ունէի ի քեմ

պարզեւ կենաց, եւ թշնամիք իմ հրապուրեցին զիս, եւ արկին երկխորոկս ի բէն, եւ փախուցին ի բէն: Եւ երդումն իմ, զոր երդուայ բեզ, յառաջ ած զիս. եւ եկի աւսիկ առաջի բո: Եւ աւսիկ ծառայ բո ի ձեռս բո կամ. զինչ եւ պէտք է բեզ արա զիս, զինչ եւ կամ իցէ. սպան զիս, զի եւ ծառայ բո առ բեզ կարի յանցաւոր եմ, մահապարտ եմ:

Իսկ Շապուհ արքայ առեալ զձեռանէ նորա, շրջեր նեմելով, ի չքմեղս առեալ զնա ածեր ի հայկոզմն ի հողն հարեալ յատակն: Իսկ իբրեւ յայն տեղի հասանէր, եւ զհայ գեղոն կոխէր, մեծամեծս ըմբոստացեալ հպարտացեալ՝ այլ ձայն շրջեր. սկսանէր խաւսել եւ սսել. Ի բաց կաց յինէն, ծառայ չարագործ տիրացեալ տերանցն բոց. այլ ոչ թողից զբեզ եւ որդւոց բոց զվրէժ նախնեաց իմոց, եւ զմահն Արտեւանայ արքային: Ջի այժմիկ ձեր ծառայից զմեր տերանց ձերոց զբարձ կալեալ է. բայց ոչ թողից, եթէ ոչ տեղիդ մեր առ մեզ եկեացէ:

Իսկ դարձեալ առնոյր զձեռանէ, դարձեալ տանէր յայն հող Պարսից. ապա աշխարէր զասացեալսն, խոնարհէր բունն հարկանէր զոտից նորա, մեծապէս ապաշխարելով զղջմամբ զասացեալ քանն: Իսկ յորժամ առեալ զձեռանէ զնա տանել ի հայ հողն, եւս խստագոյն քան զառաջինսն բարբառէր. իսկ դարձեալ միւսանգամ հանէր յայնմ հողոյն, բախիւք յապաշխարութիւն դառնայր: Յայգուէ մինչեւ երեկոյն այնպէս շատ փորձ փորձեաց զնա. զի իբրեւ ի վերայ հարեալ հողոյն տանէր, խստացեալ ամբարտաւանէր. իսկ ի վերայ բուն գետնոյն յատակին՝ եւ կայր, ի զղումն դառնայր:

Իսկ իբրեւ երեկոյ եղեւ ժամ ընթրեաց թագաւորին Պարսից, քանզի սովորութիւն էր Հայոց թագաւորին թագական անդէն ընդ նմին առ նմա ի նորին տախտին արկանել թագականն, արեւնք էին՝ զի թագաւորն Պարսից եւ թագաւորն Հայոց ի միում տախտի թագմէին ի միում գահուս: Իսկ այն ար նախ զտող թագականացն թագաւորացն, որ անդն էին, զամենեցունց կարգեցին. հուսկ յետոյ զկնի ամենեցունց ի ներքոյ բոլորին զԱրշակայ թագականն առնէին, ուր զհայ հողն

յատակն հարեալ էր: Նախ ամենեքեան իբրեւ թագական յիրաքանչիւր չափու, յետոյ ածէին թագականացն զարքայն Արշակ: Արդ եկաց թագակալ ուռուցեալ վայր մի. իսկ յոտն եկաց, ասէ ցթագաւորն Շապուհ. Իմ այդ տեղի ուր դուդ ես թագակալ. յոտն կաց այդի, թող եւ այդր թագակացց, զի տեղի ազգի մերոյ այդ լեալ է. ապա եթէ յաշխարհն իմ հասից, մեծամեծ վրէժս խնդրեցից ի բէն:

Ապա տայր հրաման Շապուհ արքայ Պարսից՝ քերել շրթայս եւ արկանել ի պարանոցն Արշակայ եւ յոտս եւ ի ձեռս նորա երկաթս, եւ խաղացուցանել զնա ի յԱնդաբլն զոր Անուշ քերդն կոչեն, եւ պնդեալ զնա մինչեւ անդէն մեռցի: Եւ եղեւ ի վաղիւ անդր ետ հրաման Շապուհ արքայ՝ ածել զառաջեալ իւր զՎասակ Մամիկոնեան զգաւրավարն սպարապետն Հայոց մեծաց, սկսաւ պատուհասել զնա. քանզի էր Վասակ անձամբ փոքրիկ, ասէ ցնա արքայն Պարսից Շապուհ. Աղուէս, դու էիր խանգարիչ՝ որ այսչափ աշխատ արարէր զմեզ. դու եւ այն՝ որ կոտորեցիր զԱրիս այսչափ ամս, եւ զի գործես. զմահ աղուեսու սպանից գբեզ: Իսկ Վասակ տուեալ պատասխանի ասէ. Այժմ բո տեսեալ զիս անձամբս փոքրիկ, ոչ առեր գչափ մեծութեան իմոյ, զի ցայժմ ես բեզ առեւծ էի, եւ արդ աղուէս. Բայց մինչ ես Վասակն էի, եւ սկայ էի. մի ոտնս ի միոյ լերին կայր, եւ միւս ոտնս իմ ի միոյ լերին կայր. յորժամ յաջ ոտնս յենուի, զաջ լեանն ընդ գետին տանէի. յորժամ ի ձախ ոտնն յենուի, զձախ լեանն ընդ գետին տանէի: Ապա հարցանէր թագաւորն Պարսից Շապուհ եւ ասէ. Ադէ՛ տուր ինձ գիտել, ո՞վ են լերինքն այնոքիկ՝ զորս դուն ընդ ունջ տանէիր: Եւ ասէ Վասակ. Լերինքն երկուք, մի դու էիր, եւ մի թագաւորն Յունաց: Այն մինչ տուեալ էր ինձ Աստուծոյ, զբեզ ընդ գետին տանէի եւ զթագաւորն Յունաց, մինչեւ արեւմուտիս հարն մերոյ Ներսէսի հանգուցեալ էր ի վերայ մեր, եւ Աստուծոյ զմեզ ի ձեռանէ չէր թողեալ. մինչեւ զնորա քանն արարաք, եւ խրատ նորա եկաց առ մեզ, գիտացաք տալ բեզ խրատ, մինչեւ մեզէն աչաւք բացաւք անկաք ի խորխորատ: Արդ զինչ եւ կամիս արա: Ապա ետ հրաման

Քազաւորն Պարսից մորթիւ զգաւրավարն Հայոց վասակ, եւ զմորթն հանել եւ լնուլ խոտով, եւ տանել ընդ նոյն քերդ յԱնդմըշն՝ որ Անյուշն կոչեն, ուր արգելին իսկ զքազաւորն Արշակ:

The destruction of the ecclesiastical institutions established by the patriarch Nersēs (Book V, 31)

Իսկ Քազաւորն Հայոց Պապ, թէպէտ եւ սպան զհայրապետն աշխարհին Հայոց զՆերսէս, սակայն ոչ յագեցաւ մահուամբ նորա, այլ ջանայր այսպէս՝ թէ զինչ միանգամ կարգք իցեն ուղղութեան ի Ներսիսէ եդեալ յեկեղեցւոջն՝ եղծեսցէ եւ խանգարեսցէ: Եւ սկսաւ նախանձ վարել ընդդէմ յառաջագոյն կանոնելոցն ի նմանէ. եւ սկսաւ հրաման տալ յայտնապէս յաշխարհին աւերել զայրենոցսն եւ գորբանոցսն՝ գոր շինեալ էր Ներսէս ի գաւառս գաւառս, եւ աւերել զկուսաստանսն ի գաւառս գաւառս եւ յաւանս յաւանս պարսպախալս եւ ամբացեալս, որ նորին Ներսիսի էր շինեալ: Քանզի յիրում կենդանութեան հրանելոյն Ներսիսի էր շինեալ. շինեաց զայս կուսաստանս յամենայն գաւառս, զի որ միանգամ կուսանք եւ հաւատացեալք իցեն՝ անդր ժողովեսցին ի պահս եւ յաղաթս, եւ կերակրել յաշխարհէ եւ յիրաբանչիւր ընտանեաց: Ջայն աւերել հրամայէր Պապ Քազաւորն, եւ զկուսանսն հաւատացեալս տայր հրաման ի խռնակութիւն պղծութեան:

Եւ յամենայն աւանս էր շինեալ նորին Ներսիսի եւ հիւանդանոցս, յամենայն կողմանց եւ ոռնիկս եւ դարմանս կարգեալս, եւ արս հաւատարիմս թողեալ տեսուչս հիւանդացն եւ աղբատացն. նոյնպէս եւ այնոցիկ յանձն արարեալ որք երկիրդածք էին յԱստուծոյ, որք դատաստանացն յաիտենականացն եւ գալստեանն Քրիստոսի սպասէին: Զվերակացուսն հալածէր Քազաւորն յիրաբանչիւր տեսութենէ, եւ գտեղիսն ի բաց աւերէր: Զոր վերակացուսն կարգեալ էր յաղագս չբաւորացն եւ աղբատաց տեսուչ, զնոսա ի բաց հալածէր. եւ հրաման տայր ամենայն աշխարհի իշխանութեանն իւրոյ. Աղբատբն բայց եթէ ի մոյր կլցեն. այլ անդր ոք ինչ մի իշխեսցէ տանել, եթէ ոչ նոքա եկեսցեն ժտեսցեն աղաչեսցեն, ապա թէ գտանել հագիւ ինչ կարասցեն: Եւ զկարգս պտղոյն եւ գտասանորդացն՝ որ ի նախնեացն կարգեալ սովորութիւն էր տալ յեկեղեցին, վասն այնորիկ հանէր հրաման ընդ աշխարհ՝ զի մի ոք տացէ:

Եւ յաւուրսն Ներսիսի հայրապետի ոչ ոք իշխեր ի նմանէ հանել կամ թողուլ զկին իւր զամուսին յամենայն երկիրն Հայոց, զոր միանգամ քաղով կամ պսակաւ հարսանեացն արհմութեամբ առեալ էր. եւ ոչ այլ առնել միսսանգամ իշխեր ոք համարակել: Եթէ յանկարծ մեռանէր ոք, ոչ ոք իշխեր անյուսութեամբ արտաքոյ կարգի կանոնի եկեղեցւոյ լալ զմեռեալն. եւ ոչ կոծ ոք դներ կամ աշխարանս մեռելոյն, եւ ոչ ձայնս ոք արկանէր ի վերայ մեռելոյն յաւուրսն Ներսիսի. այլ լոկ արտասուաւ եւ ըստ արժանի սաղմոսիւք եւ արհնութեամբ, կանթեղաւք եւ մոմեղինաւք լուցելովք զմեռեալսն յուղարկէին: Իսկ յետ մահուան նորա այնուհետեւ ամենայն մարդ առին հրաման համարակութեամբ ի թագաւորէն, թողուլ զկանայս զամուսինս իւրեանց. եր զի մի այր տասն կին փոխէր, եւ առ հասարակ յանարեւոյն դարձան միանգամայն: Ապա յետ մահուան Ներսիսի յորժամ զմեռեալսն լային, փողովք եւ փանդոսաւք եւ վնաւք զկոծսն պարուցն կաքաւելով, զտիգսն հատեալս, զերեսս պատահեալս, արք եւ կանայք պղծութեամբ միադութեամբ պարուք դէմ ընդդէմ հարկանելով, եւ կամ ափս հարկանելով, զմեռեալսն յուղարկէին:

Իսկ յամսն Ներսիսի զաղբատս բնաւ ամենեւին ի մոյր ոչ տեսանէր ընդ ամենայն սահմանսն Հայոք. այլ անդէն ի հանգստեան նոցին, այս ինքն յարկանոցսն, ամենայն մարդիկ տանէին զամենայն պիտոյս նոցա. անդէն իսկ անկարաւտ յամենայն ումեք լցեալ էին: Իսկ յետ մահուն քահանայապետին թէ առնէր որ հանգիստ աղբատացն, մեծ պատիծս կրէր ի թագաւորէն:

Իսկ յաւուրսն Ներսիսի ընդ ամենայն երկիրն Հայոց կարգք պաշտաման եկեղեցւոյն մեծապէս պայծառացեալ էր, եւ քաղմութիւն սրբոց պաշտամանէիցն կանոնելոցն: Եւ յիշատակ սրբոց վկայից յաւուրս նորա յամենայն տեղիս Հայոց մեծախումբ ժողովովք հանապազ պայծառանային, եւ պատիւ հարցն հպիսկոպոսաց յամենայն գաւառս Հայոց յաճախէր ըստ արժանի իւրեանց. եւ կարգք վանականաց եւ ի շէնս եւ յանշէնս

առ հասարակ ծաղկեալ: Այլ ամենայն եղծեալ ապականեցաւ խանգարեցաւ յետ մահուան նորա:

Իսկ յաւուրս քահանայապետութեան Ներսիսի ամենայն գաւառք Հայոց յամենայն ի շէնս եւ ի գեղոս յամենայն կողմանս Հայոց առ հասարակ ի հրամանէ քահանայապետին էին շինեալ ատարատունք հիւանդանոցք ատարանոցք. եւ ամենայն մարդիկք երկրին Հայոց էին պողարքք եւ ողորմածք առ ի յիշել զաղբատս եւ զնեղեալս, զտառապեալս եւ զաւտարս, զհարստահրս, զնշդեհս, զպանդոխոսս, զհիրս, զանցաւորս. եւ էր նոցա կարգեալ վերակացոս սրբոյն Ներսիսի, եւ դարմանս ի տեղեաց տեղեաց: Իսկ յետ մահու նորա աւերեաց զայն ամենայն թագաւորն Պապ, եւ անարգեաց զպատիւ եկեղեցւոյ. եւ քաղում ինչ կարգ եւ կանոնաց ուղղութեան յարինուածոց՝ զոր եղ հայրապետն Ներսէս, եւ անցեալ դարձեալ ի մոռացանս զամենայն կարգեալն տապալէր: Յետ նորա ելիցն յաշխարհէս քաղում գաւառք Հայոց եւ քաղում մարդիկ ի հնութիւն դիւապաշտութեան դարձան եւ ընդ քաղում տեղիս Հայոց կուսս կանգնեցին ի համարակութեանէ թագաւորին Պապայ. զի ոչ գոյր յանդիմանիչ, եւ ոչ ոք էր այն՝ յորմէ խիթային. զինչ եւ կամ էին գործել, համարակութեամբ գործէին. քաղումք պատկերս կանգնեալ՝ երկիր պագանէին:

Եւ եհատ եւս յարբունիս Պապ թագաւոր զհոդ եկեղեցւոյն, զոր տուեալ էր թագաւորին Տրդատայ առ մեծան Գրիգորիւ քահանայապետի ի սպասս պաշտաման եկեղեցւոյն ընդ ամենայն երկիրն Հայոց: Զի յուրն հոդոյն զհինգն հատանէր յարբունիս, եւ զերկուսն միայն թողոյր, երկուս հոդս: Եւ ըստ հոդոյն թողոյր երկուս երկուս առ գեղ մի երէց եւ սարկաւազ, եւ զայն՝ սպասու կացուցանէր յիւր ի ծատայութեան զեղբարս եւ զորդիս երիցանցն եւ սարկաւազացն: Զի նմա այսպէս թուեցաւ՝ եթէ զայն չար ինչ կամացն հեճուկս Ներսիս առնիցէ ի կենդանեաց առ մեռեալս, վասն թշնամութեանն զոր ուներ ընդ նմա: Եւ զայն ոչ ածէր զմտաւ՝ թէ զանձն կորուսանէ: Եւ ի ծամանակին նուազէին ամանայն կարգք եկեղեցւոյ պաշտամանն սպասուցն յամենայն երկիրն Հայոց:

Vocabulary
Armenian - English

This vocabulary contains all the words in the preceding passages for reading plus all the additional words and forms in Meillet's *Wörterverzeichnis*.* But this is not a complete dictionary, and for many words only those particular meanings which they have in these texts are listed. For further reading a more comprehensive dictionary will be necessary. For a few nouns and adjectives only the nominative case is given; such words are rarely, if ever, found in a declined form other than the nom. or acc. plural.

u

արբա	abba (Aramaic for "father")
Աբիաթար	Abiathar
Ագաթանգեղոս	Agathangelos
ագանիս, ագայ	to dress (oneself), put on; lodge, spend the night
Ադամ, -այ	Adam
ագատ, -աց	free, independent, noble; vast
ագատանամ, -ացայ	to be free, delivered, saved; to be ennobled
ագատանի, -ոյ	the nobility, aristocracy; freemen (collective form)
ագատեմ, -եցի	to free, save; to emancipate; to exempt
ագատեցուցանեմ, -ուցի	to free, etc.
ագատորեար, -ոյ	the freemen; the nobility (col- lective form: ագատ + որեար)

* M, pp. 144-212.

VOCABULARY
Armenian - English

ագատութիւն, -եան	freedom
ագգ, -աց	people, nation, tribe, family
ագգական, -աց	kinsman
ագգի, ագգի	various
ագդր, ագդեր	leg; back, shoulder
ագն, ագին, ագինք, ագանց	nation, people; kind, species
ագնիւ, ագնուի, -աց	noble, fine
ագնուական, -աց	noble, fine
Աթենք, Աթենաց	Athens
Աթենացի, -ոց	Athenian
աթոռ, -ոց	chair; throne
Ածդահակ	Azhdahak
Ալան, -աց	Alan
ալեր, ալեր	grain, meal
ախորժեմ, -եցի	to like, to find pleasing
ախոյեան, -եանից	champion
ախտ, -ից	illness, disease
ախտածէտ, -աց	sick, ill
ածեմ, ածի	to lead, conduct, bring
ակամայ	unwillingly
-ական	adjective suffix, e.g. ագատական
ականեմ, -եցի	to look (at), see
ականի, -ոց	one who has eyes; seeing
ականջալուր	one who has heard with his own ears (ականջ + լուր)
ականջք, ականջաց	ears (plural of ունկն)
ակն, ական	eye (N.pl. աչք); spring, source (N.pl. ակունք); precious stone, gem (N.pl. ականք)
ակն ունիմ	await, hope for, count on
ահ, -ից	fear, awe; զահի հարկանիմ I am fear-stricken
ահա (interjection)	behold! lo!
ահագին, ահագնի, -ից	fearful

ահարկու, -աց	fearful
ահաւաղիկ (interjection)	behold (ահա + աւաղիկ)
ահաւանիկ	"
ահաւասիկ	"
ահեղ, -ից	terrible, terrifying, fearsome
աղ, -ից	salt
աղագաւ, յաղագս (with Gen.)	on account of, because of; for the sake of, concerning
աղախին, աղախնոյ	maid-servant
N.pl. աղախնայք	
աղաղակեմ, -եցի	to shout, cry
աղամ, -ացի	mill, grind
աղանդ, -ոց	sect
աղաչեմ, -եցի	to beg, implore, supplicate, entreat
աղաւաղեմ, -եցի	to corrupt, tarnish, spoil
աղաւթեմ, -եցի	to pray
աղաւթք, աղաւթից (pl. noun)	prayer
	յաղաւթս կամ, pray
աղաւնեակ, -եկի	dove, pigeon
աղաւնի, -եաց	dove, pigeon
աղբեր, աղբեր	spring, fountain, source
աղեղն, աղեղան	bow
աղեղնաւոր, -աց	archer
աղետք, աղետից	misfortune, misery; compassion, pity
աղերս, -ի, -իւ	prayer, supplication, request; աղերսալից praying (cf. -լից)
աղէ (interjection)	ho!; ho there!
աղի, -ուց	salty
աղիս, -ից	baggage, equipment; suite, train
աղխամաղիս, -ի	wares, baggage
աղուէս, աղուեսու	fox
աղջաղջ	shadow, obscurity

աղջամուղջ, աղջամղջի	shadows, darkness, obscurity
աղջիկ, աղջկան, աղջկունք	girl
աղջկորդի	son, illegitimate son (աղջիկ + որդի)
աղտք, աղտից	ordure, dung; soil
աղտաղտին	dirty
աղտաղտուկ, -ոյ	dirty
աղտեր, աղտեր	morass, marsh, swamp
Աղփէ, Աղփեայ	Alpheos
աղքատ, -աց	poor
աղքատութիւն, -եան	poverty
անեմ, -եցի	to wax, increase, grow
ամ, -աց	year; ամ յամէ yearly
աման, -աց	vasc, pot, vessel
ամաչեմ, -եցի	to be ashamed, confounded (cf. ամաւթ)
ամառն, ամառայնոյ	summer
ամառանոց, -աց	summer-dwelling
ամաւթ, -ոյ	shame
ամբառնամ, ամբարձի	to lift up, raise; arise, climb (aor. ամբարձայ)
ամբաստանեմ, -եցի	to accuse
ամբաստանութիւն, -եան	accusation
ամբարտաւանիմ, -եցայ	to be proud, haughty
ամբոխ, -ից	rowd, host, multitude; tumult
ամեն-	all, every (as first member of a compound)
ամենագէտ	all-wise, all-knowing, omniscient (ամեն + գէտ)
ամենակեցոյց	who gives life to all
ամենայն, -ից	all, every
(pl. ամենեքեան, ամենեքին)	
ամենաշիջոյց	which extinguishes everything (cf. շիջուցանեմ)
ամենաշնորհող	all-merciful

VOCABULARY
Armenian - English

ամենևին (adv.)	completely, entirely, absolutely
ամենեքեան	all (N. pl. of ամենայն)
ամենեքին	all (N. pl. of ամենայն)
ամէն	amen
ամիս, ամսոյ, ամսեան	month
ամուսին, ամուսնոյ, ամուսնի	spouse
ամուսնանամ, -ուցի	to marry
ամուսնացուցանեմ, -ուցի	to marry off, give in marriage
ամուսնութիւն, -եան	marriage
ամպ, -ոց	cloud
ամպրոպային	thundering
ամրանամ, -ացայ	to be fortified (from ամուր, -ոց firm, fortified)
այ (interjection)	Oh!
այգ, -ու	morning, dawn: յայգուէ at dawn, in the morning
այգում	at dawn; այգում այգում every day at dawn
այգեստան, -աց	vineyard
այգի, -եաց	vine, vineyard
այդ (demonstrative)	that
այդր	there
այդրէն	in that same place
այժմ	now (այս + ժամ)
այժմիկ	now
այլ (also այդ) այլոց	other
այլազգի, -եաց	foreign, strange
այլակերպ, -ից or -աց	who has another form
այլալիմ, -եցի	to alter, change
այլուստ	from another place
այլուր	somewhere else
այծ, -ից	goat
այծեամն, այծեման	kid, gazelle
այն (demonstrative)	that
այնուհետեւ	hereafter, after that, thereafter

VOCABULARY
Armenian - English

այնչափ	so much (cf. չափ)
այնպէս	thus (cf. -պէս)
այնպիսի, -եաց	such a
այո	yes
այպանեմ, այպանեցի	to mock at
այպն	derision, scorn, mockery; այպն առնեմ to deride this
այս, (demonstrative)	this
այս, -ոց	evil spirit, demon
այսահար	possessed (by demons), mad (cf. հարկանեմ, հարի)
այսահարիմ, -եցայ	to be possessed
այսաւր	today
այսինքն, այս ինքն, այսինքն է	that is, <i>id est</i>
այսուհետեւ	from now on, henceforth (այսու + հետեւ)
այսչափ	so much (cf. չափ)
այսպէս	thus, in this way (cf. -պէս)
այսպիսի, -եաց	of this kind, such
այսր	here, to this place
այսրէն	in this same place
այտի	from there (where you are)
այտնում, այտեայ	to swell, be bloated
այր, առն	man
այրացաւեր	burned, ravaged (cf. այրեմ and աւեր)
այրեմ, -եցի	to burn
այրենոց, -աց	an asylum for widows (from այրի)
այրեւծի (and այրուծի)	cavalry (man-and-horse)
այրի, -եաց	widow
ան-	negative particle, first member of a compound
անազան, -աց	late, tardy

Անահիտ, Անահտայ անաշխարհիկ, -աց անաչառ անապակ, -աց անապատ, -աց անառակ, -աց անառակութիւն, -եան անասուն, անասնոց	Anahit (a goddess) foreigner, expatriot, exile impartial pure desert, uninhabited land prodigal, libertine debauchery animal, beast (lit. not speaking, dumb, see ասեւ) unpraiseworthy, dishonorable to dishonor, revile unworthy criminal, illegal lawlessness, iniquity, injustice times (as in "ten times") vulture, falcon ignorant; յանգէտս ignorantly, stupidly, unknowingly there field endless, without end limb, member, part paralytic, paralyzed, lame (cf. լուծանեմ) without remedy or cure there, in that same place (Adv.) Andmeshn abyss, precipice thence, from that place to that place first-born, eldest there, in that same place; then; again non-Iran curse unfulled (cloth) (cf. քափեմ, turn, expand)
անարգ, -ից անարգեմ, -եցի անարժան, -ից անարեւն, -ինաց անարեւնութիւն, -եան անգամ անգղ, անգեղ անգէտ, -աց	
անդ անդ, -ից անադադար անդամ, -ոց անդամալոյծ, -աց	
անդարման, -ից անդէն Անդրբլն անդունդք, անդնոց (pl. noun) անդուստ անդր անդրանիկ, անդրանկաց անդրէն	
աներան անէծք, անիծից (pl. noun) անքափ	

անթիւ, -ուոց անիծանեմ, անիծի, 3 sg. անէծ անիծող, -աց անիրաւ, -աց անիրաւութիւն, -եան անլոյս, -ից անծնունդ, -ոց անկայ, -ից անկամիւմ, անկայ	numberless, innumerable to curse curser unjust, iniquitous injustice dark barren unstable, inconstant to fall, drop; have recourse to, seek help from; lack incomplete, imperfect not in want, not indigent 1) disordered, chaotic 2) illicit disorder, chaos angle, corner bed, mattress irregularity; unevenness (cf. հարթ) faithless, pagan, unbeliever; unbelievable incredible, unbelievable without trace impossible; excessive, immense careless, negligent person, soul, self; often used as reflexive -self; յանձն սոնեմ to recommend, confide, յանձն սոնում to accept self-existent strong, corpulent, of fine stature
անկատար, -ից անկարատ, -ից անկարգ, -ից անկարգութիւն, -եան անկիւն, -եան անկողին, -ոց անհարթութիւն, -եան	
անհաւատ, -ից անհաւատելի, -եաց անհետ, -ոց անհնարին անհոգ, -աց անձն, անձին	
անձնաւոր, -աց անձնեայ	
անձրեւ, -աց and -ոց անմարմին, անմարմնոյ անմիտ, -աց	rain bodiless mindless, stupid

անմտութիւն, -եան	nonsense, stupidity
անյուսութիւն, -եան	hopelessness, despair
անմման, -ից	dissimilar, unlike (ան + մման)
անշէն, -աց	unbuilt; uninhabited;
	unprosperous
անշէջ, -աց	inextinguishable (cf. շիջանիմ)
անշքութիւն, -եան	ugliness, deformity
անոյշ, -ից	sweet
անորդի, -ւոց or -եաց	childless
անորդութիւն, -եան	childlessness
անուանեմ, -եցի	to name
անուն, անուան	name
Անուշ	Anuš (Castle of Oblivion; cf. ուշ)
անուշահոտ, -ից	sweet-smelling (from անոյշ)
անուշահոտութիւն, -եան	sweet smell, pleasant odor
անչափ, -ից	immeasurable, unbounded
անպակաս, -ից	continual, perpetual,
	inexhaustible
անպանուեալ	unadorned, simple, modest
անպատում	ineffable
անպատրաստ, -ից	unprepared
անպիտան, -ից	useless, unneeded
անսամ, -ացի (with dat.)	to listen, obey, pay attention, heed
անսերմն, -մանց	sterile
անտառ, -ից	forest, woods
անտի	from there
անցանեմ, անցի	to pass through, by
անցաւոր, -աց	traveller
անցուցանեմ, ուցի	to cause to pass by, omit
աշակերտ, -աց	pupil, disciple
աշակերտասէր, -աց	who loves students
աշակերտեմ, -եցի	to teach

աշխատ	trouble, woe, labour; աշխատ սունեմ to trouble, plague, torment
աշխատութիւն, -եան	labor, trouble, torment
աշխարան	a place for tears, lamentations
աշխարեմ, -եցի	to lament, mourn
աշխարհ, -աց	land, world, earth, country, province
աշխարհագիր, -ոց	census
աշխարհական, -աց	worldly; native
աշխարհահեծ	bewailing the world
աշուն, աշնայնոյ	autumn
աշագեղ, -ոց	with beautiful eyes, good-looking
աչառեմ, -եցի	to have regard for someone, be partial to (աչք + -սո, see սոնում)
աչք, աչաց	pl. of ակն, eye
ապս	adv. then, afterwards, later
ապս	when used as a noun must end in յ: ապսյ; մինչև յապսյ until now
ապականեմ, -եցի	to ruin, destroy
ապականիչ, -աց	destroyer, despoiler
ապաշխարեմ, -եցի	to do penance, expiate
ապաշխարութիւն, -եան	penance, atonement
ապարանք, ապարանից (pl. noun)	palace
ապաբէն	truly, in effect, doubtlessly
ապստամբեմ, -եցի	to revolt, rebel
ապտակ, -աց	slap, box on the ear; -ս հանեմ, box the ears
ապրեցուցանեմ, -ուցի	to save, rescue from danger (fact. of ապրիմ, -եցայ, be saved, escape, live)
աջ, -ոյ	right, right hand

VOCABULARY
Armenian - English

աջողեմ, -եցի; յաջողեմ	to cause to succeed, to cause to prosper, favour with success, prosperity
աջողութիւն, -եան; յաջողութիւն	prep. to, near, beside, etc.
ան	veil, curtain, hanging;
անագաստ, -ից	wedding-chamber; որդի or մանուկ անագաստի, groomsman
անակ, -աց	proverb
անանձիմն	simple, alone
անանց (with gen.)	without
անաչաւք	ghost, specter, apparition (ան + աչաւք)
անաչ (with gen.)	before
անաչաւորութիւն	proposition, offer
անաչի	front (side); adv. before, in front of; prep. before, in front of (with gen.)
անաչի դնեմ, եղի	to propose, offer, produce, declare, institute
անաչին	first
անաչնորդ, -աց	leader, chief
անաչնորդեմ, -եցի	to lead, guide, conduct
անաչնորդութիւն, -եան	leadership, guidance
անասպելաբանեմ, -եցի	to mythologize, compose fables
անասպելեմ, -եցի	to mythologize, compose fables
անաստաղ, -աց	ceiling
անաւատ, -ու	morning
անաւել	more (cf. աւելի)
անաւելում, անաւելի	to increase; repeat, do again
անաբեմ, -եցի	to send
անաբեալ, -ելոց (participle)	apostle
անաբելական, -աց	apostolic
անաբելուհի, -եաց	female apostle
անաբիչ, -աց	sender

VOCABULARY
Armenian - English

անեծ or անիծ, -ու	lion
անընթեր (with gen.)	beside (cf. ընթեր)
անժամայն	transitory, momentary (ան + ժամ)
անիթ, -աց	cause, occasion
անլնում, անլցի	to fill (cf. լնում)
անն	gen. sg. of ալր
աննակին, -կնոջ	married woman (անն + կին)
աննեմ, արարի	to make, do. Note the many compounds with աննեմ; see for example, ալյան, աշխատ, անձն, աւար, բարի, երեկաւթս, լու, փառաւոր
աննում, անի	to take. Note the many compounds with աննում; see, for example, անձն, բաց, մէջ, չքմեղս, տեղի
անոգանեմ	water, irrigate (cf. ոռոգանեմ)
անողութիւն, -եան	health, soundness
ասեղն, ասղան	needle
ասեմ, -ացի	to say, speak (the present ասեմ frequently is used for the aorist)
Ասոր, -ոց	Syrian (noun)
ասորական, -աց	Syrian (adj.)
ասորի, -ուց	Syrian (adj.)
ասուի, -եաց	woollen (from ասր, ասու)
ասպատակ, -աց	invasion
ասպատակեմ, -եցի	to invade
ասպարէս, -աց (also ասպարէզ)	stadium, arena; a measure of distance
աստ (adv.)	here
աստեղագէտ, -աց	astrologer (աստղ + գէտ)
աստէմ	right here

VOCABULARY
Armenian - English

աստի	from here
աստիճան, -աց	degree, grade; rank
աստղ, աստեղ	star
Աստղիկ, -ական	the Little Star (Venus)
Աստուած, Աստուծոյ (աժ, այ)	God
Gen. Pl. աստուածոց	
աստուածական, -աց	divine
աստուածային, -ոց	divine
աստուածասէր, -աց	loving God
աստուածատուր, -ոց	god-given
աստուածեղէն, -աց	divine
աստուածութիւն, -եան	divinity
աստուածապաշտութիւն, -եան	piety, religion, worship (cf. պաշտեմ)
աստուստ	from here; from right here
ասր, ասու	fleece, wool
ատամն, ատաման	tooth
ատեալ, ատեցի inf. ատել	to hate
ատեան, -ից	assembly, council
ատրուշան, -աց	fire-temple
Ատրպատական	Azerbaijan
արագ	quickly
արալեզ, -լիզի	a mythical animal that cures by licking (see լիզեմ)
արամբի, -եաց	married woman, one who has a husband (from արամբ, inst. of այր)
արարած, -ոց	creature, created thing
արարի	aorist of առնեմ
արարիչ, -աց	creator
արբեմալ, -եցալ	become drunk
արբեցող, -աց	drinker
արբի	aorist of ըմպեմ
արգանդ, -աց	womb
արգասիք, -եաց	effect, product

VOCABULARY
Armenian - English

արգելան, -աց	prison
արգելում, արգելի	to hinder, impede, obstruct
արդ	now; so, then
արդ, -ոց	shape; adornment (cf. գարդ)
արդար, -ոց	just, righteous
արդարեւ	really, truly
արդարութիւն, -եան	justice, right
արդեալք, արդելք	particle of interrogation; truly
արդէն	right now
արդիւն, -եանց	deed, work
արեգակն, արեգական	sun (cf. արեւ)
արեւ, -ու	sun
արեւելք, արեւելից (pl. noun)	east, the East (արեւ + ելք)
արթուն, արթնոց	awake, vigilant, watchful; արթուն կամ, be awake
արծան, -ից	worth, merit; worthy meri- torious; արծան է it is right, permitted
արծանաւորութիւն, -եան	prerogative, right
արծանի, -եաց	worthy
արի, -եաց	noble, valiant
արի, արիք	aorist imperative of յառնեմ
արիւն, -եան	blood
Արիք, Արեաց	Aryans, Iranians
արծաթ, -ոյ	silver
արծաթեղէն, -ղինաց	silver (adj.)
արծաթի, -եաց	silver (adj.)
արծարծանեմ, -արծի	to excite, provoke, incite
արծուի, -եաց	eagle
Արծրունի, -եաց	Artsruni (Armenian family name)
արկանեմ, արկի	to throw, cast, hurl
արկղ, արկեղ	box, chest
արհամարհեմ, -եցի	to scorn, disdain

VOCABULARY
Armenian - English

արձակեմ, -եցի	to free, untie, let go (from արձակ, loosed)
արմուկն, արմկան	elbow
Արշակ, -այ	Arshak (proper name)
Արշակունի, -եաց	of the family of Arshak, Arsacid
արշաւան, -աց	a measure of distance
արուեստ, -ից	art; trade, profession
արջառ, -ոց	cow
արտ, -ոց	field
արտասուալից	tearful, weeping
արտասուք, արտասուաց (pl. noun)	tears (see արտասուք)
արտասուք	tears (undeclined)
արտաքին, -քնոց	outer, exterior; foreigner, outsider
արտաքոյ	outside, out
արտաքուստ	from outside
արտաքս	outside
Արտեւան, -այ	Artevan (proper name)
արտորայք, -այոց	fields
արքայ, -ից	king
արքայատուր, -ոց	given by the king
արքայութիւն, -եան	kingdom
արքունական, -աց	royal
արքունի, -եաց	royal
արքունիք, -եաց (pl. noun)	the court
աւագ, -աց	great (in all senses of the word)
աւագանի, -ւոյ	the great, the nobility
աւաղիկ	behold!
աւագ, -ոյ	sand, powder
աւագակ, -աց	robber, brigand
աւագան, -աց	receptacle, basin
աւագուտ	sandy
աւան, -աց	town, village
աւանդեալք, -ելոց	traditions

VOCABULARY
Armenian - English

աւանդեմ, -եցի	to deliver, transmit, pass on
աւանդութիւն, -եան	tradition
աւանիկ	behold! look there!
աւասիկ	behold!, look here!
աւար, -աց, or -ից	booty; աւար առնեմ, to plunder
աւարեմ, -եցի	to plunder, pillage
աւգնական, -աց	helper
աւգուտ, աւգութի	use, profit, advantage
աւգտակար	useful
աւդ, -ոց	air
աւելի, -եաց	more (cf. աւաւել)
աւելորդ, -աց	superfluous; overflow, remainder
աւետ, usually աւետիք, -եաց	news, good news
աւետարան, -աց	the Gospel
աւետարանական, -աց	evangelical
աւետարանութիւն, -եան	evangelizing, preaching
աւեր	ruin; destruction
աւերեմ, -եցի	to ruin, destroy
աւերակ, -աց	ruined, destroyed; ruin, destruction, waste land
աւք, -ից	place where one passes the night; hostelry, inn
աւծանեմ, աւծի	to anoint
աւձ, -ից	serpent
աւնան, -ից	assistance, means
աւն	interjection before արիք, onward! advance!
աւտար, -աց	other, stranger, foreigner
աւտարական	foreign, strange
աւտարանամ, աւտարացայ	to be estranged
աւտարանոց, -աց	hotel, inn
աւտարատուն, -տանց	hotel, inn
աւտարութիւն, -եան	foreignness,

VOCABULARY
Armenian - English

աւր, աւուր	day, period of 24 hours
արէնադիր	legislator, legislative
արէնք, արինաց (pl. noun)	law, rule, right; found in the singular in the phrase: արէն է, it is lawful, proper
արինադիր	legislator
արինակ, -աց	example, model, design
արինուած	rank, station
արիորդ, -աց	maiden, virgin
արկանոց, -աց	leper asylum (cf. ուրկոս leprous)
արինեմ, -եցի	to bless, give benediction, consecrate
արինութիւն, -եան	blessing, benediction
ափ, -ոց	palm of the hand
ափն, ափին, -ունք	river, riverbank, side, edge

p

Բաբելոն, -ի	Babylon
բագին, -ից	altar
բազկատարած	with open arms
բազմամեամական, -կէի	long-lived, of long duration
բազմամամ, -ացայ	to grow, increase
բազմացուցանեմ, -ուցի	to sit, seat, invite
բազմական, -աց	guest, one who sits at the table; seat, sofa
բազմիմ, -եցայ	to sit (or recline) at the table
բազմութիւն, -եան	host, multitude
բազուկ, -աց	arm
բազում, -աց	much, many
բաժ, -ից	tribute
բաժակ, -աց	cup, goblet
բաժանեմ, բաժանեցի	divide, separate

VOCABULARY
Armenian - English

բախտ, -ից	fate
բաղարջակերք	festival of unleavened bread
բամ, բաս, բայ	I say, you say, he says
բայց	except (with ի + abl.); but
բան, -ից	word, speech; բան առ բան word by word
բանակ, -աց	camp; troop
բանակիմ, -եցայ	to encamp
բանամ, բացի	to open
բաներ, -աց	messenger
բանեար	word (collective of բան)
բանջար, -աց or -ոց	vegetables, greens, beets
բանջարամաշակութիւն, -եան	the tasting or eating of vegetables; a vegetarian diet
բանսարկու, -ուի	intriguer, scandalmonger, denouncer (cf. արկանեմ)
բանսարկութիւն, -եան	slander
բաշխեմ, -եցի	to allot, distribute
բաղաջանք, -աց	silly stories, idle tales
բառմամ, բարձի	to lift, raise; suppress, remove; carry, support, endure
բարբառ, -ոց	speech, voice
բարբառիմ, -եցայ	to speak
բարեգործ, -աց	benefactor, charitable
բարեկամ, -աց	of good will, friend
բարեկեաց, -կեցաց	living well
բարերար, -աց	charitable, beneficent
բարերարութիւն, -եան	beneficence, charity
բարի, -եաց	good; pl. բարիք goods; ամենի միւս բարիս ծո good for (to) him
բարկանամ, -ացայ	to become angry
բարձ, -ից	cushion, pillow
բարձր, բարձու, բարձունք, բարձանց	high

բարձրաբերձ	very high (բարձր + քերձ height)
բարձրագոյն բարձրանամ, -ացայ	highest, higher to stand up, climb; increase, grow; swell up
բարձրաւանդակ, -աց բարսումն, բարսմունք, բարսմանց բարւոք բաց, -աց	height, elevation twigs (used in the Zoroastrian ritual) good, well open; with prep. ի: adv. ի բաց far, far off; ի բաց գնամ, go away, forth; ի բաց քաւալեցուցանեմ roll away, ի բաց առնում, exclude, take away living in the open air (cf. ազանիմ, աւթ)
բացաւթեագ, -թեագց	satisfying, satisfactory, enough
բաւական, -աց Բեթանիա բեկանեմ, բեկի, 3 sg. երեկ բեռն, բեռին բեր, -ոց -բեր բերան, -ոց բերդ, -ից or -աց բերեմ, բերի բեր, -ոյ բժիշկ, -ոց բժշկեմ, -եցի բժշկութիւն, -եան բիր, -աց բիր, -ոյ բլուր, -ոց բղիճեմ, -եցի	Bethany to break burden fruit adjectival suffix, e.g. պողաքեր mouth fort, castle to carry 10,000 physician to heal, cure healing stick, staff, rod 10,000 (see բեր)
	hill to emanate, arise

բղիճումն, -մանց	emanation, gushing or spurting out
բնակ, -աց	real, original, genuine, indige- nous, native (cf. բուն)
բնակեմ, -եցի բնակիչ, -աց բնակութիւն, -եան բնաւ	to dwell dweller, inhabitant dwelling (act of) all, complete, entire; by no means (cf. բուն)
բնութիւն, -եան բոլոր, -ոց or -ից բոլորեփեան, բոլորեփին բողոքեմ, -եցի	nature all, completely all together to protest, call for justice (from բողոք protest)
բոյր, -ից բոբ, -ոյ բոբոս, -ից or -աց բուծանեմ, բուծի, 3 sg. երոծ	fragrance, scent leprosy leprous, leper to nourish, raise, maintain, support
բուն, -աց	root, stem, ground; as adj. natural, real
բունն, բրան, բրունք	fist; force, violence; բունն հարկանեմ undertake, put one's hand to
բուսանիմ, բուսայ	to grow (of plants, from բոյս, plant)
բուրաստան, -աց բուրումն, -մանց բռնաբար բռնադատեմ, -եցի	garden fragrant odour forcefully, violently to force, oblige, constrain; violate, oppress
բռնաւոր, -աց բրեմ, -եցի	mighty; tyrant to dig; break down

Գ

գագաթն, -աթան
գագան, -աց
Գալիլեացի, -ուց
գալուստ, գալստեան

գահ, -ուց
գահոյք, -ոյից (pl. noun)
Գաղիղեա
գաղտ
գաղտնագնաց
գամ, aor. եկի, 3 sg. եկն

գայթակղեմ, -եցի
գայթակղութիւն, -եան
գալլ, -ոց
գանձ, -ուց -ից
գանձարան, -աց
գանն, -անց
գարշիմ, -եցայ
գարուն, գարնայնոյ
գաւառ, -աց
գաւառական, -աց
գաւիթ, գաւթի
գեաւղ or գեւղ, գեղջ
գելում, գելի, 3 sg. եգել
գեհեն, -ոյ
գեղեցիկ, գեղեցկի

գեղեցկութիւն, -եան
գեղմն, գեղման
գետ, -ոց
գետին, գետնոյ

top (of head); summit, peak
wild beast
Galilean
coming, arrival, advent (from
գամ, infinitive գալ)
throne, seat, rank
throne
Galilee
in secret, secretly, clandestine
one who goes secretly
to come; with infinitive
renders continuous action
to scandalize, give offense to
scandal, outrage
wolf
treasure
treasury
lamb
to abhor, detest, be averse to
springtime
province, region
provincial, local
courtyard
village
to turn, twist
Gehenna
beautiful, handsome (from
գեղ, beauty)
beauty, handsomeness
wool, fleece
river
earth, dry land

գետնատարած, -ից

գերեզման, -աց
գերեմ, -եցի
գերի, -ույ
գերծում, գերծի, 3 sg. եգերծ
գերութիւն, -եան
գերիւմ, -եցի
գեւղ
Գեթսեմանի
գէտ, -աց
գթամ, -ացայ

գին, գնոյ

գիներբու, -աց
գինի, -ույ, -ուզ
գիշեր, -ոյ

գիշերայն
գիտակ
գիտեմ, -ացի
գիտութիւն, -եան
գիր, գրոյ

գիւղ
գլխատեմ, -եցի

գլխաւոր, -աց
գլխաւորութիւն, -եան

գլխովիմ (adv.)

spread on the ground
(cf. տարած)
tomb, sepulcher
to take, seize (as a prisoner)
prisoner
to shear, shave
imprisonment
to plunder, devastate
see գեաւղ
Gethsemane, also Գեթսեմանի
knowing (see գիտեմ)
to have pity, be compassionate
(from գութ)
purchase-price; frequently in
plural with sing. value:
գինք, գնոց
wine-drinker (գինի + արբու)
wine
night, evening; in the loc.
without prep. գիշերի
as adv., during the night
during the night, nightly
one who knows
to know
knowledge, intelligence
script, writing; գիրք, գրոց,
book; Scripture; collective
գրեան, գրեանոյ writing
see գեաւղ
to behead, execute (from
գլուխ + հատ; see
հատանեմ)
principal, chief, head
primacy, superiority,
supremacy
personally, self

VOCABULARY
Armenian - English

գլուխ, գլխոց գծեմ, -եցի գմամ, գմացի, 3 sg. գմաց գմացք, գմացից (pl. noun) գմեմ, -եցի գոհանամ, -ացայ գող, -ոց գողանամ, -ացայ գոյ, 3 sg. (no aorist) գոյ, -իւ	head to scratch, make a mark to go march, course; behaviour to buy to give thanks, be thankful thief to steal to exist existence (see գոյ); inst. used as adv. գոյիւ, all, completely
գոյացութիւն, -եան գոյն, գունոյ գոյնագոյն (or գունագոյն) գոնէ (also գոնեայ) գոչեմ, -եցի գոչիւն, գոչման գոչումն գովեմ, -եցի գովեստ, -ից գործ, -ոց	existence colour of many colours at least to call, shout call, shout see գոչիւն to praise praise, recommendation work, deed, product; tool; ի գործ on business to work, do
գործեմ, -եցի գորտ, -ոց or -ից գութ, գրոյ գութ, գթոյ գումարեմ, -եցի գունդ, -աց	frog well; ditch, moat pity, tenderness, compassion to collect, assemble crowd, troop, band; գումնագումնդ in crowds 3 sg. subj. of գոյ, often meaning "perhaps"
գուցէ գտանեմ, գտի, 3 sg. եգիտ	to find, consider (from գիտ find)

VOCABULARY
Armenian - English

գրաւեմ, -եցի գրգիտ գրգռեմ, -եցի գրեթե գրեմ, -եցի գրիչ, -աց	to take as hostage, seize, take by force (from գրաւ pledge, security) provocation, defiance, insolence, obstinacy to provoke, agitate, arouse almost, nearly to write writer, scribe
դ -դ դա (dem.) դադարեմ, -եցի դալար, -ոց դահեկան, -աց դաժան, -աց դայեակ, -աց դայեկարար դանգ, -աց դանդաղիմ, -եցայ դաշն, դաշին դաշտ, -աց դաշտային, -այնոց դառն, դառին դառնամ, դարձայ դառնապէս (adv.) դառնութիւն, -եան դաս, -ուց դատ, -ից դատապարտեմ, -եցի դատաստան, -աց դատարկ, -աց դատարկանձն, -անձին	դ dem. suffix this to stop, cease green, fresh, new verdure a unit of money, dahekan bitter, sour, harsh wet-nurse; patron; tutor like a nurse, or instructor (small) unit of money to be slow, tardy agreement, treaty, alliance plain, field flat; one who lives on a plain bitter to turn, return bitterly bitterness, harshness class judgment to condemn (cf. պարտք) judgment empty; useless rotten; idle

VOCABULARY
Armenian - English

դատաւոր, -աց	judge
դար, -ուց	century
դարաւանդ, -աց	height
դարձ, -ից	return
դարձեալ	(the participle of դառնամ) adv. again, then
դարձուցանեմ, -ուցի	to turn; return; convert (fact. of դառնամ, դարձայ)
դարման, -ից	remedy, cure
Դաւիթ	David
դեղեւիմ, -եցայ	to vacillate, waver, balance
դէն, -ից	religion
դէռ	still
դեսպան, -աց	messenger
դէւ, դիւի, -աց	demon, evil spirit
դէմ	usually a plural noun, դէմք, դիմաց face; occurs in such idioms as դէմ դնեմ, turn towards, address
դէպ, դիպի: դէպ լինիմ, դէպ եղէ, ի դէպ ելանէ, ի դէպ ել	to become fitting, suitable; it is fitting, suitable
դէպք, դիպաց	events, occurrences, circumstances
դժնեայ, դժնեից	harsh, severe
դժոխական, -աց	hellish, devil
դժոխք, դժոխոց (pl. noun)	Hell
դժուար, -աց	difficult
դժուարաւ (adv.)	with difficulty, hardly
դիզանեմ, դիզի, 3 sg. եդէզ	to mass, heap up, accumulate
դիմեմ, -եցի	to run, hasten
դիպիմ, -եցայ (with dat.)	to meet, happen, come across
դիր, դիք	aurist-imp. of դնեմ

VOCABULARY
Armenian - English

դիւահար, -աց	bedeviled, possessed (դէւ + հար, see հարկանեմ, հարի)
դիւահարիմ, -եցայ	to be possessed, beset by devils
դիւան, -աց	chancellery
դիւապաշտ, -ից	devil-worshipping
դիւապաշտութիւն, -եան	worship of demons
դիւք, -ից or -աց	magician
դիւք, -աց	easy, agreeable
դիւքացուցանեմ, դիւքացուցի	to make easy, lighten
դիւքաւ (adv.)	easily
դիւքին, -անց	easy
դիւցազն, դիւցազին	of the race of gods (դէւ + ազն)
դիք, դից	god
դնեմ, եդի	to put, place
դողամ, -ացի	to tremble, shake
դողումն, դողման	trembling, tremor
դոյն (dem. of identity)	the same
դու (pers. pronoun)	you (sg.)
դուռն, դրան, դրունք, դրանց	outer gate, door (cf. դուրք)
դուստր, դստեր	daughter
դուրք, դրաց (pl. noun)	gate, door (cf. դուռն); ի դուրս outside
դուք (pronoun)	you (pl.)
դպիր, -աց	clerk, scribe
դպրութիւն, -եան	writing, letters, literature
դրախտ, -ից or -աց	garden
դրացի, -եաց	neighbor (from դուռն, դուրք)
դուքն	see եւքն
Եբրայեցի, -ուց	Hebrew
Եբրայեցերէն	in Hebrew
Եդեսացի, -ուց	of Edessa, Edessan

և

VOCABULARY
Armenian - English

եղի	aor. of դնեմ
եզն, եզին	ox
եզր, եզեր	border, limit, edge, shore, bank
եթե (or թե) (conj.)	that, if, or
ելանեմ, էլի	to go up, go forth; ընդ առաջ ելանեմ to precede
ելուզանեմ, -ուզի	to extract
էլք, էլից (pl. noun)	exit, going
էկ, -աց	coming, newcomer (cf. էկի)
էկ, էկայք	aor. imp. of գամ
էկեղեցի, -եաց	church
էկի, էկն	aor. of գամ
էղանիմ, էղե	to be, become
էղբայր, էղբար	brother
էղեամն, էղաման	frost, ice
էղեւիմ	cedar
էղեւնեայ	of cedar
էղծանեմ, էղծի	to destroy, abolish
էղջերու, -աց	deer
էղջեր, էղջեր	horn; fig. force, pride
էղտեր, էղտեր	morass, marsh, swamp
եմ	I am
էպիսկոպոս, -աց	bishop
nom. pl. -ուներ	
էպիսկոպոսութիւն, -եան	episcopate; rank or title of bishop
ես (personal pronoun)	I
էտդ, էտեդ	place
էտու	aor. of տամ
էրագ, -ոյ	dream
էրագիմ, -եցայ	to dream
էրախտիք, էրախտեաց (pl. noun)	bles. g, benefit
էրամակ, -աց	group, troop, band, herd (from էրամ group, flock)
Երան	Iran

VOCABULARY
Armenian - English

երանեալ, երանելոց	blessed, fortunate
երանելի, -եաց	happy, fortunate, blessed
երանեմ, -եցի	to bless, make fortunate
երբ	when (interrogative and relative adverb)
երբեմն (indef. adv.)	sometimes, ever, once, formerly, occasionally; երբեմն...երբեմն, now...now
երբեք	sometimes, ever; ոչ երբեք, never, at no time
երգ, -ոյ	song
երգեմ, -եցի	to sing
երգեցիկ, -աց	singer
երգեցող, -աց	singer
երգիչ, -աց	singer
երդմեմ, -եցի	to swear, bear witness
երդմեացուցանեմ, -ուցի	to cause to swear
երդնում, երդուայ	to swear
երդումն, երդման	oath
երեամ, երեմոյ	period of three years
երեկ, -ոյ	evening, night
երեկաւք, -ից; երեկաւքս	to take a night's lodging, pass the night
առնեմ	evening, night
երեկոյ, -ի	of the night
երեկոյիմ	of three years
երեմեան, երեմեանից	thirty
երեսուն, -ից	face, sight, appearance; ի վերին երեսս outwardly
երեսք, երեսաց (pl. noun)	to seem, appear; երեւելով openly
երեւիմ, -եցայ	three
երեք, -ից	of three days
երեքաւրեայ, -եից	all three
երեքեան, երեցունց, երեքին	

VOCABULARY
Armenian - English

երեքկին, -աց	triple; thrice, three times
երեքհարիւր	three hundred
երեքասան, -ից	thirteen
երեց, երիցու,	elder
երիցունք, երիցանց	
երթամ, չոգայ	to go
երթեւեկ, -աց	coming-and-going (cf. երթամ and եկի)
երիտասարդ, -աց	young, young man
երիբ	third
երիցս	thrice
երկաթ, -ոյ	iron
երկայն, -ից	wide, long
երկայնակեցութիւն, -եան	longevity, long life
երկայնամիտ, -մտաց	patient, enduring (cf. միտք)
երկայնամտութիւն, -եան	patience
երկրան, -ից	ambiguous; double; false
երկդիմի	ambiguous, equivocal
երկդրամեան, -ենի	coin, didrachma (cf. դրամ drachma)
երկեամ	two years
երկեմեան, -ենի	biennial, two years old
երկերիւր	two hundred
երկին, usually in pl. w/sg.	heaven, sky
meaning երկինք, երկնից	
երկիր, -աց	earth; երկիր պագանեմ + Dat. to prostrate one- self, adore, worship (lit. kiss the ground)
երկիցս	twice
երկիւղ, -իւ	fear
երկիւղած, -ից	pious, fearful, timid
երկիւղուկ	timid, fearful; երկիւղուկս արկանեմ cause fear, frighten

VOCABULARY
Armenian - English

երկմտեմ, -եցի	to doubt (cf. յերկուանամ)
երկմաքերձ	lifted to the sky; very high (երկին + քերձ height)
երկնչիմ, երկեայ	to fear
երկոտասան, -ից	twelve
երկու, -ուց	two
երկուորեակ, -եկաց	twin; pair, couple
երկուորի, -եաց	twin
երկոքեան, երկոցունց,	both
երկոքին	
երկսայրի, -ույ	double edged (cf. սայր, blade, edge)
երկրաւոր, -աց	earthly
երկրորդ, -աց	second
երկրպագեմ, -եցի	see երկիր պագանեմ
երկրպագու, երկրպագուի, -աւ	worshipper
երրորդ, -աց	third
երրորդութիւն, -եան	trinity
եւ	and, also, too
եւեթ	only
եւթանասուն, -ից	seventy
եւթն, եւթանց (also եւթն)	seven
եւթներորդ, -աց	seventh
եւթնպատիկ	sevenfold
եւղ, իւղոյ	oil
եւս	still, moreover, besides
Եփեսոսական, -աց	of Ephesus, Ephesian
Եփրատ, Եփրատայ, Եփրատաւ	Euphrates
	զ
զ-	prep. with abl. instr. loc.
զայրագին	furious(ly)
զայրանամ, -ացայ	to inflame; become angry
զառածանիմ, զառածայ	to fall into error, err
զատ	separated, isolated

զատանեմ, զատի	to separate, isolate, divide, detach; choose
զատիկ, -կաց	Passover; Easter
զատուցանեմ, -ուցի	to separate, divide
զատչիմ, զատեայ	to become separated, cut off
զարդ, -ուց	ornament, decoration
զարդարեմ, -եցի	to put in order; decorate
զարթնում, զարթեայ	to wake up, be wakeful
զարհուրիմ, -եցայ	to be terrified, frightened
զարմ, -ից	family, tribe, nation
զարմանալի, -եաց	wonderful, astonishing
զարմանալիք, -լեաց (pl. noun)	wonder, marvel
զարմանամ, -ացայ	to wonder at, be astonished
զար, -ուց	troop, force
զարագլուխ, -աց	leader, general
զարագոյն, -գունից	exceptionally strong, stronger
զարածողով	raising of soldiers; recruiting;
	draft; զարածողով
	լինիմ to assemble an army
զարական, -աց	soldier (cf. -ական)
զարավար, -աց	leader, general (cf. վարեմ)
զարաւոր, -աց	strong, powerful
զարութիւն, -եան	strength, power; miracle
զարք, զարաց (pl. noun)	army, forces
զբաղիմ, -եցայ	to be occupied
զգամ, -ացի	to sense, realize
զգեմում, զգեցայ	to put on, dress oneself in
զգեստ, -ու	clothing
զգեսնեմ, -եցի	to overwhelm, cast to the ground (cf. գետիմ)
զգեցուցանեմ, -ուցի	to dress
զգուշութիւն, -եան	care, carefulness (from զգոյջ foresighted, cautious)
զեղում, զեղի	to pour, spill (cf. հեղում)
զեղջ, -ից, also զիղջ	libertine, dissolute

զեմում, զեմի, 3 sg. հզեմ	to sacrifice
զեռամ, -ացի	to crawl, cring; fawn
զեռուն, զեռնոց	reptile, one who creeps
զերծանեմ, զերծի 3 sg.	to save, deliver, free
զերծ (զ- is prefix)	
զէն, զինուց	arms, armour
զի (conj.)	that, because
զի (interrog.)	what? why?
զիարդ	as, how
զիղջ	see զեղջ
զինուոր, -աց	soldier (from զէն)
զինուորական, -աց	military
զինչ (nom., acc. inter. pron.)	what?
զիջանեմ, զիջի	to go down, descend;
	abase oneself
զկնի	after, behind; գնամ զկնի,
	to follow
զհետ	after; զհետ երթամ, to follow (cf. յետ)
զղջանամ, -ացայ	to repent, regret, rue (cf. զիղջ)
զղումն, զղման	regret (cf. զիղջ)
զմէ	why? (զ + իմէ)
զոհ, -ից	offering, victim, sacrifice
զոհանոց, -աց	altar
զոհարան, -աց	altar
զոհեմ, -եցի	to sacrifice, make offering
զովանամ, -ացայ	to refresh oneself, be refreshed
զուարթ	brisk, lively, merry, gay
զուարթագիմ	brisk, lively, merry, gay
զուր	vain; ի զուր in vain
զոբանչ, -ից	wife's mother
զչարիմ, -եցայ	to be angry, irritated, discontented (cf. չար)

Ք

քագ, -աց	crown, tiara, diadem
քազաւոր, -աց	king
քազաւորազն, քազաւորազին nom. pl. -ունք	of the royal family
քազաւորեմ, -եցի (with dat.)	to rule (as king)
քազաւորեցուցանեմ, -ուցի	to make king, enthrone
քազաւորութիւն, -եան	kingly rank; kingdom, dominion
քազուհի, -եաց	queen
քաղեմ, -եցի	to bury
քանամ, քացի	to dampen, wet, bathe, irrigate
քանձր, քանձու	thick, fat, dense
քարգման, -աց	interpreter, translator
քարգմանեմ, -եցի	to translate
քարգմանիչ, -աց	translator
քարգմանութիւն, -եան	translation
քարմատար, -աց	useless, vain, idle, unprofitable
քաւալեցուցանեմ, -ուցի	to cause to roll
քաւքալեմ, -եցի	to shake off, cast off
քալեմ, -եցի	to pour, empty, remove, despoil
քալուր	empty
քաբուստ, քաբստեան	the action of hiding; hiding place
քաբուցանեմ, -ուցի	to hide, conceal
քաբչիմ, քաբեայ	to conceal oneself, be concealed
քե (conj.)	see կքե
քեթեւութիւն, -եան	alleviation, relief, lightening (from քեթեւ, -աց light)
քեպէտ	although; often written քէպէտ
քերակատարութիւն, -եան	imperfection, incompleteness
քերահաւատութիւն, -եան	doubt
քերես	perhaps

քեւամուխ	enterprising, industrious (cf. քեւ, -աց wing and մխեմ)
քեւր, -աց	steep, slanting, crooked, inclined
քզեմի, -եաց	fig-tree (from քուզ)
քէպէտ	see քեպէտ
քիթեղն, քիթղան pl. քիթղումք	tin; plate; thin strip
քիթեռն, -թոան	butterfly
քիկումք, քիկանց (pl.noun)	back, shoulder
քիւ, քուոց	number
քիւրեմ, -եցի	to turn aside, deflect; distract (from քիւր)
քշամանեմ, -եցի	to abuse, revile, defame (from քշամանք, -աց, insult, abuse, slander)
քշամի, քաց	enemy
քշամութիւն, -եան	enmity, hostility
քշուտ, -աց	unfortunate
քշուտութիւն, -եան	misfortune, distress
քողութիւն, քան	remission, discharge, relief, release
քողում, քողի 3 sg. կքող	to let, leave; imp. քող, let, is also found in the expres- sion քող քե apart from, not to mention
քոյլ, քուլոց	lazy, lax, lifeless; քոյլ տամ, to give permission, allow
քոռն, քոռին	grandchild
քոռեմ, -եցի	to count; consider; քոռիմ be considered; քոռի it seems, it appears (from քիւ)
քուզ, քոզ	fig
քուխ, քխոյ	black; pl. քուխք, blackness
քուղք, քղքոց, loc. քղքի	letter, missive

VOCABULARY
Armenian - English

բութ, բբոց	spit
բռիչք (pl. noun)	flight; soaring
բռչիմ, բռեայ	to fly
բռչուն, բռչնոց	bird
բրբռեմ, -եցի	to vibrate, oscillate
բբանեմ, բբի, 3 sg. եբութ	to spit, vomit (from բութ)
ժ	
ժամ, -ու	time; hour
ժամադիր	fixed, designated, assigned; rendez-vous, appointment; ժամադիր լինել to set a time (cf. -դիր)
ժամայն, առ ժամայն	at that time, then; in time
ժամանակ, -աց	time, extent of time
ժանդահոտ, -ից	foul-smelling
ժողով, -ոց	assembly, meeting
ժողովեմ, -եցի	to assemble, gather, amass; ժողովիմ, -եցայ to be as- sembled, gather (intransitive)
ժողովուրդ, ժողովրդեան,	assembly, people, crowd,
ժողովուրդք, ժողովրդոց	congregation
ժողովրդանոց, -աց	assembly-hall, meeting-place;
	synagogue
ժտեմ, -եցի	to dare; to implore, insist
ի	
ի	prep., in, to, towards, from (յ- before vowels)
իբբ	like, as; իբբ բե as if
իբբու	like, as; about (with numbers); when?
իծ, -ից	viper, serpent

VOCABULARY
Armenian - English

իմ (poss. adj.)	my; gen. of ես
իմ	dative of the interrog. զիմնչ
իմանամ, -ացայ	to understand
իմաստ, ից	mind, thought, intelligence
իմաստութիւն, -եան	wisdom, intelligence
իմաստնագոյն, -գունից	very wise, more intelligent
իմաստուն, իմաստնոց	intelligent, wise
իմէ	abl. of ինչ
իմն	something, some, a certain
իմնն	dat. of ես
իմննէն	from me, myself
ինն, ըննից	nine
իննսուն, -սնից	ninety
ինչ (indef. pronoun)	what, which, something
ինքն, ինքեան	self, he himself
ինքնին	he himself
իշխան, -աց	leader, chief, prince, ruler
իշխանակիր, -ից	pertaining to a noble
իշխանութիւն, -եան	power, might, authority
իշխեմ, -եցի (with dat.)	to be powerful, rule (cf. իշխան)
իջանեմ, իջի 3 sg. էջ	to descend, go down
իջավանք, իջավանաց (pl. noun)	lodging, shelter (cf. վանք)
իջուցանեմ, -ուցի	to cause to descend, let down
իս	acc. loc. of ես
իսկ	truly, indeed, but;
	իսկ եւ իսկ, immediately
իսկոյն	truly, indeed; straightway
իր, -աց	matter, affair, event
իրաւունք, իրաւանց (pl. noun)	right, justice; (from իրաւ, just, right, true)
իրեարս, իրերաց	each other, one another (recip. pronoun)
(ի) վերայ (with gen.)	above, upon, over
իցեմ	subjunctive of եմ
իւ	how?

VOCABULARY
Armenian - English

իւրոյ
իւր
gen. of 'իւր
his; the gen. pl. **իւրեանց** is translated as 'their';
իւր is also the gen. of the reflexive pronoun

իւրաքանչիւր
իւրեանք, իւրեանց
each
pl. of **իւր**

L

լալիւն, լալման
լամ, -ացի
լայն, -ից
լայքա
լապտեր, -աց
լաւ, -աց
լաւութիւն, -եան
լեառն, լերին, pl. լերինք, լերանց
լեզու, -աց (or -ոց)
լեզուատ
lamentation; whence **լալումն**
to weep
broad, wide
a red dye
lamp, lantern
good
goodness, virtue
mountain
tongue, speech, language
whose tongue is cut out
(cf. **հատանիմ**)
mountaineer
life in the mountains
mountainous, highlands
mountainous country
to crush, grind up, pulverize
imper. s. of **լիմիմ**
gen. of **լեռն**
full
to lick
to lick
to lick
to be, become
pound (weight)

լալիւն, լալման
լամ, -ացի
լայն, -ից
լայքա
լապտեր, -աց
լաւ, -աց
լաւութիւն, -եան
լեառն, լերին, pl. լերինք, լերանց
լեզու, -աց (or -ոց)
լեզուատ
լեռնական, -աց
լեռնակեցութիւն, -եան
լեռնային, լեռնայնոյ
լեռնլեռնայն
լեսում, լեսի
լեր
լերին
լի, լիոց
լիզանիմ, լիզի, կէզ
լիզիմ, լիզեցի
լիզում, լիզի, կէզ
լինիմ, aor. subj. լիցիմ,
aor. imp. լեր partic. լեսլ
լիտր, լտեր

VOCABULARY
Armenian - English

լիւր, -ից
-լից
full; fullness
adjectival suffix,
e.g. **պտղալից**
to fill

լնում, լցի 3 sg. կլից,
aor. pass. լցայ
only, merely
light
the action of listening,
hearing; **լու աննիմ** to make heard, announce;
լու ի լու publicly;
openly (cf. **լուայ**)
aor. of **լսիմ**
to wash (act.)
to bathe, wash oneself
to loosen, free; dissolve,
destroy; analyse
silent; **լուռ կամ** be silent
to light up, shine, dawn,
become light (from **լոյս**)
light-giving
luminous, shining, bright, clear
to illuminate
moon
lunatic, epileptic
the hearing of news, information; **լուր եղև** it was heard, announced
to kindle, light
quiet, silent(ly), in silence
to be silent
to silence, cause to be silent
audible, what one can hear; **լսելիք, լսելիաց**
hearing, audience

լնույ
լումանմ, լուացի
լումանմ, լուացայ
լուծանիմ, լուծի, 3 sg. կլոյծ
լուռ, լուաց
լուսանմ, -ացայ
լուսատու, -աց
լուսաւոր, -աց
լուսաւորիմ, -եցի
լուսին, լուսնի and լուսնոյ
լուսնոտ, -ից
լուր, լրոյ
լուցանիմ, լուցի 3 sg. կլոյց
լուելիայն
լուիմ, -եցի
լուեցուցանիմ, -ուցի
լսելի

VOCABULARY
Armenian - English

լսեմ, լուսյ, imp. լուր
լսող, -աց
լրութիւն, -եան
լցի
լքանեմ, լքի 3 sg. ելիք

to hear
hearer
fullness
aor. of լնում
to leave, abandon; knock
down, bring down

խ

խաբերայ, -ից
խաբեմ, -եցի
խածանեմ, խածի 3 sg. եխած
խաղաղասէր, -սիրաց
խաղաղութիւն, -եան

false, deceptive
to deceive, dupe, trick
to bite
peace-loving
peace, calmness, tranquillity

(from խաղաղ, quiet)

խաղամ, -ացի
խաղացուցանեմ, -ուցի
խաղող, -ոց
խանգարեմ, -եցի
խանգարիչ, -աց
խաշն, խաշին, pl. խաշինք, խաշանց
խաչ, -ից
խաչակիր, -կրից
խաչանիշ
խաչելեալ, -ելոց

to run, set off; play
to set in motion; advance
grape, raisin
to destroy, corrupt
destroyer, corrupter
flock, herd
cross
who bears the cross, crusader
having the sign of a cross
crucified (խաչ + ելեալ,
part. of ելանեմ)

խաչեմ, -եցի
խառան
խառն, -ից

to crucify
Harran
mixed, mingled; խառն ի
խուռն through one another,
intermingled

խառնակ, -աց
խառնակութիւն, -եան

mixed, mingled
1) confusion, disorder;
2) intercourse

խառնեմ, -եցի

to mix, mingle, blend

VOCABULARY
Armenian - English

խառնուած, -ոց
խարազնազգեստ, -ուց
խաւար, -աց

mixture, composition
made of coarse, rough material
darkness, shadows, obscurity,
gloom

խաւարային, խաւարայնոց
խաւարեցուցանեմ, -ուցի
խաւարիմ, -եցայ
խաւարին
խաւարուտ and խաւարչուտ
խաւսիմ, -եցայ (part.

dark, gloomy, obscure
to hide, obscure, eclipse
to become dark, hidden
dark, gloomy
dark, gloomy
to say, speak

խաւսեալ spoken, and
խաւսեցեալ spoken for,
engaged)

խաւսուն, -նոց

able to speak; endowed with
reason

խաւսք, խաւսից (pl. noun)

speech

խելամուտ

taught, informed, learned
mind, intelligence

խելք, խելաց

conscience, scruples

խեղն and խիղն, խղնից

to fear, dread

խիբամ, -ացի

hard, difficult; instr. as adv.
severely; with difficulty

խիստ, -ից

1) to assemble; 2) to celebrate
(from խումբ, -ոց group)

խմբեմ, -եցի

relationship, kinship, alliance
(cf. խնամի relative)

խնամութիւն, -եան

խնդամ, -ացի

to rejoice

խնդիր, խնդրոց

request, demand, question;
inquiry

խնդութիւն, -եան

joy

խնդրեմ, -եցի

to seek, ask, demand; solicit

խնկեմ, -եցի

to anoint (from խումկ,
խնկոյ incense)

խոզ, -ից

pig; collective խոզեան, swine

խոնարհ, -աց	low, humble; ի խոնարհ beneath, below, under
խոնարհիմ, -եցայ	to abase oneself; bow
խոչնդակն	impedi at to the sight
խոչոտն	hindrance, obstacle
խոստանամ, -ացայ	to promise
խոստովան լինիմ	to confess, avow, acknowledge
խոտ, -ոց	grass; pasturage; fodder
խոտեմ, -եցի	to scorn, reject
խոր, -ոց	deep, profound
խորամանկեմ, -եցի	to defraud, deceive, employ as a deccit
խորան, -աց	tent, pavillion, tabernacle; altar
խորխորատ, -ից	gulf, abyss; ditch
խորհիմ, -եցայ	to think, ponder; plan, decide
խորհուրդ, խորհրդեան	thought; plan, idea; mystery
խուլ, խլից	deaf
խուռն, խռան	crowd, multitude, throng
խոռովեմ, -եցի	to tremble, shake; խոռովիմ, -եցայ to be shaken, moved, agitated
խոռովութիւն, -եան	confusion, entanglement, disorder
խստագոյն	very difficult, more difficult
խստամբերութիւն, -եան	austerity, severity
խստանամ, խստացայ	to become hard, harder; be stubborn, persist
խրատ, -ոց	counsel, advice; reproach; discipline, instruction
խրատու, -աց	counsellor, instructor
խփանեմ, խփի 3 sg. եխուփ	to cover, close, shut

ծ

ծածուկ	hidden, secret; furtive; ի ծածուկ in hiding secretly
ծակեմ, -եցի	to pierce, perforate
ծաղիկ, -աց	flower
ծաղկեայ	flourishing, blooming
ծաղկեմ, -եցի	to flower, flourish, prosper
ծաղր, ծաղու	laughter, derision, mockery
ծանաւթ, -ից	known, apparent, manifest
ծանութական, -աց	known, manifest, acquainted
ծանեայ	aor. of ցանաչեմ
ծանուցանեմ, -ուցի	to inform, tell, cause to know
ծանր, ծանու	heavy; difficult; important
ծանրաբեռն, -բեռին	one who has a difficult task, or heavy burden (cf. քեռն)
ծանրանամ, -ացայ	to be encumbered, oppressed
ծանրացուցանեմ, -ուցի	to increase, aggravate, make heavy
ծանրութիւն, -եան	burden, heaviness, weight
ծառ, -ոց	tree
ծառայ, -ից	servant, slave
ծառայակից	co-servitor; companion in service or servitude
ծառայեմ, -եցի (with dat.)	to serve
ծառայեցուցանեմ, -ուցի	to enslave
ծառայութիւն, -եան	service, servitude
ծարաւ, ծարաւոյ	thirst
ծարաւի, ծարաւեաց	thirsty
ծեր, -ոց	old, aged, elder; priest, presbyter
ծիծաղիմ, -եցայ	to laugh (cf. ծաղր)
ծին, ծնից	birth; abl. ի ծնէ from birth onwards
ծնանիմ, ծնայ	to bear, give birth; create
ծնողք, ծնողաց (also ծնաւորք)	parents

ծնունդ, ծննդեան, ծնունդք,
ծննդոց
ծնուցանեմ, -ուցի

ծնուցիչ, -աց
ծով, -ուց
ծովակ, -աց
ծովեզր, ծովեզեր
ծովեզերեայք, -եայց
ծունգք, ծնգաց

ծունք(not declined)

birth, origin, race, species,
family; descendant
to deliver; help to give birth;
give birth
mid-wife
lake, sea
lake, sea
seashore (cf. եզր)
the coastal-dwellers
knee, pl. of ծունք
(also written ծունկք)
knee

կ

կա, or կալ
կազմ
կազմեմ, -եցի
կալայ
կալուած, -ոց
կախեմ, -եցի
կահոյր
կամ
կամ, կացի, 3 sg. եկաց
կամայական, -աց
կամիմ, -եցայ
կամք, կամաց (pl. noun)

կայիսիս
կայսր, կայսեր
կանամքի, -եաց

կանգնեմ, -եցի
կանթեղ, կանթեղաց

aor. imp. of ունիմ, կալայ
ready, prepared
to form, erect, construct
aor. of ունիմ
goods, possessions, lands
to hang, suspend
jug, pitcher
or; կամ...կամ either...or
to stand, remain, be
willing, voluntary
to wis! want
wish, will, desire;
կամ է (իմ), I want
Caiaphas (proper name)
emperor, caesar
married man; one who has a
wife (from կանամք instr.
of կիմ)
to raise, erect, build
lamp

կանխագէտ, -գիտաց

կանկնեմ, -եցի
կանոն, -աց or -ից
կանոնեմ, -եցի
կապ, -աց
կապեմ, -եցի
կապերտ, -ից
կառափն, կառափին, կառափունք,
կառափանց

կառք, կառաց (pl. noun)
կասկած, -աց
կասկածեմ, -եցի
կասում, կասի, 3 sg. եկաս
կատարած, -ից
կատարեալ, կատարելոց
կատարեմ, -եցի

կատարումն, կատարման
կատու, -աց
-կար, -աց

կարասի, -եաց
կարաւղ
կարատ, -ից
կարատանամ, -ացայ and
կարատիմ, -եցայ
կարգ, -աց

կարգեմ, -եցի
կարդամ, -ացի
կարեմ, -ացի

one who fore-knows; sooth-
sayer, prognosticator
(from կանուխ early + գէտ)

see կանգնեմ
canon
to establish a canon-law
tic, bond, connection, joining
to tie, bind
patch, scrap
head, skull
cart, wagon
doubt, suspicion
to doubt, have doubts, suspect
to thresh; thrash
end; destiny
complete, perfect
to complete, realize, fulfill,
carry out; celebrate
(a feast)
end, fulfillment
cat
second part of a compound
word; e.g. ալգտակար,
helpful, from ալգուտ
goods, possessions, property
see կարող
needy, indigent
to need, require, lack,
be deprived of, want
order, arrangement, rank;
institution
to order, arrange, rank
to shout, cry out; call, name
to be able, can

կարեւոր, -աց	important, necessary, urgent
կարի	very
կարիճ, -աց	scorpion
կարծեմ, -եցի part. կարծեալ and կարծեցեալ	to believe, think, judge, consider, suppose
կարծր, -եր, կարծումբ	hard, difficult
կարն, -ից	short, brief
կարնեմ, -եցի	to shorten; suppress, end
կարմիր, -ոց	red
կարող (also կարաւոյ), -աց	able, powerful; կարող եմ I can
կացուցանեմ, կացուցի	to set, place, establish
կաւ, -ոյ	clay; mud
կափառնաւում (undeclined)	Capernaum
կաքաւեմ, -եցի	to dance
կեամ, կեցի, 3 sg. եկեաց	to live
կեանք, կեանաց (pl. noun)	life
կեղծաւոր, -աց	hypocrite
կեղծաւորեմ, -եցի	to deceive, be hypocritical
կեղծաւորութիւն, -եան	hypocrisy
կեղծք, -ից	hypocrisy
կենարար, -աց	who enlivens, makes live
կենդանի, -եաց	living (creature)
կենդանութիւն, -եան	life
կենդանւոյն	alive
կեսարացի, -ոց	Caesarean, of Caesarea
կեսուր, -աց	husband's mother (also սկեսուր)
կերակուր, կերակրոց	food, meat
կերակրեմ, -եցի	to feed, nourish
կերայ	aor. of ուտեմ, eat
կերող, -աց	cating, cater
կերպ, -ից	form, shape; kind; manner
կերպակերպ, -ից	having various forms or shapes
կերպարանք, կերպարանաց (pl. noun)	form, shape

կեցուցանեմ, -ուցի	to make live
կէս, կիսոյ	half
կէտ, կիտից	whale; sea-monster
կթեմ, -եցի	to harvest, gather in (from կութք, կթոց harvest [of fruit, grapes]; to milk (from կիթ, կթոյ milk)
կիզում, կիզի, 3 sg. եկեզ կիծ	to burn wound, scar
կին, կնոջ, pl. կանայք	woman, wife, lady
կիրք (often pl.) -կից	instruction, training companion, one who shares in some activity, e.g. սմնդակից
կլանեմ, կլի, 3 sg. եկուլ	to devour, swallow
կղզի, -եաց	island
կնութիւն, -եան	marriage
կոխեմ, -եցի	to trample (from կոխ, trampled)
կոխումն, -մանց	trampling
կոծ, -ոց	lamentation, bewailing
կոկորդ, -աց	throat
կոչմն, կողման, կողմանք	side; territory, part; region
կողր, կողեր	branch
կոնդ, կոնեղ	block
կոմս, -ի, կոմսումք	count, κόμης
կոյս, -աց	side
կոյս, ից	maiden
կոյր, -աց	blind
կոշկոնեմ, -եցի	to beat, strike; torture
կոչեմ, -եցի	to call, name
կոչնական, -աց	geust, one who is invited
կոչումք, կոչոց (pl. noun)	banquet, feast
կոստանդինական, -աց	of Constantinople

VOCABULARY
Armenian - English

կով, -ուց	cow
կոտորած, -ոց	massacre, slaughter
կոտորեմ, -եցի	to cut (to pieces); destroy (from կոտոր, -ոց piece)
կորզեմ, -եցի	to pluck; take off
կորիւն, -եան	the young of any creature
կործանեմ, կործանեցի	to overturn, overthrow, destroy
կորնչիմ, կորեայ	to perish, die
կորուսանեմ, կորուսի, 3 sg. կորոյս	to lose; cause to perish; destroy
կորուստ, կորստեան	loss, waste
կուռք, կոռց (pl. noun)	idol
կուսան, -աց	virgin (boy or girl; cf. կոյս)
կուսաստան, -աց	convent, nunnery
կուտեմ, -եցի	to amass, gather, pile up (from կոյս, կուտից collection)
կուրծք, կրծից (pl. noun)	chest, breast
կտիւն, -եցի	to cut, carve, sculpt
կռապարիշտ	idolator
կռուփ, -աց	a blow with the fist
կռիւն, -եցի	to strike with the fist
կսկիծ, կսկից	pain, affliction (cf. կիծ)
կտակ, -աց	testament
կտակարան, -աց	testament
կտաւ, -ոց	linen, clothing of linen
կտուրք, կտրոց (pl. noun)	clipping, shearing
կտրեմ, -եցի	to cut, shear
կտրոց, -աց	knife, blade
կրակ, -աց	fire
կրանք, կրանից (pl. noun)	religion; tradition
կրեմ, -եցի	1) to bring, carry; 2) to endure, bear, suffer
կրետ	Crete
կրետացի, -ուց	Cretan
կրթեմ, -եցի	to instruct, train

VOCABULARY
Armenian - English

կրթութիւն, -եան	education, training, discipline
կրկին	twice, two times (կրկին անգամ, a second time, again)
կրկնաւոր, -աց	double
կրկնեմ, -եցի	to double, repeat
կցորդ, -ի, -աւ	companion, associate (from կցեմ join, attach, unite; and cf. -կից)
h	
հազար, -աց	one thousand
հազարամեան	thousand-year
հազարապետ, -աց	chiliarch
հազարապետութիւն, -եան	chiliarchate
հազիւ	hardly, scarcely
հալածանք, հալածանաց (pl. noun)	persecution; pursuit
հալածեմ, -եցի	to pursue, persecute
հակառակ, -աց	contrary, opposed; adversary, enemy; as adv. or prep. (with the gen.), against
հակառակորդ, -աց	enemy
հաղորդութիւն, -եան	participation, communion, intercourse (from հաղորդ, -ից common, shared)
հանեմ, -եցի	to please, satisfy; win over, persuade
հանիմ, -եցայ	to agree, be content, acquiesce
հանոյ, -ից (with dat.)	pleasing, acceptable
համակ, -աց	all, complete
համաշխարհական, -աց	fellow countryman; universal
համար, -ոց	account, reckoning
համարեմ, -եցի	to count, enumerate; reckon, consider

VOCABULARY
Armenian - English

համարիմ, -եցայ	to reckon, mean, hold as
համարակիմ, -եցայ	to dare
համարակուրիւն, -եան	audacity, boldness
համբառնամ, համբարձի	to lift, raise (cf. ամբառնամ)
համբաւ, -ոց or -աց	news, information, story;
	renown
համբաւեմ, -եցի	to proclaim, make known,
	reveal
համբերեմ, -ի	to endure; have patience; suffer
համբերութիւն, -եան	patience; endurance
համբոյր, -ից	kiss
համբուրեմ, -եցի	to kiss
համեմատ, -ից (with dat.)	proportional; commensurate
համբ, համեր	mute, dumb
Հայ, -ոց	Armenian; pl. Հայք
	the Armenians
Հայաստան, -ի	Armenian
հայաստանի, -եաց	Armenian
հայերէն	Armenian (language)
հայեցուած, -ոց	sight; spectacle
հայիմ, -եցայ	to look at
հայիոյութիւն, -եան	blasphemy
հայր, հայր, nom. pl. հայրք	father
հայրական, -աց	paternal, ancestral; fatherly
հայրապետ, -աց	patriarch
հայրենի, -եաց	paternal, ancestral
հայրիկ	dim. of հայր , papa
հանապազ (adv.)	continually, ever
հանապազորդ, -աց	constant, eternal
հանգամանք, -աց (pl. noun)	condition, manner, circum-
	stance, detail
հանգիստ, հանգստեան	peace, calm, quiet, rest,
	repose; ի հանգիստ փոխեմ
	to put to rest
հանգչիմ, հանգեայ	to rest, repose, relax

VOCABULARY
Armenian - English

հանդերձ (proposition, with instr.)	with, together with
հանդերձ, -ից	clothing
հանդերձեալք, հանդերձելոց	the future
	(pl. noun)
հանդէպ	opposite, before, in front of
հանդիպիմ, -եցայ (dat.)	to meet, encounter; attain
հանեմ, հանի	to draw, drag, remove; հանել
	ի վեր to bring up, pull up
	intelligence, skill, knowledge
հաննար, -ոց	to count, reckon
հաշուիմ, հաշուեցայ	revenue
հաս, -ից	to arrive, happen, come to;
հասանեմ, հասի	grasp, understand; ի վերայ
	հասանեմ to comprehend,
	grasp, penetrate
հասարակ, -աց	common, public, առ
	հասարակ , in common,
	all together
հասարակաց	common, public
հասկ, -ից	ear (of wheat, etc.)
հասուցանեմ, -ուցի	to cause to happen, bring about
հաստատեմ, -եցի	1) to ratify, affirm;
	2) to establish
հաստատութիւն, -եան	stability, constancy; hypostasis
հաստատուն, -ոց	stable, firm, constant
հատանեմ, հատի	to cut, break, interrupt
հատուցանեմ, -ուցի	to give back; pay, requite
Հարաման, -այ	Ahriman; Satan
հարաւ, -ոյ	south
հարաւային, -ոց	southern
հարթեմ, -եցի	to make level, smooth, even
	(from հարթ , -ից flat)
հարի	aor. of հարկանեմ , strike
հարիւր	one hundred

հարկ, -աց	tax, duty, need; հարկ է it is necessary, obligatory
հարկանիւմ, հարի	to strike, beat, hit, perform, spread; փող հարկանիւմ, sound the trumpet
հարուած, -ոց	blow, calamity
հարսանիք, հարսանեաց (pl. noun)	marriage
հարսն, հարսին, հարսունք, հարսանց	bride
հարսնութիւն, -եան	wedding
հարստահար	afflicted, distressed (from հարուստ powerful + հար)
հարցանիւմ, հարցի	to ask
հաց, -ից	bread
հաւ, -ուց	bird, hen; grandfather
հաւանիւմ, -եցայ	to agree, concur, accede
հաւանութիւն, -եան	agreement, belief, conviction
հաւասար, -ից or -աց	like, similar, equivalent; friend, companion
հաւասարեմ, -եցի	be or make equal; compare
հաւատ, -ոյ usually in the pl.	belief, faith; faithfulness
հաւատք, -ոց	to believe
հաւատամ, -աց (with dat.)	faithful, trustworthy
հաւատարիւմ, -աց	aunt, father's sister
հաւաքոյր, -բեռ	heathen, pagan, Gentile;
հեթանոս, -աց	հեթանոսք Gentiles, τὸ ἔθνη
հելլենական	Greek
հեծանիւմ, հեծայ	to mount, ride
հեծիւմ, -եցի	to moan, lament
հեծեծիւմ, -եցի	to groan, moan
հեղեղ, -աց	torrent, stream, flood
հեղձնում, հեղձայ	to choke, suffocate

հեղում, հեղի	to pour, spill; also pass. (aor. հեղայ) be split, poured; flow
հեճուկք	spite, grudge
հեճում, հեճի (also հաճում)	to weave, sew together
հեշտական, -աց	delightful, agreeable
հեռաստան	distance; adv. ի հեռաստանէ from afar
հեռի	distant, far; ի հեռի far; հեռուստ, from afar
հետ, -ոց	trace, footprint
հետզհետէ	little by little, gradually
հետէ	see հետզհետէ, յայտնիէտէ
հերձում, հերձի. 3 sg. հհերձ	to cleave, split, divide; tear, rend
հզար, -աց	strong, powerful; հզարագոյն, -ից very powerful, more powerful
հէն, հիմից	brigand, robber
հիանամ, -ացայ	to admire, wonder at, be astonished
հիմն, հիման, հիմունք, հիմանց	base, foundation
հին, հնոց	old, ancient
հինարար	of a brigand
հինգ, -ից	five
հինգերորդ, -աց	fifth
հիւանդ, -աց	sick
հիւանդանոց, -ոցաց	hospital
հիւանդութիւն, -եան	sickness, disease
հիւք, -ոյ	matter, nature, essence (cf. նիւք)
հիւծանիւմ, հիւծայ	to become thin; weaken, diminish
հիւղ, հիւղեայ	matter, stuff (cf. նիւղ)

հւ.
07
26

VOCABULARY
Armenian - English

հիւպատեան	consuls (collective), ὑποτοχ
հիւսիս, հիւսիսոյ	north
հիւսիսային, -ոց	northern
հիւսն, հիւսան, հիւսունք, հիւսանց	carpenter
հիւր, հիւրոց	guest, visitor
հլու, -աց	docile, obedient
հմայք, հմայից (pl. noun)	divination, augury, soothsaying, spell
հմուտ, հմտաց (with dat.)	one who knows (something) well, skilled, learned
հնազանդ, -ից	obedient, submissive
հնազանդիւմ, -եցայ	to submit, be resigned
հնազանդութիւն, -եան	obedience, submission
հնանամ, -ացայ	to become old, used up; age
հնարաւոր, -աց	possible
հնարիւմ, -եցայ	to think about, ponder
հնարողութիւն, -եան	dexterity, art, skill
հնարք, հնարից (pl. noun)	ways and means: inventiveness, skill; հնար է, it is possible
հնգեկիւն	fivefold
հնգետասան, -ից	fifteen
հնգետասանամեանք, -եանից	fifteen years
հնութիւն, -եան	antiquity
հնչիւն, հնչման	sound, voice, noise
հոգ, -ոց	care, trouble; հոգ ի մտի արկանիւմ to care, be concerned, anxious
հոգաբարձութիւն	solicitude
հոգամ, -ացի and -ացայ	to care, worry, be concerned, be troubled
հոգեւոր, -աց	spiritual; devout, pious; animate, living
հոգի, -ուց	spirit, soul, breath (cf. ոգի)
հող, -ոց	ground, base; earth; tomb
հողանամ, -ացայ	to become earth, turn to dust

VOCABULARY
Armenian - English

հողմ, -ոց	wind, breeze, air
Հոռոմք, Հոռոմոց (pl. noun)	Romans, Byzantines
հով, -ոց or -ուց	fresh, cool, cold
հովիւ, հովուաց	shepherd; pastor
հոտ, -ոց	odour, scent
հոտիւմ, եցայ	to have a bad smell, stink
հոտոտիւմ, -եցայ	to put out a smell; to breathe; stink
հուսկ, հուսկից	last
հուր, հրոյ	fire
հպարտանամ, -ացայ	to become proud, swell with pride; (from հպարտ, -ից haughty, arrogant)
Հոիփսիմեանք, Հոիփսիմեանց	companions of Rhipsimē
հոովմայեցի, -ոց	Roman
հռչակաւոր, -աց	famous, celebrated, renowned (from հռչակ, -աց fame)
հսկայ, -ից	giant (also սկայ)
հրաժարիւմ, -եցի	to renounce, depart
հրամայիւմ, -եցի	to command, order, decree
հրաման, -աց	command, order, decree
հրամանատար, -աց	commander, chief
հրապարակ, -աց	public square; court; assembly
հրապուրեմ, -եցի	to entice, tempt, seduce (from հրապոյրք, attrac- tion, lure)
Հրեայ, Հրեից	Jew, Hebrew
Հրեաստան and Հրէաստան	Judaea
հրեղէն, -աց	fiery (from հուր)
հրեշտակ, -աց	angel; messenger
հրձիգ	incendiary, arsonist (հուր + ձիգ, cf. ձգիւմ)

VOCABULARY
Armenian - English

ձ

ձախ, -ոյ and -ու	left (direction)
ձախողակ, -աց	sinister
ձայն, -ից	voice, shout
ձայնեմ, -եցի	to shout, cry out
ձանձրացուցանեմ, ձանձրացուցի	to annoy, trouble, tire
ձանեմ, -եցի	to offer, present, dedicate
ձգեմ, -եցի	to stretch, pull; draw; hurl
ձեզ	acc. dat. loc. of դուք; whence ձեզէն, personally, by yourself
ձեղուն, ձեղում	ceiling, roof
ձեռագործ, -աց	hand-made, man-made; also, handicraft
ձեռն, ձեռին nom. pl. ձեռք gen. dat. pl. ձեռաց	hand; ի ձեռն + gen. through
ձեռնքեկ	whose hand is broken
ձեր, -ոց	your
ձերբակալ, -աց	arrested, prisoner (ձերբ instr. of ձեռն + -կալ)
ձերբասուն	nourished, raised; pupil, creature (ձերբ + -սուն, cf. սնանիմ)
ձեւ, ձեւոց	form, shape, model
ձէթ, ձիթոյ	oil, olive
ձի, ձիոց	horse
ձիթենի, -եաց	olive-tree
ձիւն, ձեան	snow
ձմեռն, ձմեռային	winter
ձմեռոց, -աց and ձմեռանոց, -աց	winter home; winter quarters
ձորակ, -աց	ravine, small valley
ձորձ, -ոց	clothing
ձու, ձուոց	egg

VOCABULARY
Armenian - English

ձուկն, ձկան, ձկունք, ձկանց ձրի	fish free, for nothing (from ձրի, ձրից gift)
	դ
Ղեւի	Levi
	ե
եակատ, -ուց	front; forehead; face; եակատս տամ to arrange in battle order; attack
եանաչեմ, ծանեայ	to know, recognize
եանապարհ, -աց	road, way, route; journey
եանապարհորդեմ, -եցի	to journey, travel
եանն, ից	fly, insect
եաննիկ	gnat
եաշակեմ, -եցի	to taste, eat (from եաշակ, -աւ, taste, food)
եապաղեմ, -եցի	to scatter
եարտար, -աց	skillful, dextrous
եարտարութիւն, -եան	eloquence
եզնութիւն, -եան	ascetic practice (from եիզն, -ան, effort, mortification)
եեմիմ, -եցայ	to promenade, take a walk
եեպ, եեպոց	haste, speed
եիւաղութիւն, -եան	horror, monstrosity; nightmare (from եիւաղ, -աց monster)
եմեղուկ, -աց	sparrow
եշմարիտ, -ից	true (cf. եիշտ, true)
եշմարտութիւն, -եան	truth
եշմարտութեամբ	truly, in truth
երագ, -աց nom. pl. երագունք	lamp, lantern

hi
or
at

VOCABULARY
Armenian - English

մ

Մագդաղեմացի, -ոց մագդեզն, մագդեզունք, մագդեզանց մածանիմ, մածայ մահ, մահու and մահուան մահապարտ, -աց մահիմք, մահնաց (pl. noun)	from Magdala, Magdalene Mazdean to adhere, stick, cling death guilty, deserving the death penalty (cf. պարտք) bed
Մամիկոնեան	Mamikonian (name of a leading Armenian family)
մայր, մայր մայրաքաղաք, -աց մայրի, -հաց մանանիխ, մանանիտյ մանաւանդ մանկիկ մանկութիւն, -եան մանուկ, մանկան	mother metropolis forest, wood mustard, senna especially child, tot childhood, youth child (cf. մանր, small); collectively մանկտի, -ւոյ, children
մաշկ, -աց or -ից մաշկեղէն, -ինաց մաշկեակ, -հաց մաշկի մասն, մասին, մասունք	skin, pelt leathery, of leather, tough clothing of leather or hide leathery part, share; ըստ մասանց in detail
մատանի, -ւոց մատն, մատին, մատունք, մատանց մատնեմ, -եցի մատնիչ, -աց մատուռն, մատրանց	ring (for finger) finger to betray, denounce betray, traitor martyrium; chapel

VOCABULARY
Armenian - English

մատուցանեմ, -ուցի	to make approach, bring near; offer, present; գոհ մատուցանեմ, offer a sacrifice
մատչիմ, մատեայ	to approach, draw near, advance toward
մարգարտ, -էից մարգարեանամ, -ացայ մարգարիտ, -ոյ or -ի, -աց մարդ, -ոյ	prophet to prophesy pearl man (in the plural, the collective is generally used; մարդիկ, մարդկան, men)
մարդասէր, մարդասիրից մարք	who loves mankind possible; մարք է մեա, he may (cf. մարքեմ)
Մարի, Մարեայ Մարիամ, -այ Մարկիոն մարմին, մարմնաց մարմնապիշ	Mari Mary Marcion body, flesh regarding the body, sensual; (cf. պշնում)
մարմնաւոր, -աց մարտ, -ից մարտիկ, -աց մարտնչիմ, մարտեայ Մարք, Մարաց մաւտ մաքի, մաքեաց մաքս, -ից մաքսաւոր, -աց մաքսաւորութիւն, -եան մեզէն մեծ, -աց մեծաքեռն, -քեռին	bodily, corporeal battle, war warrior, soldier, combatant to fight the Medes near(by) sheep duty, tariff customs-officer; publican customs-house see մեք great, notable one who has a heavy burden

մեծագանձ	very wealthy, very rich
մեծագին, մեծագնոց	precious, costly
մեծագոյն, -գունից	greater, very great
մեծախումբ	numerous, various
մեծամեծ, -աց	very great; մեծամեծք nobles, magnates
մեծապատիւ	greatly honored, very honorable
մեծապէս (adv.)	greatly, much, very
մեծատուն, -տան	mighty; rich, opulent
մեծարանք, մեծարանաց (pl. noun)	respect, honour
մեծարեմ	to honour, respect
մեծարոյ, -ից	respected, honoured
մեծացուցանեմ, -ուցի	to honour (fact. of մեծանամ, -ացայ become great)
մեծութիւն, -եան	greatness, grandeur, magnificence; riches
մեկին	single, simple, precise, distinct
մեկնեմ, -եցի	to clarify, explain
մեկնիմ, -եցայ	to separate oneself, depart
մեկնութիւն, -եան	explanation
մեկուսի	aside, apart, outside (cf. կոյս)
մեհեան, -եմից	temple
մեղանչեմ, մեղայ	to sin; give offense
մեղաւոր, -աց	sin; sinner; sinful, guilty
մեղմ, -ոց	sweet-tempered, gentle, mild
մեղու, -աց	bee (cf. օղոր)
մեղուանոց, -աց	beehive
մեղր, մեղու	honey
մեղք, -աց (pl. noun)	sin, transgression, fault
մեմանոց	hermitage (from միայն)
մեռանիմ, մեռայ	to die
մետասան, -ից	cleven
մեր	our
մերժեմ, -եցի	to reject, remove; ի բաց մերժեմ, to draw away

մերկ, -ոց	naked, uncovered; adv. ի մերկուց
մերկանամ, մերկացայ	to expose, reveal, uncover, strip off
մերձ	near
մերձեանամ, -եցայ	to draw near; have intercourse
մեռ	see միւ
մեք	we
մեզ, միգաց, inst. միգով	fog, mist
մեմ, մեմի, մեմիւ	each one
մէջ, միջոյ	middle, midst; ի մէջ, ի միջի in the middle, in the midst, among; ի միջի մերում, in our midst, among us; ընդ մէջ անցանեմ, անցի to cross, pierce, penetrate; ի մէջ աննում, անի to introduce
մէք, միջաց	waist
մթացուցանեմ, մթացուցի	to darken (from մութ, -ոց darkness)
մծիղ, -աց	fly, flea (also մծեղ)
մծղուկ, -կան	gnat, midge
մի	one, a, single
մի (prohibitive negative)	not
միաբան	with one voice, in accord, in unison
միաբանութիւն, -եան	to unite; agree with
միակողմանի	crippled, lame; adv. on one side
միամիտ, -մտաց	unanimous
միամտութիւն, -եան	unanimity
միայն, -ից	only, merely; single, solitary
միայնակեաց, միայնակեցաց	hermit
միայնակեցական, -աց	eremitic

hi.
on
it

VOCABULARY
Armenian - English

միանգամ	once
միանգամայն	all at once, at the same time
միանձն, միանձին,	hermit, monk
միանձունք, միանձանց	
միաշարաբի	first day of the week; loc. միաշարաբւոց, but gen. dat. միաշարաբու, fol- lowing the declination of շարաբ
միաւորութիւն, -եան	unanimity
միեթե	usually միթե, q.v.
միթե	interrogative particle; can it be? is it possible?
միմեանս, միմեանց	each other; one another (reciprocal pronoun)
միմն ... միւսն	the one ... the other
մինչ	until, up to, as far as; while, during
մինչդեռ	while, during
մինչեւ	until, as far as
մինչչեւ	before (of time)
միշտ (adv.)	always, eternally
միջամուխ	entered, penetrated (cf. մխեմ)
միջնաշխարհ, -աց	midland
միս, մսոյ	meat
միտք, մտաց (pl. noun)	mind, intellect, intelligence; գմտաւ ածեմ to con- sider, reflect, ponder
միւս, -ոց	other
միւսանգամ	one more time; once again
մխեմ, -եցի	to immerse, dip in; drive in, thrust
մկրտեմ, -եցի	to baptize; bathe, purify
մկրտիչ, -աց	baptist, baptizer
մկրտութիւն, -եան	baptism; purification
մնամ, -ացի	to remain

VOCABULARY
Armenian - English

մնացորդ, -աց	rest, remainder
մնացուածք, -ոց (pl. noun)	remainder, residue
մշակ, -աց	worker; labourer; servant
մշտնջեան	eternal
մշտնջեմամուռնչ	ever-resounding
մշտնջեմաւոր, -աց	eternal
մշտնջեմաւորութիւն, -եան	eternity
մոգ, -ուց	magus (Zoroastrian priest)
մոգպետ	chief magus
մոլեգիւն, -գնաց	furious, enraged, beside oneself
մոլի, -եաց	furious
մոլորիմ, -եցայ	to wander, err
մոլորութիւն, -եան	error, going astray
մոխիր, -ոց	ashes
մոխրանոց, -աց	fire-temple
մոխրոց, -աց	waste-heap, dunghill
մոմեղէն, մոմեղիմաց	candle
մոյր, մուրոյ	the act of begging
մոռանամ, -ացայ	to forget
մոռացումն, մոռացման and մոռացանք	forgetfulness, oblivion, neglect
Մովսէս, Մովսեսի and Մովսիսի	Moses
մորեմի, -ույ	briar, bramble
մորթ, -ոց	skin, pelt, hide, fur
մորթեմ, -եցի	to skin, flay
մուծանեմ, մուծի 3 sg. եմոյծ	to bring in, lead in, introduce
մուտ, մտից	income (cf. մտանեմ)
մուրեմ, մրնաց	hammer
մումում, -ացի	to murmur; grumble
մտանեմ, մտի 3 sg. եմուտ	to go in, enter; penetrate
մրմոնեմ, -եցի	to murmur
մրուր, -ոց	lees, dregs; dirt, filth, mud
մրջիւն, մրջման	ant; whence nom. մրջումն and gen. մրջեան

J

յ	see ի
յագինամ (also յագիմ)	to satisfy oneself, become sated
յագեցայ	to sacrifice
յագեմ, -եցի	Jacob, James
Յակովբոս	to salt, season with salt
յաղեմ, -եցի	victorious, strong, powerful,
յաղթ	enormous
յաղթահարեմ	to conquer, prevail against;
	overcome (cf. հարկանեմ)
յաղթեմ, -եցի	to win, conquer, be victorious
յամախ, -աց	much, many
յամախաշատ	very frequent, multiple
յամախեմ, -եցի	to multiply, augment; repeat
յամենամ, յամեցայ	to be late, hesitate, linger
յայնժամ	then, at that time
յայնմհետե	from then on, thenceforward,
	-forth
յայնտեղ	in that place
յայնմհետե	from now on, henceforth
յայտ	open(ly), clearly, evidently
յայտնապետ	openly, clearly
յայտնեմ, -եցի	to reveal, disclose
յայտնի, -եաց	open, evident, obvious
յանգետս	see անգետ
յանդիման	opposite, facing, in front of,
	in the sight of (cf. քնդեմ)
յանդիմանիչ, -աց	critic, chider (յանդիմանեմ,
	-եցի to reprimand)
յանկարծ	suddenly, unexpectedly
	(cf. կարծեմ)
յանկարծաբեմ	suddenly, unexpectedly
յանկուցանեմ, յանկուցի	to conciliate, pacify, settle,
(or յանգուցանեմ)	bring to conclusion

յանպատրաստից	unawares, unexpectedly (from ան + պատրաստ)
յանցանեմ, յանցեայ	to go over, trespass, pass through (from յանց, sin, transgression)
յանցանք, յանցանաց	trespass, transgression; sin, crime
յանցաւոր, -աց	guilty, culpable
յանցուցանեմ, -ուցի	to cause to sin, err
յաշտ, -ից	sacrifice, oblation, offering
յապաղանք, յապաղանաց	delay, hesitation, postponement
յապաղիմ, -եցայ	to delay, linger
յապաղութիւն, -եան	delay
յաջողուած, -ոց	success, prosperity, good fortune
յաջողութիւն, -եաց	success, prosperity, good fortune
յառաջ	forwards; before (of space or time)
յառաջագոյն	preceding; before, earlier
յառաջանամ, -ացայ	to go before, advance, go ahead, precede
յառնեմ, յարեայ imp. արի	to arise, stand up
յատակ, -աց	floor; pavement
յատանեմ, յատի	to cut, prune
յարգեմ, -եցի	to honor, esteem, appreciate
յարեայ	aor. of յառնեմ
յարեցուցանեմ, յարեցուցի	to attach, connect, cause to join
յարիմ, -եցայ	to adhere to, cling to
յարկ, -աց	roof
յարձակիմ, -եցայ	to assail, attack; hurl oneself forward
յարձակումն, յարձակմանց	assault, attack
յարութիւն, -եան	resurrection; arising
յարուցանեմ, -ուցի	to cause to arise, raise; erect; resuscitate; incite to revolt

VOCABULARY
Armenian - English

յաւանակ, -աց	young horse or donkey; colt, filly
յաւոյ, -ից	link, joint
յաւելում, -ոց	increase, addition, supplement
յաւելում, -ի	to add, join, increase; pass. (aor. յաւելալ) grow, increase; become attached
յաւժար, -աց	disposed to, well-disposed; ready, willing
յաւժարութիւն, -եան	willingness, inclination
յաւիտեան, յաւիտենից	eternal, eternity (from յաւէտ very, continuous)
յաւիտեանք, յաւիտենից (pl. noun)	eternity
յաւիտենական, -աց	eternal
յարբիման, -եցի	to fashion, form, organize, prepare (cf. արբէմք)
յարկառակեմ, -եցի	to plunder, rob, snatch
յենում, յեցայ	to lean on, depend on
յեռում, յեռի	to attach, insert
Յեսու, Յեսուայ	Joshua, Jesus
յես (with gen.)	after, following
յեսին, -ոց	last
յետոյ	after
յերկուամամ, -ացայ	to doubt, question, suspect (cf. երկու)
յիմար, -աց	foolish, mad, insane
յիմարութիւն, -եան	madness, insanity, folly
յիշատակ, -աց	memory, recollection, memorial
յիշատակեմ, -եցի	to remember; remind
յիշեմ, -եցի	to recall, remember (cf. ուշ memory, mind)
յիսուն, -ից	fifty
Յիսուս, -իւ	Jesus
յղանամ, -ացայ	to conceive, become pregnant
յղեմ, -եցի	to send
յղենամ, յղեցայ	see յղանամ

VOCABULARY
Armenian - English

յի	whither?
յուրով, -ից	many, most
յոյժ	very, much (cf. ոյժ force)
Յոյն, Յունաց	Greek (noun)
յոյս, յուսոյ	hope
Յովհաննէս	Johannes, John
յորժամ	when, as
յորձանք, յորձանաց (pl. noun)	torrent, rapids
յորմէհեակ	since, since when
Յուդա	Judas
յուզեմ, -եցի	to set in motion, incite, excite; seek, search (from յոյգ, -ից search, investigation)
յուղարկեմ, -եցի	to send, lead, accompany (cf. ուղի)
յունական, -աց	Greek (adj.)
յունարէն	in Greek (from Յոյն)
յուսահատ, -ից or -աց	hopeless (cf. հաստանեմ)
յուսամ, -ացայ	to hope
ն	
-ն	dem. suffix
նա (dem.)	that (one), also adverbial, նա, then
Նազովրեցի, -ոց	Nazirine
նախ	previously, earlier, first
նախագահ, -ից	principal, capital (cf. գահ)
նախաքոռ, -ոց or -աց	the first seat (or place) at the table; president, patriarch, etc.
նախակարգ, -աց	of the first order or rank
նախանձ, -ու	jealousy; rivalry; zeal
նախանձիմ, -եցայ	to be envious, jealous
նախանձոտ, -աց	jealous; also նախանձկոտ, jealous

VOCABULARY
Armenian - English

նախատեմ, -եցի	to insult, injure
նախատիմք, նախատանաց (anomalous pl. noun)	insult, abuse, outrage
նախարար, -աց	prince, noble
նախարարեան (collective noun)	nobility
նախնի, -եաց	first, primitive; old, ancient; as a noun: chief, in the plural, ancestors
Նածրացի, -եաց	Christian, Nazarene (cf. Նագովրեցի, -ւոց)
նամակ, -աց	letter
նայիմ, -եցայ	to look
նարդեան	of nard (from նարդոս, nard)
նաւ, -աց (also -ուց)	ship, boat; whence նաւակ boat, skiff
նաւասարդ, -աւ	New Year; first month of the Old Armenian calendar
նաւթի, -եաց	hungry, fasting
նեղեմ, -եցի	to torment, afflict (from նեղ, -ոյ narrow, oppressed)
նենգ, -աց	fraud, ruse, trick
նենգաւոր, -աց	deceiver
նենգեմ, -եցի	to trick, deceive
նենգութիւն, -եան	trickery, deceit
նեղեմ, -եցի	to pardon, excuse, absolve; permit, allow, suffer
ներկանեմ, ներկի and ներկեմ, -եցի	to tint, color, paint (from ներկ, -ոց tint)
Ներսէս	Nerses (proper noun)
ներքին, ներքնոյ	inner
ներքոյ, ի ներքոյ	under
ներքուստ, ի ներքուստ	from Ի՞նչ inside, from within
ներքս (ի ներքս)	inside, within
նզովեմ, -եցի	to swear, curse (from նզովք, -ից oath, curse)

VOCABULARY
Armenian - English

Նիկիական, -աց	Nicacan
նիրի	sleep
նիրիեմ, -եցի	to sleep
նիւթ, -ոյ	matter (cf. հիւթ)
նկանակ, -աց	loaf of bread (from նկան loaf of bread)
նման, -ից	similar, like
նմանաւղ (and նմանող), -աց	similar
նմանիմ, -եցայ	to resemble, be similar, imitate (+ dat.)
նմանութիւն, -եան	likeness, similarity
ննջեմ, -եցի	to sleep
նշան, -աց	mark, sign
նշանագիր, -ոց	character (of script), alphabet, writing system
նշանակեմ, -եցի	to designate, indicate
նշդեհ, -ից	traveller
նշխարի, -աց	relic
նշարան, -աց	track, trace, mark
նոյն (dem. pro. of identity)	the same (one)
նոյնժամայն	at the same time
նոյնչափ, -ուց	that much, so much, as much
նոյնպէս	likewise, in the same way
նոր, -ոց	new
նորոգ	new
նորոգեմ, -եցի	to renew; repeat
նու, նուոյ	daughter-in-law
նուագ, -աց	song
նուագածու, -աց	musician, singer (cf. ածեմ)
նուագարան, -աց	musical instrument
նուագ, -ից	less, lesser, small, inferior
նուազեմ, -եցի	to diminish, reduce
նուազիմ, -եցայ	to become smaller
նուէր, նուիրաց	offering, gift
նունն, նոան, նոունք	pomegranate

նուրբ, նրբից	fine, subtle
նստիմ, նստայ imp. նիստ	to sit (cf. նիստ position, place, seat)
նստուցանեմ, -ուցի	to seat
2	
շաբաթ, -ու	Sabbath; week
շահ, -ից	gain, profit, use
շահական	see շահեկան
շահապետ, -աց	prefect, governor (also <i>genius tutelarius</i>)
շահեկան, -աց	useful, profitable
շահիմ, -եցայ	to win, gain, profit
Շապուհ	Shapuh (proper name)
շատ, -ից	very, much
շարժ, -ից	movement, shaking
շարժեմ, -եցի	to shake, move
շարժիմ, -եցայ	to be shaken, move
շարժումն, շարժման, -մունք	movement, shaking
շարժում, -ոց	shaking
շաշտիմ, -եցի	to feel, touch
շէն, շինից	1) inhabited; 2) built; 3) prosperous; 4) village, hamlet
շէնք, շինաց	inhabited land, settlements; building
շիկափոկ	made of red leather (շէկ tawny, reddish + փոկ leather cord)
շինական, -աց	peasant, farmer
շինեմ, -եցի	to build (from շէն)
շինուած, -ոց	building
շինութիւն, -եան	building; prosperity, blossoming
շիշ, շիշ	bottle, flask

շիջանիմ, շիջայ	to be extinguished; cease; die
շիջուցանեմ, -ուցի	to extinguish
շղթայ, -ից	chain, link
շնորհագիր	written by divine grace
շնորհեմ, -եցի	to favor, grace; give a present, endow; gratify; pardon, please
շնորհք, -աց (pl. noun)	grace, favor
շուն, շան	dog
շունչ, շնչոյ	breath; spirit, soul
շուրթն, շրթան, շրթունք	lip; border, edge
շուրջ	around
շուրջանակի	as adj. surrounding; as adv. in the region; in a circle
շէլուն, շջման	whistling
շտեմարան, -աց (also as plural noun)	warehouse, storeroom, granary
շրջեմ, -եցի	to turn, change
շրջիմ, -եցայ	to go, go around, march; be turned, change
n	
ն (and հմ)	(interrog. pronoun) who?
նգի, -ուց	spirit, soul, πνεῦμα (cf. հոգի)
նղբ, -ոց	lamentation, weeping
նղբամ, -ացայ	to lament
նղբումն, նղբման	lamentation
նղողեմ, -եցի	to swim; submerge (cf. հեղում)
նղորմած, -աց	merciful, compassionate
նղորմիմ, -եցայ (with dat.)	to have pity or compassion (from նղորմ, -ոյ pity)
նղոք, -ոց	request; supplication, entreaty
նղջ, -ոց	healthy; նղջ եր, χαίρει

ողջակեզ, ողջակիզի	sacrifice; burnt offering (cf. կիզում)
ողջանամ, -ացայ	to be, become healthy
ողջացուցանեմ, -ուցի	to heal
ողջոյն, ողջունի, -ի	greeting
ողջոյն, -ից (adj.)	all, entire, whole
ոն, ոնոյ	detail, order; style
ովն	someone, a
ոյր	gen. of ոն, ով
ոչ	not, no; ոչ ինչ nothing
ոչխար, -ոց	sheep
ոռոգանեմ, ոռոգի	to wet, irrigate (also սոռոգանեմ, սոռոգի)
Ոսկեծիւն, Ոսկեծնիւ	the Goldern-born one (cf. ծիւն)
ոսկեհատ, -ոց	gold-mine; golden
ոսկեղէն, -աց	golden, of gold
Ոսկեմայր, Ոսկեմայր	the Golden Mother
ոսկեաւղ	having gold rings (cf. աւղ, -ից ring)
ոսկի, -ւոյ	gold
ոսկր, ոսկեր	bone
ով	who?
ոտն, ոտին nom. pl. ոտք	foot
gen. pl. ոտից	
ոտնաւոր, -աց	pedestrian
որ, -ոյ interrog. and rel. adj.	which
որբանոց, որբանոցաց	orphanage (from որբ, -ոց orphan)
որդեակ, -եկաց	small child (diminutive of որդի)
որդի, -ւոց	son, child [loc. որդւոջ p. 135 is irregular]
որդն, որդան, որդունք	worm
որեար, որերոյ (collective noun)	people, folk
որթ, -ոց	grapevine

որթ, -ուց	calf
որկոր, -ոց	throat
որձ, -ից	male
որովայն, -ից	womb; stomach
որովհետեւ	since, because
որոտամ, -ացի	to thunder
որոտումն, որոտման	thunder
որչափ	as much
որպէս	as, how, որպէս զի so that
որպիսի, -եաց	such
որս, որսոց	hunt, prey, game
որսամ, -ացի and -ացայ	to hunt
որսող, -աց and որսող, -աց	hunter
ութ, -ից	eight
ութերորդ, -աց	eighth
ութսուն, -ից	eighty
ուժգիւն	strong, intense, severe
ուխտ, -ից	vow, pact, contract, treaty; clergy
ուխտեմ, -եցի	to swear an oath
ուղեկից, -աց	traveling companion (cf. -կից)
ուղի, -ւոյ	road, way; journey
ուղիղ, -ոց	straight, upright, direct
ուղիւք, -ից (pl. noun)	mountain stream, torrent
ուղղեմ, -եցի	to set up, raise; direct
ուղղորդ, -աց	straight, direct, upright
ուղղութիւն, -եան	straightness, correctness, reform
ուղտ, -ուց	camel
ունիմ, կալայ	to have, hold, keep; seize
ունկն, ունկան pl. սկանջք, -աց	car
ունջ, -ոց	ground, base, foundation; ընդ ունջ տանիմ, raze to the foundations, destroy

VOCABULARY
Armenian - English

ուշ, ուշոյ	memory, recollection; բան ուշ եղև ինձ, I remembered the word, called the word to mind
ուռնում, ուռեայ ուռուցանում, -ուցի ուս, ուսոց ուսանիմ, ուսայ	to swell, puff to swell, inflate shoulder to learn, study, practice, be taught
ուսումն, ուսման ուսումնակից, -աց ուսուցանում, -ուցի ուսուցիչ, -աց ուստեք ուստի (interr. and rel. adv.) ուստր, ուստեր ուտեմ, կերայ 3 sg. եկեր ուտեստ, -ից ուր (interr. and rel. adv.) ուրախ ուրանամ, -ացայ ուրեմն	study, instruction, learning fellow-pupil (cf. -կից) to teach, instruct, inform teacher from somewhere from where, whence son to eat food, nourishment where joyous, joyful to deny, denounce, disavow somewhere (indef. adv.); so, then
ուրեք	somewhere, anywhere;
ոք	ոչ ուրեք nowhere someone, somebody; ոչ ոք no one, nobody
չ-	unstressed form of the negative
չար, -աց չարագործ, -աց չարախաւս, -աց	bad, wicked, evil malefactor, evil-doer slander, detractor, one who speaks evil (cf. խաւսիմ)

VOCABULARY
Armenian - English

չարաչար չարասէր, չարասիրաց չարիք, չարեաց (pl. noun) չարութիւն, -եան չարչարեմ, -եցի չափ, -ուց and -ոց	very bad loving evil evil evil, wickedness to torture, torment, maltreat degree, measure; model: հայրական չափուն like a father, in the mode of a father
չափեմ, -եցի չեւ չիք չոգայ չոր, -ոց չորեքեան չորեքկարգեան չորեքկին, -կնաց չորեքկուտի չորեքհարիւր, -ոց չորեքտասան, -ից չորիք	to measure not yet (չ + եւ) there is not, there are not aor. of կրթամ dry, arid all four (set) in four ranks (cf. կարգ) fourfold, quadruple four-sided (cf. կոյս) four hundred fourteen fourth (usually in sense of "a fourth (part) of") fourth (ordinal numeral) four unfortunate, pitiful (cf. բշուտ) to go, leave, depart poor, needy to pardon, excuse, absolve (չիք-մեղք)
չորրորդ, -աց չորք, չորից չուտո, -աց չունեմ, -եցի չբաւոր, -աց չբմեղք; ի չբմեղս առնում	fourth (ordinal numeral) four unfortunate, pitiful (cf. բշուտ) to go, leave, depart poor, needy to pardon, excuse, absolve (չիք-մեղք)
չազանեմ, չազի	to kiss (see երկիր)

VOCABULARY
Armenian - English

պակաստ, -եաց, (3 sg. verb)	there is lacking, missing, required (from պակաս -ից defect)
պակնում, պակեայ պահ, -ուց	to be petrified (with fright) watch, guard (also written պարի; cf. պահք)
պահապան, -աց պահեմ, -եցի (also պարիեմ)	watchman, guard, sentinel to watch, guard; keep, observe; fast
պահք, պահոց (pl. noun)	fast; եմ ի պահու, I am fasting (cf. պահ)
պաղատանք, -աց (pl. noun) պայ, -ից	supplication, request fairy
պայթուցանեմ, -ուցի	to break (fact. of պայթիմ, to split, break, crack)
պայծառանամ, պայծառացայ	to shine brightly, be resplendent
պայմանեմ, պայմանեցի	to contract for; be responsible for
պայքար, -աց -պան	struggle, dispute agent, one who does whatever the first member of the compound means; e.g. պահապան, one who guards
պանդուխտ, -աց պաշարեմ, -եցի պաշտան, պաշտամանց	foreigner, stranger, immigrant to besiege, afflict, surround service, adoration, worship; cult, cult-centre; պաշտան առնում to receive honour, be adored
պաշտանեայ, -եից	servant, minister; official; as adj. pious, religious
պաշտեմ, -եցի պառաւ, -ու, -ունք, -անց	to worship, honour, serve old woman

VOCABULARY
Armenian - English

պատահար, -ից պատահեմ, -եցի (with dat.)	misfortune, calamity, accident to meet, come upon; happen binding; in the plural
պատան, -աց	պատանք, burial shroud, winding-sheet
պատանի, -եաց	youth; dim. պատանեակ, -եկաց little child
պատռեմ, -եցի	to tear, rip
պատռումն, պատռման	rip, split, tear
պատասխանի, -եաց	answer, reply; պատասխանի տամ, to reply, answer offering
պատարագ, -աց	offerings
պատեհ, -ից	opportune, proper, right
պատերազմ, -աց	battle, war
nom. pl. պատերազմուց	
պատերազմիմ, -եցայ	to fight, wage war
պատիժ, պատժոյ	punishment
պատիւ, պատուոյ and պատուի, պատուոց	honour, homage, esteem
պատկեր, -աց	image, idol, statue
պատնառ, -աց	cause, reason
պատնէն, պատնէնից	copy
պատմեմ, -եցի	to narrate, tell
պատմութիւն, -եան	story, history, narrative
պատմուման, -աց	garment, clothing, cloak, coat; robe
պատշան, -ից	fit, proper, suitable
պատուական, -աց	honorable, venerable, excellent
պատուեմ, -եցի	to honour, respect
պատուէր	order, command
պատուիրակ, -աց	envoy, emissary
պատուիրան, -աց	order, command
պատուիրեմ, -եցի	to command, decree
պատուիաս, -ից	punishment
պատուիասեմ, -եցի	to punish

պատրաստ, -ից	ready, prepared (cf. յանպատրաստից)
պատրաստեմ, -եցի	to prepare
պատրաստութիւն, -եան	preparation
պատրիկ, -աց	patrician, πατρίκιος (title)
պարան, -աց	cord, rope
պարանոց, -ի, -աւ	neck
պարասպ, -ոյ	occasion; repose, leisure; պարասպով on the occasion, at the opportune time
պարար	fattening food
պարարակ, -աց	fattened
պարարտ, -աց or -ից	fat; fertile
պարգեւ, -աց	gift
պարգեւեմ, -եցի	to give
պարզ, -ից	simple, plain, pure
պարծանք, -աց (pl. noun)	glory, boasting
պարի	see պահ
պարմայեմ, -եցի	to touch, test, experience
պարսաւեմ, -եցի	to scorn, despise
Պարսիկ, -աց	Persian
Պարսք, Պարսից (pl. noun)	the Persians
պարսպեմ, -եցի	to build a wall around (a city)
պարտական, -աց (with dat.)	debtor; obligated; guilty
պարտաւորեմ, -եցի	to accuse, sentence, condemn
պարտեզ, -աց	garden, park
պարտիզպան, -աց	gardner (cf. պան)
պարտիմ, -եցալ	to be obliged, obligated, have to
պարտումն, պարտմանց	defeat
պարտք, պարտուց (pl. noun)	debt; obligation, tribute; պարտ է, it is necessary
պարբ, պարուց (pl. noun)	dance
Պաւղոս	Paul

-պեւ	head, leader; as second member of compound, e.g. հայրապետ, -աց patriarch
Պետրոս	Peter; voc. Պետրե
-պէս	adverbial suffix
պէսպէս	in various ways; varied, multicoloured
պէտք (pl. noun), acc. պէտս	need, necessity, -պէտք են, it is gen. պիտոյից necessary
պիղծ, պղծոց	impure, filthy
պիտանի, -եաց (with dat.)	useful, profitable; good, laudable
պիտոյ, -ից (with dat.)	necessary, useful
պղծութիւն, -եան	impurity, profanity
պղտորեմ, -եցի	to trouble, muddy (water), make murky (from պղտոր, -ոց turbid)
պնդեմ, -եցի	to make firm; fortify (from պինդ, -ոց firm, strong, 'ast)
պնդիմ, -եցալ	to affirm, insist
պշնում, պշեալ	to look at, gaze at, contemplate
պոռնիկ, -աց	fornicator, adulterer, prostitute
պսակ, -աց	crown
պսակեմ, -եցի	to crown
պտղաբեր, -ից	prolific (cf. -բեր)
պտղալից	fruitful (cf. -լից)
պտուղ, պտղոյ	fruit; issue; product
պրծանիմ, պրծալ	to escape, save oneself, flee
	2
ջանամ, ջանացի and -ացալ	to strive, seek for, take pains; try, attempt (from ջան, -ից effort, work, travail)

VOCABULARY
Armenian - English

ջեռնում, ջեռայ ջերմ, -ոց	to become warm, warm oneself warm; ջերմք, ջերմոց warmth, heat
ջերմաջերմ ջերմն, ջերման ջնջեմ, -եցի	very warm warmth, heat to clean off, efface, cancel, destroy (from ջինջ clean)
ջորի, -հաց ջուր, ջրոյ ջրեմ, -եցի ջրհոր, -ոյ	mule water to wash off, cancel, dissolve well (from ջուր + հոր, -ոյ cistern)
n	
նաքի Ռոդացի նոնիկ, -աց	rabbi Rhodian salary, wages, pension
u	
-u uu (dem.) սակ	dem. suffix this (one) count, number; condition, state; see also սակս
սակայն սակաւ, -ուց սակաւիկ սակս, ի սակս	but, however little, a little; few (by) a little concerning, with regard to (loc. pl. of սակ)
սահման, -աց սահմանեմ, -եցի սահմի	limit, border, frontier; territory to limit, determine, establish third month of the Armenian calendar
սաղաք	general-in-chief

VOCABULARY
Armenian - English

սաղմոս, -ից սաղմոսերգու, -երգուաց Սաղովմէ սայլ, -ից սաստեմ, -եցի (with dat.)	psalm psalm-singer Salome wagon, cart to order, command imperiously; threaten; reproach (from սաստ, menace, reprimand) to annihilate, destroy, slaughter satanic to help, assist (from սաստար, -աց help; worker) help, assistance deacon to tremble (with fright); be afraid trembling, shaking, shivering to become tired of, satiated, abandon, revolt against
սատակեմ, -եցի սատանայական, -աց սատարեմ, -եցի	noise, murmur, cry pitcher, urn to mourn, grieve (cf. սուգ) black table, altar room, chamber special, particular, specific (from սեպուհ, -աց nobleman)
սատարութիւն, -եան սարկաւազ, -աց nom. pl. -ումք սարսիմ, -եցայ	to sow seed, fig. race, descendants seed see սեպեական proud, haughty, arrogant; imperious
սարսուռ, -ոյ սարսնում, սարսնեայ	
սաւսափիւն սափոր, -ոյ սգամ, -ացի and -ացայ սեաւ (also սեւ), սեւոց or սեւից սեղան, -ոց սեմեակ, -աց սեպեական, -աց	
սերմանեմ, -եցի սերմն, սերման սերմանիք, սերմանեաց (pl. noun) սեփական սէգ, սիգաց	

hu.
201
set

սէր, սիրոյ	love
սիգամ, -ացայ	to be proud, haughty
սիկո, սկեղ	shekel (unit of money and of measure)
սիղորայ, սիղորայից	syllable
Սիմովն, Սիմոն	Simon
սիրելի, -եաց	beloved, dear, lovable
սիրել, -եցի	to love
սիրտ, -ից	heart
սիւն, սեանց	column
սկայ, -ից	giant (cf. հսկայ)
սկայազն, սկայազին	of the race of giants (cf. ազն)
Սկարիովտացի	Iscariot
սկաւառակ, -աց	plate, dish, bowl
սկեսուր, -աց	groom's mother; mother-in-law (also կեսուր)
սկիզբն, սկզբան, սկզբունք	beginning
սկուտոյ, սկտեղ	dish, plate
սկսանիւ, սկսայ	begin
սնանիւ, սնայ	to be raised, nourished, brought up (root սուս-, cf. ձերբասուն)
սնար, -ից	top of the head; ի սնարս on the summit
սննդակից, -աց	"co-nourished"; companion, comrade (սնունդ + -կից)
սողիւ, -եցայ	to crawl, creep
սողուն, սողնոյ	crawling creature
սոյն	this same (one)
սովոր, -ից	accustomed, traditional, usual
սովորական, -աց	accustomed, habitual, traditional
սովորութիւն, -եան	habit, tradition, custom
սուգ, սգոյ	sorrow, mourning
սուզանեւ, սուզի 3 sg. կսոյզ	to submerge, hide

սուսեր, -աց	sword
սուտ, ստոց or ստից	false
սուր, սրոց	sword; ընդ սուր հանեւ, to put to the sword
սուրբ, սրբոց	holy, saintly; saint
սպանանեւ, սպանի	to kill; murder
սպանդ, -ից	slaughter of animals for sacrifice
սպանդանոց, -աց	abattoir, slaughter-house
սպառ	entirely, completely, to the end
սպառ սպուռ	totally, thoroughly
սպառնամ, -ացայ (with dat.)	to threaten, menace
սպաս, -ուց	service
սպասաւոր, -աց	servant
սպասաւորութիւն, -եան	service
սպասեւ, -եցի (with dat.)	to serve
սպարապետ, -աց	commander-in-chief
սպիտակ, -աց	white
սպուռ	see սպառ
ստանամ, -ացայ	to acquire, take possession of; possess
ստացիչ, -աց	possessor
ստեղծանեւ, ստեղծի	to create
ստեւ, -եցի (with dat.)	to break a vow; lie
ստին, ստեան, ստինք, ստեանց	breast
ստորին, -ոց	lower (from ստոր, -ից bottom)
ստուգագոյն, -ից	more certain, more accurate (from ստոյգ, -ից certain)
ստրուկ, -աց	slave
սրաբէւ	swift-winged (սուր + բէւ, -ոց, wing)
սրտմտիւ, -եցայ	to be angry, become furious, enraged
սիւսանիւ, սիւսայ	to dress, don, put on
սիտիւ, -եցի	to comfort, console

սքանչելապէս (adv.)
սքանչելարար
սքանչելի, -եաց
սքանչելիք, սքանչելեաց

wonderfully
miracle-worker
wonderful
wonder, marvel

վ

վաթսներորդ, -աց
վաթսուն, -ից
վախման, -աց
վախմանիմ, -եցայ
վաղ

sixtieth
sixty (cf. վեց)
end; conclusion; death
to die, come to the end
ancient, old, of former times;

վաղագոյն
վաղիւ

adv. soon, quickly, early
earlier
early; tomorrow; the next day;
the next morning (instr.
of վաղ) ի վաղիւ անդր,
the following day

վաղնջուց
վաղուհան
վաղվաղակի
վանառ, -աց

old, ancient
of the following day
soon, quickly, immediately
commerce, traffic;
merchandise; market

վանառական, -աց
վանառեմ, -եցի
վայ
վայել է
վայելուչ
վայր, -աց

merchant
to sell
woe! alas!
it is proper; it behooves (one)
suitable; decorous, fine
place, situation, position;
ի վայր beneath; վայր մի
an instant, moment
savage, wild; coarse, rude,
rustic

վայրենի, -եաց

monk
monastery, scete

վանական, -աց
վանորայ, վանորայց

վանք, վանաց (pl. noun)

dwelling; monastery, convent;
collective վանեար

վամ

because of, on account of, for
the sake of (with gen.)

վաստակիմ, -եցայ

վամ զի because
to labor, exert oneself
(from վաստակ, -նց or
-աց effort)

վատ, -աց

bad, wicked, evil, perverse

վատքար, -աց

bad, ignoble

վատնեմ, -եցի

to waste, dissipate, consume;
oppress

վարագոյր, -աց

curtain

վարագ, -աց

boar; as a proper name

վարդապետ, -աց

վարագ, -այ

teacher, master

վարեմ, -եցի

to lead, convey, conduct, direct

վարժեմ, -եցի

to educate, instruct

վարձ, -ուց

salary, wages; payment,

վարձանք, վարձանաց (pl. noun)

recompense; pl. վարձք,
the same meaning

վարք, վարուց (pl. noun)

payment, bride-price
life, conduct; behaviour,
morals, manners

վեշտասան, -ից

sixteen

վեր, ի վեր

above, over, up

վերակացու, -աց

overseer, director, governor
(cf. կամ)

վերայ adv.

over, above; usually

վերանամ, -ացայ

ի վերայ (with gen.)

վերին, -աց

to arise, go up, ascend
superior, higher, celestial;
external, outer

վերնագաւառ, -աց

high-region

h.
001
at

VOCABULARY
Armenian - English

վերնատուն, -տան	upper storey, top floor (cf. տուն)
վերոյ, ի վերոյ	over, above; ի վերոյն previously
վերուստ, ի վերուստ	from above; from on high, since the beginning
վեց, -ից	six
վեցերորդ, -աց	sixth
վզուրկ	great, big
վե՛մ, -աց	stone, rock
վէր, -աց	wound
վիճակ, -աց	lot, share, fate, fortune, success; վիճակ պարգեւեմ ի + abl. to give a share of something
վիճ, վնաց	lute
վիշապաբաղ	the dragon-handler (վիշապ, -աց dragon; cf. քաղեմ)
վիպասան, -աց	story-teller (վէպ, -աց, story, tale; cf. ստեմ)
վիրաւոր, -աց	wounded
վիրք, վրաց	Georgians
վկայ, -ից	witness; martyr
վկայարան, -աց	martyrium
վկայեմ, -եցի	to testify, give witness
վկայութիւն, -եան	testimony, evidence, witness
վնարեմ, -եցի	to achieve, accomplish, end; pay, acquit; spend, pass (of time) (from վնար, pay- ment, recompense; end)
վնաս, -ուց	harm, injury, wrong; damage, loss; fault
վնասակար, -աց	pernicious, harmful; guilty (cf. -կար)
վնասակարութիւն, -եան	danger, damage, harm

VOCABULARY
Armenian - English

վնասեմ, -եցի	to harm, injure
վշտակեցութիւն, -եան	anxiety, torment, distress
վրէժ, վրիժուց	vengeance, revenge; վրէժ խնդրեմ to seek, or take revenge
	ս
ս-	negative particle in compound words (c.g. տկար)
տագնապ, -աց	torment, distress
տագնապեմ, -եցի	to oppress; do violence to, afflict
տախտ, -ից	throne, seat; chair, sofa
տակաւ	little by little
տակաւիմ	yet
տաճար, -աց	temple; palace, court
Տաճիկ, -աց	Arab, Arabian
տամ, կտու part. տունեալ	to give; cause, make, as in քերեկ տամ to cause to bring
տալգր, տալգիր	husband's brother, brother-in-law
տանիմ, տարալ	to lead, bring, carry; support, suffer, endure (+ dat.)
տանիք, -եաց (pl. noun)	roof
տանուտէր, տանուտեաւն	householder, master of the house (cf. տուն, տան and տէր)
տանջանք, տանջանաց (pl. noun)	torture, torment, suffering
տանջեմ, -եցի	to torture
տապալեմ, -եցի	to tumble, knock down, demolish
տառապեմ, -եցի	to distress, afflict
տասանորդ, -աց	tithe, tenth part
տասն, տասնաց	ten

hi.
ool
at

VOCABULARY
Armenian - English

տասնամեայ	ten-year
տասնապատիկ, -աց	ten-fold
տասնեփեան	all ten
տարածանիւմ, տարածիւմ, տարածեցի	to stretch, extend (from տարած, -ից extended, extensive)
տարայ	aor. of տանիմ
Տարան	Tarawn (a province west of Lake Van)
Տարանական	pertaining to the province of Tarawn
տարեկան, -աց	yearly, annually (cf. -ական)
տարի, -եաց, -ւոջ	year
տարր, տարեր	clement
տաւն, -ից	feast, festival
Տաւրոս, -ի	Taurus (mountain)
ուզեղ, -ից or -աց	ugly, deformed (cf. գեղ)
ուզէտ, ուզիտաց	ignorant, unknowing (cf. գէտ)
ուզիտարար	ignorantly, unknowingly
տեղ, տեղոյ, տեղաց	shower
տեղայ, տեղաց	it rains, it is raining
տեղեակ, -աց (with dat.)	well-informed, instructed, skilled in
տեղեկանամ, -ացայ (with dat.)	to be taught, informed, instructed
տեղի, -եաց	place, position; գտեղի առնում to halt; episode
տեսանելիք, -եացք (pl. noun)	eyes; instr. visibly
տեսանիւմ, տեսի	to see, look at
տեսանող, -աց	viewer, one who sees, looks at
տեսիլ, տեսլեան	sight, view; vision
տեսուչ, -աց	supervisor
տեսչութիւն, -եան	supervisorship, overseership
տերութիւն, -եան	see տերութիւն

VOCABULARY
Armenian - English

տէր, տեառն inst. տերամբ nom. pl. տարբ	lord, master (frequently abbreviated տր, when it means God; from տի-այր; cf. տի-կիւն)
տերութիւն, -եան	lordship (տերութիւն in old MSS)
տերունական, -աց	lordly
տի, տիոց	year
տիգթ, տգաց	fore-arms
տիեզերք, տիեզերաց (pl. noun)	universe, cosmos (cf. եզր)
Տիգրոն	Ctesiphon
տիկ, տկաց	leather bag, wineskin
տիկիւն, տիկնոջ	lady, woman (cf. տէր)
Տիսփոն	Ctesiphon
տիրանամ, -ացայ	to become master of, dominate
տիրեմ, -եցի (with dat.)	to rule, dominate, be master of
տիւ, տուրնջեան	day (as opposed to night)
տխուր, -ոց	sad
տխրիւմ, -եցայ	to be sad; mourn
տկար, -աց	feeble, weak (cf. կարեմ)
տնկեմ, -եցի	to plant (cf. տունկ)
տոնիւմ, -աց	family, race, line
տող, -ից	row, rank, line
տուիչ and տուող	giver (from տամ)
տուն, տան	house, household, family, line, nation
տունկ, տնկաց	plant
տուր	aor. imp. of տամ
տպաւորութիւն, -եան	mark, sign, shape, impression
տրամիւմ, -եցայ	to be, become sad
տրամութիւն, -եան	sadness
տրանջիւն, տրանջման	complaint, murmuring
տրտում	sad
տրմութիւն, -եան	vigilance, wakefulness, restlessness

hi.
ool
at

ց

ց-	prep. with acc.; to, towards
ցածնում, ցածեայ	to abase oneself; calm oneself, desist
ցամաք, -աւ	dry, arid; the mainland
ցամաքիմ, -եցայ	to dry up, become dry
ցամաքեցուցանեմ, -ուցի	to dry
ցայգ, -ոյ	night (cf. այգ)
ցանեմ, -եցի	to scatter, spread; sow (from ցան, -ից scattered, dispersed)
ցանկալի, -եաց	desirable, enviable
ցանկանամ, -ացայ	to desire, want, wish, long for (from ցանկ, -ոց wish, desire, yearning)
ցանկութիւն, -եան	desire
ցասնում, ցասեայ	to become angry
ցասումն, ցասան	anger
ցաւ	see ցաւք
ցաւագիւն	painful, grievous; sad, sorrowful
ցաւեցուցանեմ, -ուցի	to hurt, cause pain
ցաւէ, ցաւեաց (imperf. vb.)	it hurts; ինձ ցաւէ it hurts me
ցաւք, ցաւոց (pl. noun)	pain, affliction, torment
ցելում, ցելի	to split
ցերեկ (adv.)	day (cf. երեկ); by day, in the daytime, during the day
ցիր, ցրից	strewn, scattered, dispersed
ցից, ցցոց	(noun) stake, peg, pin; (adj.) erect, sharp
ցնծամ, -ացի and -ացայ	to rejoice
ցնորիմ, -եցայ	to go astray, insane, become delirious
ցորբան	as long as

ցուցանեմ, ցուցի, 3 sg. եցոյց	to show, demonstrate
ցրեմ, -եցի	to scatter, disperse
ցրի	scattered here and there (instr. of ցիր, used as an adv.)
ցրուեմ, -եցի	to scatter
	փ
փախուստ, փախտեան	flight
փախուցանեմ, -ուցի	to put to flight
փախչիմ, փախեայ	to flee, escape
փախտական, -աց	fugitive, in flight
փախտեայ, -եից	fugitive
փայլակն, -ան	lightning, flash; in the plural, usually փայլատակումք (cf. փայլեմ, shine, gleam)
փայտ, -ից	wood; tree
փայտահար, -աց	woodcutter
փայտատ, -աց	axe
փայտեղէն, -աց	wooden
փանդիոն, -աց	lyre
փառաւոր, -աց	glorious, illustrious, renowned, famous; փառաւոր առնեմ to glorify, praise
փառաւորութիւն, -եան	glory, splendor, majesty
փառք, փառաց	glory, fame; majesty, magnificence
Փարիսեցի, -ոց	Pharisee
Փաւստոս	Faustos
փափագեմ, -եցի	to wish, desire, long for
փափուկ, -աց	tender, delicate
փեսայ, -ից	bridegroom
փեսայութիւն, -եան	wedding
փիլիսոփայ, -ից	philosopher
փիղ, փղաց	elephant

իւ.
սո՛ւ
ստ

փլանիմ, փլայ	to collapse, fall into ruin, tumble down (cf. փուլ)
փոխ, -ոց	loan
փոխանակ, -աց	substitute, replacement; used as adverbial prep. (with gen.) instead of, in place of: փոխանակ զի in place of
փոխատու, -աց	lender (cf. տամ)
փոխեմ, -եցի	to change, convert; translate
փող, -ից	throat
փող, -ոց	tube, passage; trumpet; փող հարկանեմ to blow the trumpet
փողար, -աց	trumpet-blower (cf. հարկանեմ)
փողոտեմ, -եցի	to cut the throat, kill, butcher
փոյթ, փութոց	zeal, diligence; haste
փոր, -ոց	belly, abdomen
փորձ, -ոց	trial, test; experiment; temptation
փորձեմ, -եցի	to try, test, prove; tempt
փորձութիւն, -եան	testing; temptation
փութամ, -ացայ	to hasten, hurry, be diligent
փութապէս	in haste, hastily
փուլ	collapse (cf. փլանիմ)
փուշ, փշոց	thorn
փոփոխեմ, -եցի	to change, alter, convert (cf. փոխեմ)
փոքր, փոքու, փոքունք, փոքունց	small, little
փոքրիկ, փոքրկան	small, very tiny, minute
փչեմ, -եցի	to breathe, blow
փրկեմ, -եցի	to save, deliver, free
փրկութիւն, -եան	salvation
փրփրեմ, -եցի	to foam, froth

բ

բակեմ, -եցի	to break, destroy, demolish
բակտեմ, -եցի	to break down, destroy
բահանայ, -ից	priest
բահանայապետ, -ից	high-priest (cf. պետ)
բահանայապետութիւն, -եան	high-priesthood; patriarchate
բաղաբ, -աց	town, city
բաղաբացի, -ւոց	citizen
բաղեմ, -եցի	to pluck, harvest, reap; gather, handle
բաղց, -իւ	hunger
բաղցնամ or բաղցնում	to be hungry, famished;
aor. բաղցեայ	hunger for
բաղցր, բաղցու	sweet, charming
բաղցրամամ, -ացայ	to be sweet
բաղցրահայեաց	with pleasing eyes, good-looking (cf. հայիմ)
բաղցրութիւն, -եան	sweetness; charm, attractiveness
բան (conj.)	than
բանդեմ, -եցի	to destroy, demolish, raze
բանզի	because
բանի	how many, so many
բանիցս	how many times, so many times
բանբար, -ոց	talent (unit of money)
բաջ, -աց	brave, noble, valiant, heroic
բաջազգ, -ւոց	noble
բաջազգի, -ւոց	noble
բաջալերեմ, -եցի	to encourage, exhort (cf. լեր)
բաջութիւն, -եան	bravery, valour, courage, virtue; deed of bravery, exploit
բառասուն, -ից	forty
բար, -իւ, բարիմք, բարանց	stone, rock

իւ.
001
at

VOCABULARY
Armenian - English

բարոզեմ, -եցի	to preach; proclaim; announce (from բարոզ, -ից or -աց, herald, preacher)
բարոզութիւն, -եան	the action of proclaiming, preaching
բաւղեայ, բաւղեից	soothsayer
բաւղ, -ոց	veil, cover, mask
բեզէն (adv.)	by yourself
բեռ	see բոյր
բերեմ, -եցի and բորեմ, -եցի	to scratch, polish; engrave, inscribe
բերծում, բերծի 3 sg. եբերծ բէն, քիւնուց	to flay, skin; peel revenge, vengeance; rancour, grudge
բէշ, բեշից	religion, sect
բիրտն, քրտան	sweat
բո	your (sg.); the gen. of դու; also written բոյ
բոյ	see բո
բոյր, բեռ, բորբ, բերց	sister
բոս, -ոց	itch, scab
բոստ, -աց	itchy
բորեմ	see բերեմ
բուն, բնոյ	sleep; ի բուն եմ I am sleeping
բունեմ, -եցի	to sleep, die
բուրմ, -աց	(pagan) priest
բսակ, -աց	purse, bag
բսան, -ից	twenty
բսաներորդ, -աց	twentieth
բրիստոնեայ, -եից	Christian
բրիստոնէութիւն, -եան	Christianity
Քրիստոս, -ի, -իւ	Christ
քմութիւ, -եան	(pagan) priesthood (from քուրմ)

o see աւ

Vocabulary

English - Armenian

This vocabulary contains all the words used in the passages for translation from English into Armenian. It is an aide-memoire, so students should refer to the main Armenian - English vocabulary for further information about forms and usage.

a

able (to be)	կարեմ, կարող եմ
all	ամենայն, -ից ամենեքեան
plural (subst.)	բողոմ, բողի + dat. and infin.
allow	see astonished
amazed	հիմ, -ոց
ancient	եւ
and	հրեշտակ, -աց
angel	զարիմ, -եցայ
angry (to be)	երեւիմ, -եցայ
appear	մերձեանամ, մերձեցայ
approach	Հայ, -ոց
Armenian	հայերէն
Armenian language	գաւրբ, -ց (pl. noun)
army	զ + instr.
around	իբրեւ
as	հարցանեմ, հարցի
ask	աւգնութիւն, -եան
assistance	զարմանամ, զարմացայ
astonished (to be)	see to listen
audience	ահ, -ից
awe	

hi.
son
at

VOCABULARY
English - Armenian

b

because	վասն զի
bed	մահիճք, -աց (pl. noun)
believe	հաւատամ, -ացի
betrayer	մատնիչ, -աց
born (to be)	ծնանիմ, ծնայ
bread	հաց, -ից
bring	բերեմ, բերի
brother	եղբայր, եղբարց
but	բայց
buy	գնեմ, -եցի
by (of person)	ի + abl.
(of thing)	instr. case
= beside	սա + loc.

c

call	կոչեմ, -եցի
can	կարեմ, -ացի
capture	գերեմ, -եցի
care (noun)	հոգ, -ոց
(verb)	հոգամ, -ացի
carry	բերեմ, բերի
citizen	քաղաքացի, -եաց
city	քաղաք, -աց
come	գամ, եկի
come out of	ելանեմ, ելի + ի + abl.
command (verb)	հրամայեմ, -եցի
commandment	հրաման, -աց
companion	ընկեր, -աց
cult	պաշտան, -ամանց

260

VOCABULARY
English - Armenian

d

daughter	դուստր, -երաց
day	ար, արուրց
dead	մեռեալ, -ոց
destroy	կորուսանեմ, կորուսի
(passive)	կարնչիմ, կորեայ
difficult	դժուար, -աց
disciple	աշակերտ, -աց
do	անեմ, արարի
door	դուռ, դրանց
doubt (verb)	յերկուսնամ, յերկուացայ
draw (sword, etc.)	հանեմ, հանի
drink (verb)	ըմպեմ, արբի
dwell	բնակեմ, -եցի

e

earthquake	շարժումն, -մանց
easy	դիրիմ, -անց
easily	դիրաւ
eat	ուտեմ, կերայ
elder	ծեր, -ոց
enemy	բշմամի, -եաց
even	և
ever	երբեք
every	ամենայն, -ից
everyone (= all)	ամենեքեան
evil	չար, -աց
expel	հալածեմ, -եցի

f

faith	հաւատք, -ոց (pl. noun)
fast (verb)	պահեմ, -եցի

261

իւ.
001
ստ

VOCABULARY
English - Armenian

father	հայր, հարց
car (noun)	սի, -ից
(verb)	երկնչիմ, երկեայ + ի + abl.
find	գտանեմ, գտի
fish	ձուկն, -անց
flee	փախչիմ, փախեայ
flight (put to)	փախուցանեմ, -ուցի
flow	հեղում, հեղայ
foreign	աւտար, -աց
free	ազատ, -աց
friend	բարեկամ, -աց
from	ի + abl.
fulfil	լնում, լցի
full	լի, -ոց + instr.

g

gather (active)	ժողովեմ, -եցի
(middle)	ժողովիմ, -եցայ
give	տամ, տուի
glorify	փառաւոր առնեմ, փառաւորեմ, -եցի
go	գնամ, երթամ
go out	ելանեմ, ելի + ի + abl.
God	Աստուած, -ոց
good	բարի, -եաց, լաւ, -աց
gospel	աւետարան, -աց
great	մեծ, -աց
guard (noun)	պահապան, -աց
(verb)	պահեմ, -եցի

h

have	ունիմ, կալայ
hear	լսեմ, լուսայ

VOCABULARY
English - Armenian

heart	սիրտ, -ից
holy	սուրբ, -ոց
house	տուն, տանց
	i
imitate	նմանիմ, -եցայ + dat.
immediately	վաղվաղակի
impious	ամբարիշտ, -աց
impure	պիղծ, -ոց
inhabit	բնակեմ, -եցի + ի + loc.
	j
just (adj.)	արդար, -ոց
	k
keep	պահեմ, -եցի
kill	սպանանեմ, սպանի
king	բագաւոր, -աց
know	գիտեմ, -ացի
	l
lamb	գառն, -անց
language	լեզու, -աց
law	արեւմբ, -աց (pl. noun)
learn	ուսանիմ, ուսայ
leave	բողում, բողի
like (comparison)	իբրև q + acc.
listen	լսեմ, լուսայ
live	կեամ, կեցի
lord	տէր, տէրանց
love (verb)	սիրեմ, -եցի

իւ.
007
at

VOCABULARY
English - Armenian

	m	
maiden		անղիկ, -անց
make		աննեմ, արարի
man		այր, արանց
many		բազում, -աց
martyr		վկայ, -ից
meet		հանդիպիմ, -եցայ + dat.
miracle		գաւրութիւն, -եան
money		արծաթ, -ոյ
	n	
name		անուն, անուան
nation		ազգ, -աց
never		= not ever
news		աւետիք, -եաց (pl. noun)
not		ոչ, չ-
	o	
O!		see Lesson II, use of -ո for vocative
obey		լսեմ, լուայ + dat.
on		ի վերայ + gen.
or		կամ (եթե with whole clauses)
order (in order)		infinitive if same subject
outside		զի + subjunctive
own		արտաքոյ see Lesson XI
	p	
paralytic		անդամալոյծ, -աց

VOCABULARY
English - Armenian

people	ժողովուրդ, -ոց, մարդիկ, -կան հալածեմ, -եցի
persecute	Պարսիկ, -աց, Պարսօք, -ից
Persian	աննում, առի
pick up	տեղի, -եաց
place	աղբատ, -աց
poor	հեղում, հեղի
pour	գովելի, -եաց
praiseworthy	բարոզեմ, -եցի
preach	պատրաստեմ, -եցի
prepare	բահանայ, -ից
priest	իշխան, -աց
prince	մարգարէ, -ից
prophet	պահեմ, -եցի
protect	աշակերտ, -աց
pupil	
	r
reach	հասանեմ, հասի + ի + acc.
receive	աննում, առի, ունիմ, կալայ
recline	բազմիմ, -եցայ
recognize	նանաչեմ, ծանեայ
regard (= reckon)	հաշուիմ, -եցայ
reply (noun)	պատասխանի, -եաց
reply (verb)	պատասխանի տամ, պատասխանեմ, -եցի
report (verb)	համբար, -աց
rest (verb)	հանգչիմ, հանգեայ
return	դառնամ, դարձայ
reveal	յայտնեմ, -եցի
room (= space)	տեղի, -եաց
run	ընթանամ, ագայ

իւ.
007
at

VOCABULARY
English - Armenian

s

saint	see holy
say	սսեմ, -ացի
saying (noun)	ասացեալ, -ոց
scribe	գրիչ, -աց
sea	ծով, -ուց
see	տեսանեմ, տեսի
seize	ունիմ, կալայ
send	առաքեմ, -եցի
servant	ծառայ, -եցի
serve	սպասեմ, -եցի + dat.
settle	նստիմ, նստայ
shake	խոռովեմ, -եցի
shore	ծովեզր, -եզրաց
sign	նշան, -աց
sinner	մեղաւոր, -աց
sit	նստիմ, նստայ
sit at table	see recline
sleep (verb)	ննջեմ, -եցի
small	փոքր, փոքունք
soldier	զարական, -աց
son	որդի, -ուց
spirit	հոգի (ոգի), -ոց
evil spirit	այս, -ոց
stand	կամ, կացի
stone	վէմ, -աց
strange	աւտար, -աց
strike	հարկանեմ, հարի
such	այսպիսի, այնպիսի, -եանց
sword	սուր, -ոց, սուսեր, -աց

t

take առնում, առի

VOCABULARY
English - Armenian

teacher	վարդապետ, -աց
teaching	վարդապետութիւն, -եան
tell	պատմեմ, -եցի
temple	տաճար, -աց
testimony	վկայութիւն, -եան
that (dem. adj.)	այն
before noun clause	եթե, զի
before purpose clause	զի, որպէս զի
there	աստ
think	խորհիմ, -եցայ
time (in the time of)	առ + instr.
tomb	գերեզման, -աց
true	նշմարիտ, -ից, -աց
two	երկու
	u
unable	= not able
	v
village	գեաւոյ, գեղջ
	w
weep	լամ, լացի
when	երբ, իրրեւ
when?	յի՞րժամ
where (rel. and interrog.)	ուր
= whither	յի
who	որ, -ոց
why	ընդէր
wicked	չար, -աց
wine	գինի, -ուց

իւ.
ոտ
at

VOCABULARY
English - Armenian

wise	իմաստուն, -ոց
with (company) (instrument)	ընդ + loc., հանդերձ + instr. instr. case
woman	կին, կանանց
wonder	զարմանամ, զարմացայ
word	բան, -ից
worry (noun) (verb)	հոգ, -ոց հոգամ, -ացի, -ացայ
worship	երկիր պագանեմ երկրպագանեմ, -եցի + dat.
write	գրեմ, -եցի

y

year	ամ, -աց, տարի, -եաց
------	---------------------

իւ.
001
at